

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 3.9.2025
COM(2025) 810 final

ANNEX 1 – PART 3/4

LISA

järgmise dokumendi juurde:

Ettepanek: NÕUKOGU OTSUS

**ühelt poolt Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide ning teiselt poolt Mehhiko Ühendriikide
vahelise poliitilise, majandusliku ja koostööalase strateegilise partnerluse lepingu
Euroopa Liidu nimel sõlmimise kohta**

16. PEATÜKK

TELEKOMMUNIKATSIOONITEENUSED

ARTIKKEL 16.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „seotud vahendid“ – telekommunikatsioonivõrgu või -teenusega seotud teenused, füüsilised taristud ja muud vahendid, mis võimaldavad või toetavad teenuste osutamist kõnealuse võrgu või teenuse kaudu või võivad seda teha;
- b) „lõppkasutaja“ – üldkasutatava telekommunikatsiooniteenuse lõpptarbija või abonent, sealhulgas teenuseosutaja, välja arvatud üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutaja;
- c) „olulised vahendid“ – üldkasutatava telekommunikatsioonivõrgu või -teenuse vahendid,
 - i) mida pakub ainult üks või valdavalt üks teenuseosutaja või piiratud arv teenuseosutajaid ning
 - ii) mille asendamine teenuse osutamiseks ei ole majanduslikult või tehniliselt teostatav;

- d) „vastastikune sidumine“ – üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajate üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude ühendamise, et võimaldada ühe teenuseosutaja kasutajatel suhelda teise teenuseosutaja kasutajatega ning kasutada kõigi selliste teenuseosutajate teenuseid, kes on võrguga seotud või kellel on võrgule juurdepääs;
- e) „ettevõtjasisene side“ – telekommunikatsioon, mille abil ettevõtja suhtleb kas ettevõtjasiseselt või oma tütarettevõtjate, filiaalide ja asjaomase lepinguosalise õiguse kohaselt sidusettevõtjatega, kuid mis ei hõlma kaubanduslikke või mittekaubanduslikke teenuseid, mida osutatakse ettevõtjatele, mis ei ole tütarettevõtjad, filiaalid või sidusettevõtjad, või mida pakutakse klientidele või võimalikele klientidele¹;
- f) „renditud püsiliinid“ – telekommunikatsiooniteenused või -vahendid, sealhulgas virtuaalsed või mittefüüsilised telekommunikatsiooniteenused või -vahendid, mis eraldatakse kasutajale kahe või enama kindlaksmääratud punkti vahel sihtotstarbeliseks kasutamiseks või juurdepääsuks;
- g) „litsents“ – luba, mida lepinguosaline võib oma õiguse alusel nõuda füüsiliselt isikult või ettevõtjalt, et ta võiks osutada telekommunikatsiooniteenuseid, sealhulgas, kuid mitte ainult kontsessioonid, tegevusload, registreerimised või teated;

¹ Käesoleva määratluse kohaldamisel on mõistete „tütarettevõtja“, „filiaal“ ja vajaduse korral „sidusettevõtja“ tähendus lepinguosalisele selline, nagu on määratletud tema õiguses.

- h) „peamine teenuseosutaja“ – telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkuja, kes kas tänu sellele, et olulised vahendid on tema kontrolli all, või oma turupositsiooni kasutades võib oluliselt mõjutada asjaomasel üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste turul osalemise tingimusi hinna ja pakkumise osas;
- i) „võrguelement“ – telekommunikatsiooniteenuse osutamisel kasutatav vahend või seade, sealhulgas selle vahendi või seadmega pakutavad omadused, funktsioonid ja võimalused;
- j) „mittediskrimineeriv“ – vastavus enamsoodustusrežiimile, mis on määratletud artiklites 10.8 „Enamsoodustusrežiim“ ja 11.7 „Enamsoodustusrežiim“, ning võrdsele kohtlemisele, mis on määratletud artiklites 10.7 „Võrdne kohtlemine“ ja 11.6 „Võrdne kohtlemine“, ning selline kohtlemine, mis ei ole vähem soodne, kui sarnaste üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste iga teise kasutaja kohtlemine sarnastes olukordades, sealhulgas seoses õigeaegsusega;
- k) „numbri liikuvus“ – üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste lõppkasutajate võimalus säilitada taotlusel püsivõrgu liini puhul samas asukohas sama kategooria üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutaja vahetamise korral samad telefoninumbrid;
- l) „üldkasutatav telekommunikatsioonivõrk“ – telekommunikatsioonivõrk, mida kasutatakse üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutamiseks võrgu lõpp-punktide vahel;

- m) „üldkasutatav telekommunikatsiooniteenus“ – avalikkusele osutatav telekommunikatsiooniteenus;
- n) „vastastikuse sidumise standardpakkumine“ – peamise teenuseosutaja tehtud vastastikuse sidumise pakkumine, mis tehakse avalikult kättesaadavaks, nii et üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutaja, kes on valmis pakkumise vastu võtma, saaks selle alusel siduda oma võrgu peamise teenuseosutaja võrguga;
- o) „telekommunikatsioon“ – signaalide edastamine ja vastuvõtmine kaabli või raadio teel, optiliselt või muude elektromagnetiliste vahendite abil;
- p) „telekommunikatsioonivõrk“ – ülekandesüsteemid ja vajaduse korral kommutatsiooni- või marsruutimisseadmed ning muud vahendid, sealhulgas võrgu mitteaktiivsed elemendid, mis võimaldavad telekommunikatsiooni;
- q) „telekommunikatsiooni reguleeriv asutus“ – asutus (asutused), kes vastutab (vastutavad) käesoleva peatükiga hõlmatud telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste reguleerimise eest;
- r) „telekommunikatsiooniteenus“ – teenus, mis seisneb tervikuna või peamiselt signaalide edastamises ja vastuvõtmises telekommunikatsioonivõrkude, sealhulgas ringhäälingu jaoks kasutatavate võrkude kaudu, kuid mitte teenused, mille kaudu pakutakse telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste abil edastatavat sisu või teostatakse selle sisu suhtes toimetust vastutust;

- s) „universaalteenus“ – teenuste miinimumkogum, mis tuleb teha kättesaadavaks kõigile kasutajatele lepinguosalise territooriumil ja mille ulatuse see lepinguosaline on kindlaks määranud, ning
- t) „kasutaja“ – tarbija või teenuseosutaja, kes kasutab üldkasutatavat telekommunikatsioonivõrku või -teenust.

ARTIKKEL 16.2

Õigusraamistiku kohaldamisala ja põhimõtted

1. Käesolevas peatükis on sätestatud telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste pakkumise õigusraamistiku põhimõtted, mis on liberaliseeritud vastavalt 10. peatükile „Investeeringud“ ja 11. peatükile „Piiriülene teenustekaubandus“, ning seda kohaldatakse lepinguosalise võetud või säilitatavate meetmete suhtes, mis mõjutavad üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste kaubandust.
2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevat peatükki ei kohaldata lepinguosalise võetud või säilitatavate meetmete suhtes, mis mõjutavad teenuseid, mis pakuvad või mille abil teostatakse telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste abil edastatava sisu redigeerimist.

ARTIKKEL 16.3

Telekommunikatsiooni reguleeriv asutus

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema telekommunikatsiooni reguleeriv asutus on üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste või telekommunikatsiooniseadmete pakkujatest õiguslikult eraldiseisev ja funktsionaalselt sõltumatu. Telekommunikatsiooni reguleerivate asutuste sõltumatuse ja erapooletuse huvides tagab kumbki lepinguosaline, et tema telekommunikatsiooni reguleerival asutusel ei ole finantshuve ega käitaja- või juhirolli üheski üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste ega telekommunikatsiooniseadmete pakkujas. Lepinguosaline, kes säilitab telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujate suhtes omandiõiguse või kontrolli nende üle, tagab reguleeriva funktsiooni tegeliku struktuurilise eraldatuse omandi või kontrolliga seotud toimingutest.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse reguleerivad otsused ja menetlused, mis on seotud käesoleva peatükiga, on kõikide turuosaliste suhtes erapooletud.
3. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema telekommunikatsiooni reguleeriv asutus tegutseb sõltumatult ning ei küsi ega võta vastu juhiseid üheltki muult asutuselt selliste ülesannete täitmisel, mis on talle määratud lepinguosalise õiguse alusel, et tagada artiklites 16.5, 16.6, 16.7, 16.9 ja 16.10 sätestatud kohustuste täitmine.

4. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema telekommunikatsiooni reguleerival asutusel on regulatiivne võim ning piisavad rahalised ja inimressursid, et täita käesolevas peatükis sätestatud kohustuste täitmise tagamiseks talle määratud ülesandeid. Sellist võimu tuleb teostada läbipaistvalt ja õigeaegselt. Telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse ülesanded avaldatakse hõlpsasti juurdepääsetaval ja arusaadaval kujul, eelkõige juhul, kui kõnealuste ülesannete täitmine on määratud mitmele asutusele.
5. Kumbki lepinguosaline peab andma oma telekommunikatsiooni reguleerivale asutusele õiguse tagada, et telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujad esitavad talle taotluse korral viivitamata kogu teabe, sealhulgas finantsteabe, mida telekommunikatsiooni reguleeriv asutus vajab, et täita oma ülesandeid kooskõlas käesoleva peatükiga. Saadud teavet käsitletakse kooskõlas lepinguosaliste kohaldatavate konfidentsiaalsusnõuetega.
6. Kumbki lepinguosaline tagab, et telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste kasutajal või pakkujal, keda telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse otsus mõjutab, on õigus vaidlustada see otsus telekommunikatsiooni reguleerivast asutusest ja otsusest mõjutatud pooltest² sõltumatus asutuses. Telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse otsus kehtib kuni menetluse lõpuni, välja arvatud juhul, kui vastavalt asjaomase lepinguosalise õigusele kohaldatakse ajutisi meetmeid.

² Mehhiko puhul võib telekommunikatsiooni reguleeriva komisjoni (Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT)) kehtestatud üldeeskirju, tegevust või tegevustust vaidlustada ainult kaudse *amparo*-menetlusega konkurentsi, ringhäälingu ja telekommunikatsiooni valdkonnale spetsialiseerunud föderaalkohtutes ning nende kohta ei tohi esitada peatamismäärust.

ARTIKKEL 16.4

Litsentsimisprotseduurid

1. Kui lepinguosaline nõuab, et üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujal peab olema litsents, tagab lepinguosaline järgmise teabe avaliku kättesaadavuse:
 - a) telekommunikatsiooniteenuste liigid, mille jaoks on vaja litsentsi;
 - b) kõik litsentsi andmise kriteeriumid ja kohaldatavad menetlused;
 - c) ajavahemik, mis tavaliselt litsentsitaotluse kohta otsuse tegemiseks kulub, kui otsus on vajalik, ning
 - d) üldkohaldatavad litsentsitingimused.
2. Lepinguosaline, kes nõuab, et üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujal peab olema litsents, otsustab litsentsi andmise mõistliku tähtaja jooksul, et võimaldada pakkujal alustada telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkumist põhjendamatult viivitusega.
3. Kõik litsentsi andmise kriteeriumid, kohaldatavad menetlused ja kehtestatud kohustused või tingimused peavad olema seotud osutatavate telekommunikatsiooniteenustega ning olema objektiivsed, proportsionaalsed, läbipaistvad ja mittediskrimineerivad.

4. Kumbki lepinguosaline tagab, et taotlejale või litsentsisaajale esitatakse menetlusliku nõude alusel või taotluse korral kirjalikult järgmiste toimingute põhjused:

- a) litsentsi andmisest keeldumine;
- b) pakkuja põhiste tingimuste või kohustuste kehtestamine litsentsile;
- c) litsentsi tühistamine või
- d) litsentsi pikendamisest keeldumine.

5. Pakkujatele kehtestatud haldustasud peavad olema objektiivsed, läbipaistvad, mittediskrimineerivad ja proportsionaalsed käesolevas peatükis sätestatud kohustuste haldamisel, kontrollimisel ja täitmise tagamisel tekkivate mõistlike halduskuludega³.

ARTIKKEL 16.5

Vastastikune sidumine

Kumbki lepinguosaline tagab, et üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujal on õigus ja juhul, kui seda taotleb teine üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkuja, kohustus pidada vastastikust sidumist käsitlevaid läbirääkimisi üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkumiseks.

³ Haldustasude hulka ei kuulu maksed piiratud ressursside kasutamise õiguse eest ega kohustuslikud maksed universaalteenuse osutamise eest.

ARTIKKEL 16.6

Juurdepäas üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele ja -teenustele ning nende kasutamine

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise igale teenuseosutajale võimaldatakse selliste üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste, sealhulgas renditud püsiliinide kättesaadavus ja kasutamine, mida pakutakse tema territooriumil või piiriüleselt mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel 10. peatüki „Investeeringud“ ja 11. peatüki „Piiriülene teenustekaubandus“ kohaselt liberaliseeritud teenuse osutamiseks. Seda kohustust rakendatakse muu hulgas lõigete 2–6 järgimisega.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise teenuseosutajal on lubatud:
 - a) osta või rentida ning ühendada lõpp- või muu seade, mis ühendub üldkasutatava telekommunikatsioonivõrguga;
 - b) osutada teenuseid üksikutele lõppkasutajatele või mitmele lõppkasutajale renditud või omandatud püsiliinide kaudu;
 - c) siduda eraettevõtja või eraõigusliku isiku renditud või omandatud püsiliinid üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude ja -teenustega või teise teenuseosutaja renditud või omandatud püsiliinidega ning
 - d) kasutada teenuse osutamisel muid teenuseosutaja valitud operatsiooniprotokolle peale nende, mida on vaja selleks, et tagada telekommunikatsiooniteenuste kättesaadavus avalikkusele.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et teise lepinguosalise teenuseosutajad võivad kasutada üldkasutatavaid telekommunikatsioonivõrke ja -teenuseid teabe edastamiseks tema territooriumil või piiriüleselt, kaasa arvatud selliste teenuseosutajate ettevõttesisesteks sideteenusteks ja lepinguosalise territooriumil andmebaasides sisalduvale või muul masinloetaval viisil salvestatud teabele juurdepääsemiseks.

4. Lõikest 3 olenemata võib lepinguosaline võtta või säilitada meetmed, mis on vajalikud sideteenuste turvalisuse ja konfidentsiaalsuse tagamiseks, kui nõudest, et selliseid meetmeid ei rakendata viisil, mis kujutaks endast meelevaldset või õigustamatut diskrimineerimist või teenustekaubanduse varjatud piiramist, ei tulene teisiti.

5. Kumbki lepinguosaline tagab, et üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele või -teenustele ligipääsuks ning nende kasutamiseks ei kehtestata muid tingimusi peale nende, mis on vajalikud selleks, et:

- a) tagada üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujate avaliku teenuse osutamise kohustuste täitmine, eelkõige nende suutlikkus teha oma üldkasutatavad telekommunikatsiooniteenused avalikkusele kättesaadavaks, või
- b) kaitsta üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste tehnilist terviklikkust.

6. Tingimusel et üldkasutatavatele telekommunikatsioonivõrkudele ja -teenustele ligipääsu ning nende kasutamise tingimused vastavad lõikes 5 sätestatud kriteeriumidele, võivad need sisaldada:

- a) kõnealuste teenuste edasimüügi või jagatud kasutamise piiranguid;
- b) nõuet kasutada selliste võrkude ja teenustega vastastikuseks sidumiseks kindlaksmääratud tehnilisi liideseid, sealhulgas liideseprotokolle;
- c) vajaduse korral nõudeid, et need teenused oleksid koostalitlusvõimelised ja et soodustataks artiklis 16.18 sätestatud eesmärkide täitmist;
- d) lõppseadmete või muude võrguga liidetavate seadmete tüübikinnitust ning tehnilisi nõudeid selliste seadmete ühendamiseks kõnealuste võrkudega;
- e) piiranguid eraettevõtja või eraõigusliku isiku renditud või omandatud püsiliinide sidumise kohta kõnealuste võrkude või teenustega või teise teenuseosutaja renditud või omandatud püsiliinidega või
- f) teatamis-, registreerimis- ja litsentsimisnõudeid.

ARTIKKEL 16.7

Telekommunikatsioonialaste vaidluste lahendamine

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et kui telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujate vahel tekib vaidlus seoses käesolevas peatükis sätestatud õiguste ja kohustustega, teeb tema telekommunikatsiooni reguleeriv asutus ükskõik kumma vaidluses osaleva lepinguosalise taotluse korral siduva otsuse vaidluse lahendamiseks selle lepinguosalise õiguses sätestatud tähtaja jooksul.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse otsus tehakse üldsusele kättesaadavaks, võttes arvesse äriteabe konfidentsiaalsuse nõuet. Kumbki lepinguosaline tagab, et vaidluse pooltele esitatakse kõik sellise otsuse põhjendused ning tagatakse kooskõlas artikli 16.3 lõikega 6 õigus otsus vaidlustada.
3. Lõiked 1 ja 2 ei takista vaidluse poolt esitamast hagi õigusasutustele⁴.

⁴ Mehhiko puhul võib telekommunikatsiooni reguleeriva komisjoni (Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT)) kehtestatud üldeeskirju, tegevust või tegevustust vaidlustada ainult kaudse *amparo*-menetlusega konkurentsi, ringhäälingu ja telekommunikatsiooni valdkonnale spetsialiseerunud föderaalkohtutes ning nende kohta ei tohi esitada peatamismäärust.

ARTIKKEL 16.8

Peamiste teenuseosutajate suhtes kohaldatavad konkurentsi tagamise meetmed

1. Kumbki lepinguosaline võtab või säilitab asjakohased meetmed, et üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujad, kes kas üksi või üheskoos moodustavad peamise teenuseosutaja, ei saaks alustada või jätkata konkurentsivastast tegevust.
2. Lõikes 1 nimetatud konkurentsivastase tegevuse hulka kuulub eelkõige:
 - a) konkurentsivastane ristsubsideerimine;
 - b) konkurentidelt saadud teabe kasutamine konkurentsivastasel viisil ning
 - c) sellise olulisi vahendeid käsitleva tehnilise teabe ja asjakohase äriteabe varjamine teiste teenuseosutajate eest, mis on neile teenuste osutamiseks vajalik.

ARTIKKEL 16.9

Vastastikune sidumine peamiste teenuseosutajatega

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuv peamine üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude ja -teenuste pakkuja pakub vastastikust sidumist teise lepinguosalise üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajatega:
 - a) selle peamise teenuseosutaja igas võrgu punktis, kus see on tehniliselt teostatav;
 - b) mittediskrimineerivatel tingimustel, sealhulgas seoses tasumäärade, tehniliste normide ja kirjelduste, kvaliteedi ning hooldusega;
 - c) kvaliteediga, mis ei ole halvem kui see, mida võimaldatakse omaenda sarnastele teenustele või tütarettevõtjate või muude sidusettevõtjate sarnastele teenustele;
 - d) õigel ajal ning läbipaistvate ja mõistlike tingimustega, sealhulgas tasumäärad,⁵ tehnilised normid ja kirjeldused, milles võetakse arvesse majanduslikku tasuvust ja mis on piisavalt eraldatud, et üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajad ei pea maksma võrgu osade või vahendite eest, mida nad ei vaja teenuse osutamiseks, ning

⁵ Miski selles lõikes ei takista lepinguosalist nõudmast, et peamine teenuseosutaja pakuks vastastikust sidumist kulupõhiste tasumääradega. „Kulupõhised tasumäärad“ põhinevad kuludel ning võivad sisaldada mõistlikku kasumit ja hõlmata eri vahendite või teenuste puhul eri kuluarvestusmeetodeid.

e) taotluse korral lisaks võrgu lõpp-punktidele, mida pakutakse enamikule kasutajatest, ka muudes punktides tasu eest, milles kajastuvad vajalike lisarajatiste ehitamise kulud.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuvad peamised teenuseosutajad teevad vajaduse korral avalikult kättesaadavaks kas:

a) telekommunikatsioonivõrkude vastastikuse sidumise standardpakkumise või muu standardse vastastikuse sidumise pakkumise, mis sisaldab tingimusi ja maksumäärasid, mida peamine teenuseosutaja üldjuhul üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajatele pakub, või

b) kehtiva vastastikuse sidumise lepingu tingimused.

3. Kumbki lepinguosaline teeb avalikult kättesaadavaks menetlused, mida kohaldatakse tema territooriumil asuva peamise teenuseosutajaga peetavatel vastastikuse sidumise läbirääkimistel.

ARTIKKEL 16.10

Juurdepääs olulistele vahenditele

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema territooriumil asuv peamine teenuseosutaja annab üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujatele üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutamiseks juurdepääsu oma olulistele vahenditele mõistlikel, läbipaistvatel ja mittediskrimineerivatel tingimustel, mis põhinevad üldjuhul kasutataval pakkumisel, välja arvatud juhul, kui telekommunikatsiooni reguleeriva asutuse kogutud faktide ja läbi viidud turutingimuste hindamise põhjal ei ole see tõhusa konkurentsi saavutamiseks vajalik. Peamise teenuseosutaja oluliste vahendite hulka võivad kuuluda võrguelemendid, renditud püsiliinide teenused ja muud seotud vahendid.
2. Kumbki lepinguosaline annab oma telekommunikatsiooni reguleerivale asutusele õiguse määrata kindlaks olulised vahendid, mille peamine teenuseosutaja peab tema territooriumil kättesaadavaks tegema, ja selle, millises ulatuses need olulised vahendid tuleb eraldada. Selles tuleb lähtuda muu hulgas eesmärgist saavutada tõhus konkurents ja lõppkasutajate pikaajaline huvi.
3. Kui lepinguosaline nõuab, et peamine teenuseosutaja pakuks oma üldkasutatavaid telekommunikatsiooniteenuseid edasimüügiks, tagab ta, et peamine teenuseosutaja ei kehtesta oma üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste edasimüügile ebamõistlikke ega diskrimineerivaid tingimusi.

ARTIKKEL 16.11

Piiratud ressursid

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et piiratud ressursside, sealhulgas raadiospektri, numbrite ja trasside rajamise õiguste jaotamine ja kasutamisoiguste andmine on avatud, objektiivne, õigeaegne, läbipaistev, mittediskrimineeriv ja proportsionaalne ning vastab üldise huvi eesmärkidele, sealhulgas konkurentsi edendamine. Kasutusõigustega seotud menetlused ning tingimused ja kohustused põhinevad objektiivsetel, läbipaistvatel, mittediskrimineerivatel ja proportsionaalsetel kriteeriumidel.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et jooksev teave eraldatud sagedusalade kasutamise kohta tehakse avalikult kättesaadavaks, kuid valitsuse erieesmärkideks eraldatud raadiospektri täpsustamist ei nõuta.
3. Lepinguosaline võib raadiospektri määramisel kaubanduslikul eesmärgil kasutamiseks tugineda turupõhiste lähenemisviisidele, näiteks pakkumismenetlustele.

4. Lepinguosalise meetmed raadiospektri eraldamise ja määramise ning sageduste haldamise kohta ei ole iseenesest vastuolus artiklitega 10.6 „Turulepääs“ ja 11.4 „Turulepääs“. Kummalgi lepinguosalisel on õigus võtta ja säilitada spektri ja sageduse haldamise meetmeid, mis võivad piirata telekommunikatsiooniteenuste osutajate arvu, eeldusel et need meetmed on kooskõlas käesoleva lepingu muude sätetega. Selle õiguse alla kuulub võimalus eraldada sagedusalasid, võttes arvesse praegusi ja tulevase vajadusi ning raadiospektri kättesaadavust.

ARTIKKEL 16.12

Numbri liikuvus

Kumbki lepinguosaline tagab oma territooriumil, et üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajad pakuvad kiiret numbri liikuvust mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel, vähendamata seejuures kvaliteeti, usaldusväarsust või mugavust.

ARTIKKEL 16.13

Universaalteenus

1. Kummalgi lepinguosalisel on õigus kindlaks määrata, millist universaalteenuse osutamise kohustust ta soovib säilitada.

2. Kumbki lepinguosaline haldab säilitatavat universaalteenust läbipaistval, mittediskrimineerival ja konkurentsi suhtes neutraalsel viisil. Kumbki lepinguosaline tagab, et ükski universaalteenuse osutamise kohustus, mille ta kehtestab, ei oleks koormavam, kui on vaja tema kindlaksmääratud universaalteenuse jaoks. Nende põhimõtete kohaselt kindlaksmääratud universaalteenuse osutamise kohustusi ei peeta iseenesest konkurentsivastasteks.
3. Kumbki lepinguosaline tagab, et universaalteenuse osutajate valimise menetlused on avatud kõigile üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujatele. Teenuseosutaja valitakse tõhusal, läbipaistval ja mittediskrimineerival viisil.
4. Kui lepinguosaline otsustab maksta universaalteenuste osutajatele hüvitist, tagab ta, et selline hüvitis ei ületa universaalteenuste osutamise kohustusega otseselt seotud vajadusi, mis on kindlaksmääratud konkurentsiprotsessi või netomaksumuse kindlakstegemise kaudu.

ARTIKKEL 16.14

Teabe konfidentsiaalsus

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujad, kes saavad artiklite 16.5, 16.9 või 16.10 kohaste kokkulepete üle peetavate läbirääkimiste käigus mõnelt teiselt üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujalt teavet, kasutavad seda teavet üksnes sel eesmärgil, mille jaoks see anti, ning peavad alati kinni selle teabe konfidentsiaalsuse tagamise nõudest.

2. Kumbki lepinguosaline tagab üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste kasutamisel edastatavate telekommunikatsiooni- ja seotud andmeliiklusandmete konfidentsiaalsuse, järgides nõuet, et selleks rakendatud meetmed ei kujuta endast meelevaldset või õigustamatut diskrimineerimist ega teenustekaubanduse varjatud piiramist.

ARTIKKEL 16.15

Tehnoloogiline neutraalsus

Lepinguosalised tunnistavad tehnoloogilise neutraalsuse kasulikkust, eelkõige seda, et üldkasutatavate telekommunikatsiooniteenuste osutajatel tuleb lubada valida tehnoloogia, mida nad soovivad kasutada oma teenuste osutamiseks. Lepinguosaline võib sellist valikut piirata, võttes vastu või säilitades nõuded, mis on vajalikud õiguspärase avaliku poliitika eesmärkide saavutamiseks, tingimusel et need nõuded ei tekita tarbetuid takistusi kaubandusele.

ARTIKKEL 16.16

Kohtlemine peamiste teenuseosutajate poolt

Kumbki lepinguosaline volitab oma telekommunikatsiooni reguleerivat asutust vajaduse korral nõudma, et tema territooriumil asuv peamine teenuseosutaja võimaldaks teise lepinguosalise üldkasutatavate telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste pakkujatele vähemalt sama soodsat kohtlemist nagu see, mida peamine teenuseosutaja võimaldab sarnastes olukordades oma tütarettevõtjatele või sidusettevõtjatele seoses järgmisega:

- a) samasuguste telekommunikatsiooniteenuste kättesaadavus, osutamine, tasumäärad või kvaliteet ning
- b) vastastikuse sidumise jaoks vajalike tehniliste liideste kättesaadavus.

ARTIKKEL 16.17

Rahvusvaheline mobiilside rändlusteenus

1. Lepinguosalised püüavad teha koostööd rahvusvaheliste mobiilsideteenuste läbipaistvate ja mõistlike rändlustasude saavutamiseks, et edendada lepinguosalistevahelise kaubanduse kasvu ja suurendada tarbijate heaolu.

2. Lepinguosaline võib suurendada rahvusvaheliste mobiilside rändlustasude ja rändlusteenuste tehnoloogiliste alternatiivide läbipaistvust ja konkurentsivõimet eelkõige järgmise abil:

- a) tagada, et teave jaehindade kohta on tarbijatele kergesti kättesaadav, ning
- b) vähendada takistusi rändluse tehnoloogiliste alternatiivide kasutamisel, et anda tema territooriumi külastavatele tarbijatele juurdepääs telekommunikatsiooniteenustele oma valitud seadet kasutades.

ARTIKKEL 16.18

Rahvusvahelised standardid ja organisatsioonid

Lepinguosalised tunnistavad rahvusvaheliste standardite tähtsust telekommunikatsioonivõrkude või -teenuste ülemaailmse ühilduvuse ja koostöövuse saavutamisel ning edendavad neid standardeid asjassepuutuvate rahvusvaheliste organite, sealhulgas Rahvusvahelise Telekommunikatsiooniliidu ja Rahvusvahelise Standardimisorganisatsiooni töö kaudu.

17. PEATÜKK

RAHVUSVAHELISED MERETRANSPOORDITEENUSED

ARTIKKEL 17.1

Mõisted

1. Käesolevas peatükis, 10. peatüki B jaos „Investeeringute liberaliseerimine“, 11. peatükis „Piiriülene teenustekaubandus“, 12. peatükis „Füüsiliste isikute ajutine kohalolek ärilisel eesmärgil“ ja 18. peatükis „Finantsteenused“ kasutatakse järgmisi mõisteid:
 - a) „konteinerjaama- ja depooteenused“ – toimingud, mis seisnevad konteinerite hoiustamises sadamaaladel või sisemaal, et neid täis või tühjaks laadida, remontida ja saadetise jaoks ette valmistada;
 - b) „tollivormistusteenused“ – tegevused, mis seisnevad kaubasaadetiste impordi, ekspordi või transiidiga seotud tolliformaalsuste sooritamises teise isiku nimel, olenemata sellest, kas see on teenuseosutaja põhitegevus või täiendab tema põhitegevust;

- c) „uksest ukseni või mitmeliigiline transport“ – veose transport, mille korral kasutatakse rohkem kui üht transpordiliiki, sh rahvusvahelist merevedu, ning mis toimub ühe veodokumendi alusel;
- d) „ekspedeerimisteenused“ – tegevus, mis seisneb lastisaatjate nimel veotegevuse korraldamises ja järelevalves veo- ja abiteenuste tellimise, dokumentide koostamise ja äriteabe andmise kaudu;
- e) „rahvusvaheline veos“ – veos, mida transporditakse ühe lepinguosalise territooriumil asuva sadama ja teise lepinguosalise või kolmanda riigi sadama vahel, või ühe Euroopa Liidu liikmesriigi ja teise Euroopa Liidu liikmesriigi sadamate vahel;
- f) „rahvusvahelised mereveoteenused“ – reisijate või lasti transport merelaevadega ühe lepinguosalise sadama ja teise lepinguosalise või kolmanda riigi sadama vahel või ühe Euroopa Liidu liikmesriigi sadama ja teise Euroopa Liidu liikmesriigi sadama vahel; hõlmab ka otselepinguid teiste transporditeenuste osutajatega, et tagada uksest ukseni või mitmeliigiline transport ühe veodokumendi alusel, kuid mitte õigust osutada kõnealuseid muid transporditeenuseid;
- g) „meretranspordi abiteenused“ – mereveoste käitlemisteenused, tollivormistusteenused, konteinerjaama- ja depooteenused, laevade agenteerimisteenused ja mereveoste ekspedeerimisteenused;

- h) „laevade agenteerimisteenused“ – toimingud, mis seisnevad asjaomases geograafilises piirkonnas ühe või enama laevaliini või laevandusettevõtja ärihuvide esindamises agendina järgmistel eesmärkidel:
- i) meretranspordi- ja sellega seotud teenuste turustamine ja müük pakkumise tegemisest arve esitamiseni, meretranspordi veokirjade väljastamine nende ettevõtjate nimel, vajalike abiteenuste ost ja edasimüük, dokumentide koostamine ja äriteabe andmine või
 - ii) nende ettevõtjate nimel tegutsemine, korraldades vajaduse korral laevade sadamaskäike või lasti vastuvõtmist, ning
- i) „mereveoste käitlemisteenused“ – stividorettevõtjate, sealhulgas terminalioperaatorite tegevus, välja arvatud otsene kaitöötajate tegevus, juhul kui nende töö on korraldatud stividor- ja terminaliettevõtjatest sõltumatult; mõiste hõlmab järgmiste tegevuste korraldamist ja järelevalvet:
- i) laeva lastimine ja lossimine;
 - ii) kauba kinnitamine ja lahtivõtmine või
 - iii) kauba vastuvõtt, väljastamine ja hoiustamine enne lastimist või pärast lossimist.

ARTIKKEL 17.2

Eesmärk

Käesolevas peatükis sätestatakse rahvusvaheliste meretransporditeenuste liberaliseerimise põhimõtted vastavalt 10. peatüki B jaole „Investeeringute liberaliseerimine“, 11. peatükile „Piiriülene teenustekaubandus“, 12. peatükile „Füüsiliste isikute ajutine kohalolek ärilisel eesmärgil“ ja 18. peatükile „Finantsteenused“.

ARTIKKEL 17.3

Põhimõtted

1. Vastavalt meetmetele, mida lepinguosaline võtab või säilitab seoses sektorite, allsektorite või tegevustega kooskõlas I lisaga „Kehtivad meetmed“, II lisaga „Tulevased meetmed“, III lisaga „Turulepääsuga seotud kohustused“ ning VI lisaga „Finantsteenused“, teeb kumbki lepinguosaline järgmist:
 - a) rakendab tulemuslikult põhimõtet, mis tagab kaubanduslikel ja mittediskrimineerivatel alustel piiramatut juurdepääsu rahvusvahelisele mereveoturule ja -kaubandusele, ning

- b) võimaldab teise lepinguosalise lipu all sõitvatele või teise lepinguosalise teenuseosutajate laevadele seoses muu hulgas juurdepääsuga sadamatele, sadamate infrastruktuuri ja teenuste ning meretranspordi abiteenuste kasutamisega ning sellega seotud tasude ja lõivude, tolliteenuste, kaikohtade ning peale- ja mahalaadimisvahenditega vähemalt sama soodsaid tingimusi kui oma laevadele.
2. Lõike 1 punktides a ja b osutatud põhimõtete rakendamisel lepinguosalised:
- a) ei kehtesta tulevikus kolmandate riikidega sõlmitavates meretransporditeenuste, sealhulgas puist- ja vedellastivedude ja liinivedude lepingutes lastijaotusklausleid ning kaotavad mõistliku tähtaja jooksul varasemates lepingutes sisalduvad lastijaotusklauslid, ning
 - b) kaotavad käesoleva lepingu jõustumisel ühepoolsed meetmed või haldus-, tehnilised või muud takistused, mis võivad varjatult piirata rahvusvaheliste meretransporditeenuste vaba pakkumist või põhjustada selles vallas ebavõrdset kohtlemist, ning hoiduvad edaspidi neid kehtestamast.
3. Kumbki lepinguosaline lubab teise lepinguosalise rahvusvaheliste meretransporditeenuste osutajatel oma territooriumil ettevõtte asutada ja seda käitada kooskõlas I lisaga „Kehtivad meetmed“, II lisaga „Tulevased meetmed“, III lisaga „Turulepääsuga seotud kohustused“ ning VI lisaga „Finantsteenused“.

4. Lepinguosalised teevad teise lepinguosalise rahvusvaheliste meretransporditeenuste osutajatele mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel kättesaadavaks järgmised sadamateenused: lootsiteenused, puksiirabi, toiduainete, kütuse ja veega varustamine, prügi ja ballastvee kõrvaldamine, sadamakapteni teenused, navigeerimisabi, avariiremondirajatised ning reidi-, kai- ja sildumisteenused ning laeva tööks vajalikud kaldateenused, sealhulgas side ning vee- ja elektrivarustus.

18. PEATÜKK

FINANTSTEENUSED

ARTIKKEL 18.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutaja“ – lepinguosalise isik, kes osaleb finantsteenuste osutamises lepinguosalise territooriumil ja kes soovib osutada või osutab finantsteenuseid nende teenuste piiriülese pakkumise kaudu;
- b) „piiriülene finantsteenuste kaubandus“ ehk „finantsteenuste piiriülene osutamine“ –
 - i) ühe lepinguosalise territooriumilt teise lepinguosalise territooriumile või
 - ii) ühe lepinguosalise territooriumil teise lepinguosalise teenusetarbijale; selline finantsteenuse osutamine ei hõlma finantsteenuse osutamist ühe lepinguosalise territooriumil investearingu kaudu sellel territooriumil;

- c) „finantsasutus“ – finantsteenuse osutaja, kellel on luba ettevõtlusega tegeleda, kes on reguleeritud kui finantsasutus või kelle kui finantsasutuse üle tehakse järelevalvet selle lepinguosalise õiguse kohaselt, kelle territooriumil on tema asukoht, sealhulgas filiaal selle finantsteenuste osutaja lepinguosalise territooriumil, mille peakontor asub teise lepinguosalise territooriumil;
- d) „teise lepinguosalise finantsasutus“ – lepinguosalise territooriumil asuv finantsasutus, mida kontrollib teise lepinguosalise isik;
- e) „finantsteenuse“ – finantsilist laadi teenus, sealhulgas kindlustus ja kindlustusega seotud teenused ning kõik pangandus- ja muud finantsteenused (välja arvatud kindlustus), mis hõlmab järgmisi tegevusi:
 - i) kindlustus ja kindlustusega seotud teenused:
 - A) otsekindlustus, sealhulgas kaaskindlustus:
 - 1) elukindlustus;
 - 2) kahjukindlustus;
 - B) edasikindlustus ja retrotsessioon;

- C) kindlustusvahendus, nagu tegevus kindlustusmaakleri või -agendina, ning
 - D) kindlustuse lisateenused, nagu nõustamine, aktuaari teenused, riskihindamine ja kahjukäsitlus, ning
- ii) panga- ja muud finantsteenused (välja arvatud kindlustus):
- A) hoiuste ja muude tagasimakstavate vahendite vastuvõtmine üldsuselt;
 - B) kõik laenuliigid, sealhulgas tarbijakrediit, hüpoteeklaen, faktooring ja äritehingute finantseerimine;
 - C) kapitalirent;
 - D) kõik makse- ja arveldusteenused, sealhulgas krediit-, makse- ja deebetkaardid, reisirahakid ja pangavekslid;
 - E) tagatis- ja garantiitehingud;

- F) kauplemine oma või klientide nimel kas börsil, börsivälisel turul või muul moel järgmisega:
- 1) rahaturuinstrumentid, sealhulgas tšekid, vekslid, hoiusesertifikaadid;
 - 2) välisvaluuta;
 - 3) tuletistooted, sealhulgas futuurid ja optsioonid;
 - 4) valuutakursi ja intressimäära instrumentid, sealhulgas sellised finantsinstrumentid nagu vahetuslepingud ja intressiforvardid;
 - 5) vabalt võõrandavad väärtpaberid ning
 - 6) muud vabalt kaubeldavad instrumentid ja finantsvarad, sealhulgas väärismetallikangid;
- G) osalemine iga liiki väärtpaberite emissioonides, sealhulgas väärtpaberite emissiooni garanteerimine ja väärtpaberite pakkumine agendina (kas riiklikus või erasektoris) ning nende tegevustega seotud teenuste osutamine;
- H) rahaturumaakleri tegevus;

- I) vara haldamine, nagu sularahahaldus ja portfelli valitsemine, kõik ühisinvesteeringute valitsemise vormid, pensionifondi haldamine, hooldus-, hoiustamis- ja usaldusteenused;
 - J) finantsvarade, sealhulgas väärtpaberite, tuletisväärtpaberite ja teiste vabalt kaubeldavate maksevahenditega seotud arveldus- ja kliirimisteenused;
 - K) finantsteabe andmine ja edastamine, finantsandmete töötlemine ning selleks kasutatava tarkvara hankimine ja edastamine muude finantsteenuste osutajate poolt ning
 - L) nõustamis-, vahendamis- ja muud finantsabiteenused seoses kõigi alapunktides A–K loetletud tegevustega, sealhulgas krediidiinfo ja -analüüs, investeeringute ja väärtpaberiportfelliga seotud uuringud ja nõustamine, samuti nõustamine seoses äriühingute omandamise ja restruktureerimise ning strateegiaga;
- f) „finantsteenuse osutaja“ – lepinguosalise isik, kes soovib osutada või osutab finantsteenust selle lepinguosalise territooriumil, välja arvatud avalik-õiguslik üksus;

g) „investeering“ – investeering artikli 10.1 „Mõisted“ lõike 2 määratluse kohaselt, välja arvatud seoses selles mõistes osutatud laenude ja muude võlainstrumentidega:

- i) finantsasutusele antud laen või finantsasutuse emiteeritud võlainstrument kuulub investeeringu mõiste alla, kui lepinguosaline, kelle territooriumil on finantsasutuse asukoht, käsitab seda regulatiivse kapitalina, olenemata selle tähtajast, ning
- ii) finantsasutuse antud laen või finantsasutusele kuuluv võlainstrument, mis ei ole punktis i osutatud finantsasutusele antud laen või finantsasutuse võlainstrument, ei kuulu investeeringu mõiste alla;

suurema selguse huvides olgu märgitud, et piiriüleste finantsteenuste osutaja antud laen või talle kuuluv võlainstrument, mis ei ole finantsasutusele antud laen või finantsasutuse võlainstrument, on investeering 10. peatüki „Investeeringud“ tähenduses, kui see laen või võlainstrument vastab artiklis 10.1 „Mõisted“ sätestatud investeeringute kriteeriumidele;

- h) „lepinguosalise investor“ – artiklis 10.1 „Mõisted“ määratletud lepinguosalise investor;
- i) „uus finantsteenuse“ – finantsilist laadi teenus, sealhulgas olemasolevate ja uute toodetega või toote kättetoimetamisviisiga seotud teenused, mida ükski finantsteenuste osutaja lepinguosalise territooriumil ei osuta, kuid mida osutatakse teise lepinguosalise territooriumil;

j) „avalik-õiguslik üksus“ –

- i) lepinguosalise riigi valitsus, keskpang või rahandusasutus või lepinguosalise omanduses või kontrolli all olev üksus, mille peamine ülesanne on täita valitsuse või valitsustegevusega seotud funktsioone, välja arvatud peamiselt kaubanduslikel tingimustel finantsteenuseid osutavad üksused, või
 - ii) erasektori üksus, mis täidab funktsioone, mis on tavaliselt keskpangal või rahandusasutusel, kui viimased neid funktsioone täidavad, ning
- k) „iseregulatsiooni organ“ – valitsusväline organ, sealhulgas väärtpaberi- või futuurbörs või -turg, arveldusasutus või muu organisatsioon või ühing, millel on õigusakti või lepinguosalise antud volituste alusel reguleerimis- või järelevalvevolitused finantsteenuste osutajate suhtes.

ARTIKKEL 18.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse meetmete suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab seoses järgmisega:

- a) teise lepinguosalise finantsasutused;

- b) teise lepinguosalise investorid ja nende investorite investeeringud teise lepinguosalise territooriumil asuvates finantsasutustes ning
- c) finantsteenuste piiriülene kaubandus.

2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et 10. peatükki „Investeeringud“ kohaldatakse meetmete suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab seoses järgmisega:

- a) meetmed, mis on seotud lepinguosalise investoritega ja nende investorite investeeringutega finantsteenuste osutajatesse, mis ei ole finantsasutused, ning
- b) muud kui finantsteenuste osutamisega seotud meetmed, mis on seotud lepinguosalise investoritega või nende investorite investeeringutega finantsasutustes.

3. Käesolevat peatükki ei kohaldata meetmete suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab seoses järgmisega:

- a) tegevus või teenused, mis moodustavad riikliku pensioni- või sotsiaalkindlustussüsteemi osa, või

- b) tegevus või teenused lepinguosalise nimel, lepinguosalise tagatisega või lepinguosalise rahalisi ressursse kasutades, sealhulgas tema avalik-õiguslikud üksused,

välja arvatud ulatuses, milles lepinguosaline lubab oma finantsasutustel punktis a või b osutatud tegevust teostada või teenuseid osutada, konkureerides avalik-õigusliku üksuse või finantsasutusega.

4. Käesolevat peatükki ei kohaldata finantsteenuste riigihangete suhtes.
5. Käesoleva lepingu sätteid ei kohaldata keskpanga, rahandusasutuse ega mõne muu avalik-õigusliku üksuse tegevuse suhtes raha- või valuutakursipoliitika elluviimisel.
6. 10. peatüki „Investeeringud“ ja 11. peatüki „Piiriülene teenustekaubandus“ sätteid kohaldatakse käesoleva peatüki kohaldamisalasse kuuluvate meetmete suhtes ainult sellisel määral, mil need sätted on inkorporeeritud käesolevasse peatükki ja muudetud selle osaks.

7. Järgmised sätted inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning neid kohaldatakse *mutatis mutandis* lepinguosalise vastu võetud või säilitatavate meetmete suhtes, mis on seotud teise lepinguosalise finantsasutuste, teise lepinguosalise investorite ja nende investorite investeeringutega lepinguosalise territooriumil asuvates finantsasutustes:

- a) artiklid 10.11 „Vorminõuded“, 10.14 „Investeeringud ning regulatiivsed eesmärgid ja meetmed“, 10.15 „Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine“, 10.16 „Ülekanded“, 10.17 „Kahju hüvitamine“, 10.18 „Sundvõõrandamine ja hüvitamine“, 10.19 „Õiguste üleminek“, 10.52 „Eeliste andmisest keeldumine“ ja 11.9 „Eeliste andmisest keeldumine“ ning
- b) 10. peatüki D jagu „Investeeringuvaidluste lahendamine“ ainult väidete puhul, et lepinguosaline on rikkunud artiklit 18.3 või 18.4 seoses finantsasutuse tegevusega või investeeringuga finantsasutusse või on rikkunud artiklit 10.11 „Vorminõuded“, 10.15 „Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine“, 10.16 „Ülekanded“, 10.17 „Kahju hüvitamine“, 10.18 „Sundvõõrandamine ja hüvitamine“, 10.52 „Eeliste andmisest keeldumine“ või 11.9 „Eeliste andmisest keeldumine“.

8. Kui käesoleva peatüki ja mõne muu käesoleva lepingu sätte vahel tekib vastuolu, on ülimuslik käesolev peatükk.

ARTIKKEL 18.3

Võrdne kohtlemine

1. Artikkel 10.7 „Võrdne kohtlemine“ inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse teise lepinguosalise investorite ja finantsasutuste ning nende investeeringute suhtes finantsasutustes.
2. Kohtlemine, mida lepinguosaline võimaldab oma investoritele ja oma investorite investeeringutele vastavalt artiklile 10.7 „Võrdne kohtlemine“, tähendab kohtlemist, mis on tagatud tema oma finantsasutustele ja tema oma investorite investeeringutele finantsasutustes.

ARTIKKEL 18.4

Enamsoodustusrežiim

1. Artikkel 10.8 „Enamsoodustusrežiim“ inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse lepinguosalise vastu võetud või säilitatavate meetmete suhtes, mis on seotud teise lepinguosalise investorite ja finantsasutustega ning nende investeeringutega finantsasutustes.

2. Kohtlemine, mida lepinguosaline võimaldab kolmanda riigi investoritele ja kolmanda riigi investorite investeeringutele artikli 10.8 „Enamsoodustusrežiim“ kohaselt, tähendab kohtlemist, mis on tagatud kolmanda riigi finantsasutustele ja kolmanda riigi investoritele ning nende investeeringutele finantsasutustes.

ARTIKKEL 18.5

Turulepääs

1. Lepinguosaline ei võta vastu ega säilita seoses teise lepinguosalise finantsasutusega või seoses turulepääsuga teise lepinguosalise investori poolse finantsasutuse asutamise kaudu kas kogu oma territooriumil või territooriumi osas meedet,

a) millega piiratakse:

- i) finantsasutuste arvu kas arvuliste kvootide, monopolide, teenuse ainuosutajate või majandusvajaduste testi nõude kaudu;
- ii) finantsteenuste tehingute või vara üldväärtust arvuliste kvootide või majandusvajaduste testi nõude kaudu;

- iii) finantsteenuste alaste tehingute koguarvu või finantsteenuste üldmahtu, väljendatuna kinnitatud arvuliste ühikutena kvootides või majandusvajaduste testi nõudena, või
 - iv) selliste füüsiliste isikute koguarvu, keda võib rakendada teatavas finantsteenuste sektoris või keda finantsasutus võib rakendada ja kes on vajalikud ning otseselt seotud konkreetse finantsteenusega, arvuliste kvootide või majandusvajaduste testi nõude kaudu, või
- b) mis piirab või nõuab teatud liiki juriidilist isikut või ühissettevõtet, mille kaudu finantsasutus võib majandustegevusega tegeleda.

2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevat artiklit ei tohi tõlgendada nii, et see takistab lepinguosalisel nõudmast, et finantsasutus osutaks teatud finantsteenuseid eraldi juriidilise isiku kaudu, kui selle lepinguosalise õiguse kohaselt ei tohi finantsasutuse pakutavaid finantsteenuseid osutada ühe ja sama üksuse kaudu.

ARTIKKEL 18.6

Kõrgem juhtkond ja juhatus

Artikkel 10.10 „Kõrgem juhtkond ja juhatus“ inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse lepinguosalise vastu võetud või säilitatavate meetmete suhtes, mis on seotud finantsasutustega.

ARTIKKEL 18.7

Piiriülene finantsteenuste kaubandus

1. Artiklid 11.4 „Turulepääs“ ja 11.6 „Võrdne kohtlemine“ inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning neid kohaldatakse meetmete suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või mida ta säilitab seoses teise lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutajatega, kes osutavad 18-A lisas „Piiriülene finantsteenuste kaubandus“ kirjeldatud finantsteenuseid.
2. Kohtlemine, mida lepinguosaline võimaldab oma teenustele ja teenuseosutajatele artikli 11.6 „Võrdne kohtlemine“ kohaselt, tähendab kohtlemist, mida ta võimaldab omaenda finantsteenustele ja finantsteenuste osutajatele.

3. Meetmed, mida lepinguosaline ei tohi vastu võtta või säilitada seoses teise lepinguosalise teenuste ja teenuseosutajatega artikli 11.4 „Turulepääs“ kohaselt, tähendavad meetmeid seoses teise lepinguosalise finantsteenuseid osutavate piiriüleste finantsteenuste osutajatega.
4. Artikkel 11.7 „Enamsoodustusrežiim“ inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse lepinguosalise vastu võetud või säilitatavate meetmete suhtes, mis on seotud teise lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutajatega.
5. Kohtlemine, mille lepinguosaline on võimaldanud kolmanda riigi teenustele ja teenuseosutajatele artikli 11.7 „Enamsoodustusrežiim“ kohaselt, tähendab kohtlemist, mida võimaldatakse kolmanda riigi finantsteenustele ja kolmanda riigi finantsteenuste osutajatele.
6. Artikkel 11.5 „Kohapealne esindatus“ inkorporeeritakse käesolevasse peatükki ja muudetakse selle osaks ning seda kohaldatakse teise lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutajate suhtes, kes osutavad 18-A lisas „Piiriülene finantsteenuste kaubandus“ kirjeldatud finantsteenuseid.
7. Kumbki lepinguosaline lubab oma territooriumil asuvatel isikutel ja oma kodanikel sõltumata asukohast osta finantsteenuseid teise lepinguosalise piiriüleste finantsteenuste osutajatelt, kelle asukoht on tema territooriumil. See kohustus ei nõua, et lepinguosaline lubaks niisugustel teenuseosutajatel tegeleda oma territooriumil äritegevusega või müügipakkumisi teha. Selle kohustuse tähenduses võib lepinguosaline määratleda mõisted „äritegevusega tegelema“ ja „müügipakkumiste tegemine“, tingimusel et need mõisted ei ole vastuolus lõikega 1.

8. Käesolevat artiklit ei tõlgendata nii, et see takistab lepinguosalist vastu võtmast või säilitamast meedet, millega nähakse ette ametlikud nõuded seoses piiriülese finantsteenuse osutamisega, näiteks piiriüleste finantsteenuste osutajate ja finantsinstrumentide registreerimis- või loanõuded, tingimusel et neid nõudeid ei kohaldata diskrimineerival viisil.

ARTIKKEL 18.8

Toimivusnõuded

1. Lepinguosalised määravad ühiselt kindlaks toimivusnõuete põhimõtted, nagu need, mis on sätestatud artiklis 10.9 „Toimivusnõuded“ ja mida kohaldatakse finantsasutustesse tehtavate investeeringute suhtes.
2. Lõike 1 kohasest toimivusnõuete põhimõtete ühisest kindlaksmääramisest 180 päeva jooksul muudab ühisnõukogu otsusega lõiget 1, et lõimida need põhimõtted käesolevasse artiklisse, ning võib vajaduse korral muuta VI lisas „Finantsteenused“ esitatud kummagi lepinguosalise reservatsioone ja nõuetele mittevastavaid meetmeid.
3. Lõikes 1 osutatud toimivusnõuete põhimõtetega seoses loetletud meetmete suhtes kohaldatakse artiklit 18.12.

ARTIKKEL 18.9

Ühe lepinguosalise territooriumil uued finantsteenused

1. Lepinguosaline lubab ilma uusi õigusnorme vastu võtmata või olemasolevaid muutmata teise lepinguosalise finantsasutusel osutada kõiki uusi finantsteenuseid, mida esimene lepinguosaline lubaks oma finantsasutustel sarnases olukorras oma õiguse kohaselt osutada.
2. Olenemata artikli 18.8 lõikest 1 ja artiklist 11.4 „Turulepääs“ võib lepinguosaline määrata institutsioonilise ja õigusliku vormi, mille kaudu võib osutada uut finantsteenust, ning võib nõuda teenuse osutamiseks luba. Kõnealuse loa nõudmise korral tehakse otsus mõistliku aja jooksul ja loa andmisest võib keelduda üksnes usaldatavusnõuetega seotud kaalutlustel.

ARTIKKEL 18.10

Läbivaatamisklausel andmevoogude kohta

Lepinguosalised hindavad kolme aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist uuesti, kas käesoleva peatüki kohaldamisalasse kuuluvateks tegevusteks on vaja lisada andmete vaba liikumist käsitlevaid sätteid.

ARTIKKEL 18.11

Teabe käsitlemine

Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata nii, et see kohustab lepinguosalist avalikustama üksiklientide tehingute ja kontodega seotud teavet või avalik-õiguslike üksuste valduses olevat salajast või ärisaladuse alla kuuluvat teavet.

ARTIKKEL 18.12

Reservatsioonid ja nõuetele mittevastavad meetmed

1. Artikleid 18.3–18.7 ei kohaldata järgmise suhtes:
 - a) olemasolev mittevastav meede, mida lepinguosaline rakendab:
 - i) Euroopa Liidu tasandil, nagu on sätestatud VI lisa „Finantsteenused“ liites VI-A „ELi loetelu“;
 - ii) keskvalitsuse tasandil, nagu kõnealune lepinguosaline on sätestanud VI lisa „Finantsteenused“ liite loetelu A jaos;

- iii) piirkondliku omavalitsuse tasandil, nagu kõnealune lepinguosaline on sätestanud VI lisa „Finantsteenused“ liite loetelu A jaos; või
 - iv) kohaliku omavalitsuse tasandil;
- b) punktis a nimetatud mittevastava meetme pikendamine või kiire uuendamine või
- c) punktis a nimetatud mittevastava meetme muutmine sel määral, et muudatus ei vähenda meetme,
- i) nagu see oli olemas vahetult enne muudatust, vastavust artiklile 18.3, 18.4, 18.5 või 18.6 või
 - ii) nagu see oli olemas käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval, vastavust artiklile 18.7.
2. Artikleid 18.3–18.7 ei kohaldata meetme suhtes, mille lepinguosaline võtab vastu või säilitab seoses sektorite, allsektorite või tegevustega, nagu see lepinguosaline on sätestanud VI lisa „Finantsteenused“ liite loetelu B jaos.

3. Lepinguosalise reservatsioon artiklite 10.6 „Turulepääs“, 10.7 „Võrdne kohtlemine“, 10.8 „Enamsoodustusrežiim“, 10.10 „Kõrgem juhtkond ja juhatus“, 11.4 „Turulepääs“, 11.5 „Kohapealne esindatus“, 11.6 „Võrdne kohtlemine“ või 11.7 „Enamsoodustusrežiim“ suhtes, mis on esitatud tema I või II lisa liites, kujutab ühtlasi reservatsiooni asjakohasel juhul kas artikli 18.3, 18.4, 18.5, 18.6 või 18.7 suhtes ulatuses, milles reservatsioonis sätestatud meede, sektor, allsektor või tegevus kuulub käesoleva peatüki alla.

4. Lepinguosaline ei võta vastu tema II lisa vastavas liites „Tulevased meetmed“ esitatud reservatsiooniga hõlmatud meedet, mis nõuab kas otse või kaudselt, et teise lepinguosalise investor müüks või võõrandaks muul viisil oma kodakondsuse tõttu investeringu, mis oli olemas meetme jõustumise ajal.

ARTIKKEL 18.13

Usaldatavusnõuetega seotud erand

1. Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata nii, et see takistab lepinguosalisi vastu võtmast või säilitamast meetmeid usaldatavusnõuetega seotud kaalutlustel,⁶ sealhulgas et:

- a) kaitsta investoreid, hoiustajaid, kindlustusvõtjaid või selliseid isikuid, kelle suhtes finantsteenuse osutajal on usalduskohustus, või

⁶ Lepinguosalised tunnistavad, et mõiste „usaldatavusnõuetega seotud kaalutlused“ hõlmab finantsteenuste osutaja turvalisuse, usaldusväarsuse, terviklikkuse või rahalise vastutuse säilitamist.

b) tagada selle lepinguosalise finantssüsteemi terviklikkus ja stabiilsus.

2. Kui niisugused meetmed on vastuolus käesoleva lepingu muude sätetega, ei kasutata neid lepinguosalise käesolevast lepingust tulenevate ülesannete või kohustuste vältimise vahendina.

ARTIKKEL 18.14

Tunnustamine

1. Lepinguosaline võib tunnustada teise lepinguosalise või kolmanda riigi usaldatavusmeetmeid, et määrata kindlaks, kuidas kõnealuse lepinguosalise finantsteenustega seotud meetmeid kohaldada. Sellise tunnustamise võib saavutada kas iseseisvalt, ühtlustamise teel või kokkuleppe alusel.

2. Kui lepinguosaline tunnustab lõike 1 kohaselt kolmanda riigi usaldatavusmeetmeid, annab kõnealune lepinguosaline teisele lepinguosalisele piisava võimaluse tõendada, et teise lepinguosalise territooriumil esinevad asjaolud, mille puhul lepinguosaline tunnustas kolmanda riigi usaldatavusmeetmeid ning et sellistel asjaoludel on või saab olema samaväärne regulatsioon, järelevalve ja rakendamine teise lepinguosalise territooriumil ja vajaduse korral lepinguosaliste vahel teabe jagamise menetlused.

3. Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata nii, et see kohustab lepinguosalist tunnustama teise lepinguosalise usaldatavusmeedet.

ARTIKKEL 18.15

Rahvusvahelised standardid

Kumbki lepinguosaline püüab tagada, et tema territooriumil rakendatakse ja kohaldatakse finantsteenuste sektori reguleerimise ja järelevalve ning maksustamise vältimise ja maksudest kõrvalehoidmise vastase võitluse valdkonnas rahvusvaheliselt kokku lepitud standardeid. Nende rahvusvaheliselt kokkulepitud standardite hulka kuuluvad G20, finantsstabiilsuse nõukogu (FSB), Baseli pangajärelevalve komitee (BCBS), Rahvusvahelise Kindlustusjärelevalve Assotsiatsiooni (IAIS), Rahvusvahelise Väärtpaberijärelevalve Organisatsiooni (IOSCO), rahapesuvastase töökonna (FATF) ja OECD maksualase läbipaistvuse ja teabevahetuse ülemaailmse foorumi vastuvõetud standardid.

ARTIKKEL 18.16

Iseregulatsiooni organid

Kui lepinguosaline nõuab, et teise lepinguosalise finantsasutus või piiriülese finantsteenuse osutaja peab olema selleks, et osutada selle lepinguosalise territooriumil või territooriumile finantsteenust, iseregulatsiooni organi liige, osalema selles või tal peab olema sellele juurdepääs, tagab esimene lepinguosaline, et iseregulatsiooni organ järgib artiklites 18.3, 18.4 ja 18.7 sätestatud kohustusi.

ARTIKKEL 18.17

Makse- ja kliiringsüsteemid

Kumbki lepinguosaline tagab võrdse kohtlemise tingimustel teise lepinguosalise finantsasutustele, kes on asutatud tema territooriumil, juurdepääsu avalik-õiguslike üksuste makse- ja kliiringsüsteemidele ning tavalises äritegevuses kättesaadavatele ametlikele rahastamis- ja refinantseerimisallikatele. Käesoleva artikliga ei anta juurdepääsu lepinguosalise viimase instantsi laenajatele.

ARTIKKEL 18.18

Riigisisesed õigusnormid ja läbipaistvus

1. Käesoleva peatüki kohaldamisalaga seotud meetmete suhtes, mille lepinguosaline on vastu võtnud või säilitanud, ei kohaldata 13. peatükki „Riigisisesed õigusnormid“ ja 28. peatükki „Hea reguleerimistava“.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et kõiki üldkohaldatavaid meetmeid, mille suhtes kohaldatakse käesolevat peatükki, rakendatakse mõistlikult, objektiivselt ja erapooletult.
3. Lõike 2 kohaldamisel teeb kumbki lepinguosaline praktilises ulatuses ja oma õigusega kooskõlas oleval viisil järgmist:
 - a) avaldab eelnevalt oma kavandatavad õigusnormid, mis on seotud käesoleva peatüki kohaldamisalasse kuuluvate küsimustega, või avaldab eelnevalt dokumendid, milles on piisavalt üksikasju selliste võimalike uute õigusnormide kohta, et võimaldada huvitatud isikutel ja teisel lepinguosalisel hinnata, kas ja kuidas nende huvid võivad olla märkimisväärselt mõjutatud;
 - b) annab huvitatud isikutele ja teisele lepinguosalisele piisava võimaluse esitada punktis a osutatud kavandatavate meetmete või dokumentide kohta märkusi ning
 - c) võtab arvesse punkti b kohaselt saadud märkusi.

4. Kui lepinguosaline nõuab finantsteenuse osutamiseks luba, peavad selle lepinguosalise pädevad asutused:

- a) lubama taotlejal võimaluse piires esitada taotluse igal ajal;
- b) andma taotluse esitamiseks mõistliku aja, kui taotluste esitamiseks on konkreetsed tähtajad;
- c) andma teenuseosutajatele ja teenust osutada soovivatele isikutele teavet, mis on vajalik sellise loa saamise, säilitamise, muutmise ja pikendamise nõuete ja korra järgimiseks;
- d) esitama võimaluse piires taotluse läbivaatamise hinnangulise ajakava;
- e) püüdma taotlusi vastu võtta elektroonilisel kujul;
- f) originaaldokumentide asemel vastu võtma lepinguosalise õiguse kohaselt kinnitatud dokumentide koopiaid, välja arvatud juhul, kui loa andmise protsessi usaldatavuse kaitsmiseks tuleb esitada originaaldokumendid;
- g) andma taotleja nõudmisel põhjendamatu viivitusega teada, millises menetlusjärgus taotlus on;

- h) kui taotlus on lepinguosalise õiguse kohaselt läbivaatamiseks valmis, siis tagama, et taotluse läbivaatamine on lõpule viidud ja et taotlejat teavitatakse otsusest mõistliku tähtaja jooksul pärast taotluse esitamist võimaluse korral kirjalikult⁷;
- i) kui taotlus ei ole lepinguosalise õiguse kohaselt läbivaatamiseks valmis, siis mõistliku tähtaja jooksul ja mõistlikul määral:
 - i) teavitama taotlejat sellest, et taotlus on mittetäielik;
 - ii) andma taotleja nõudmisel teavet selle kohta, miks taotlust peetakse mittetäielikuks;
 - iii) võimaldama⁸ taotlejal esitada taotluse täitmiseks vajalikku lisateavet ning

⁷ Pädevad asutused võivad selle nõude täita, teatades taotlejale eelnevalt kirjalikult, sealhulgas avaldatud meetme kaudu, et kui taotluse esitamisest alates teatava ajavahemiku jooksul ei ole vastust saadud, tähendab see, et taotlus on kas rahuldatud või tagasi lükatud. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kirjalik teavitamine võib hõlmata ka elektroonilisel kujul teavitamist.

⁸ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et see võimalus ei tähenda, et pädev asutus peaks tähtaegu pikendama.

- iv) kui ükski eespool nimetatutest ei ole teostatav ja taotlus lükatakse tagasi põhjusel, et see ei ole täielik, tagama taotleja teavitamise mõistliku tähtaja jooksul;
- j) kui taotlus lükatakse tagasi, teavitama taotlejat kas omal algatusel või taotleja nõudmisel mõistlikul määral tagasilükkamise põhjustest ja vajaduse korral taotluse uuesti esitamise korrast;
- k) tagama, et pädeva asutuse nõutavad loatasud⁹ on mõistlikud ja läbipaistvad ega piira iseenesest asjakohase teenuse osutamist ega muud majandustegevust ning
- l) tagama, et antud luba jõustub põhjendamatu viivitusega, kui kohaldatavatest tingimustest ei tulene teisiti.

⁹ Loatasude hulka kuuluvad litsentsitasud ja kvalifikatsioonimenetlustega seotud tasud. Need ei hõlma ressursimakse, enampakkumise, pakkumismenetluse või muude mittediskrimineerival viisil kontsessiooni andmise eest makstavaid tasusid ega universaalse teenuse osutamiseks tehtavaid kohustuslikke makseid.

ARTIKKEL 18.19

Finantsteenuste allkomitee

1. Artikli 1.10 „Lepingu III osa allkomiteed ja muud organid“ lõike 1 punktiga i moodustatud finantsteenuste allkomitee tuleb kokku kord aastas, kui ei ole kokku lepitud teisiti, et:
 - a) jälgida käesoleva peatüki rakendamist ja toimimist;
 - b) arutada finantsteenustega seotud küsimusi, mille lepinguosaline on talle esitanud;
 - c) pakkuda lepinguosalistele võimalust arutada finantsteenuste sektori reguleerimist eesmärgiga parandada lepinguosaliste reguleerivate raamistike vastastikust tundmist ja teha koostööd rahvusvaheliste standardite väljatöötamisel;
 - d) osaleda vaidluste lahendamise menetlustes vastavalt artiklile 18.22 „Finantsteenustega seotud investeerimisvaidluste lahendamine“ ning
 - e) hinnata käesoleva lepingu toimimist finantsteenuste valdkonnas.

2. Lisaks artikli 1.10 „Lepingu III osa allkomiteed ja muud organid“ lõikes 1 nimetatule kuuluvad finantsteenuste allkomitee koosseisu finantsteenuste eksperdid ja finantsteenuste poliitika eest vastutavate asutuste esindajad. Mehhikos on finantsteenuste poliitika eest vastutav asutus rahanduse ja avaliku sektori krediidi ministeerium (Secretaría de Hacienda y Crédito Público) või selle õigusjärglane.
3. Lepinguosalise taotlusel arutab finantsteenuste allkomitee käesoleva peatüki tõlgendamiseks asjakohaste suuniste väljatöötamist. Ühisnõukogu võib sellised suunised vastu võtta soovitusel kujul.

ARTIKKEL 18.20

Konsultatsioonid

1. Lepinguosaline võib kirjalikult taotleda konsultatsioone teise lepinguosalisega igas käesolevast lepingust tulenevas küsimuses, mis mõjutab finantsteenuseid. Teine lepinguosaline võtab taotluse heasoovlikule kaalumisele. Konsulteerivad lepinguosalised teavitavad oma konsultatsioonide tulemustest finantsteenuste allkomiteed.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et konsultatsioonide korral kuuluvad tema delegatsiooni käesoleva peatükiga hõlmatud finantsteenuste või finantsasutuste valdkonna asjakohaste eriteadmistega ametnikud. Mehhikos täidavad seda nõuet rahanduse ja avaliku sektori krediidi ministeeriumi (Secretaría de Hacienda y Crédito Público) või selle õigusjärglase ametnikud.
3. Ühtegi käesoleva artikli sätet ei tõlgendata nii, et lepinguosaline peaks tegema erandi oma õigusnormidest, mis käsitlevad teabe jagamist finantsasutuste seas, või lepinguosaliste finantsasutuste vahelise lepingu või kokkuleppe nõuetest, ega nii, et finantsasutused peaksid võtma meetmeid, mis segaksid regulatiivsete, järelevalve- või haldusküsimuste või õiguskaitse tagamise küsimuste lahendamist.
4. Ühtegi käesoleva artikli sätet ei tõlgendata nii, et see takistaks lepinguosalist nõudmast järelevalve eesmärgil teavet teise lepinguosalise territooriumil asuva finantsasutuse või piiriülese finantsteenuse osutaja kohta. Kõnealune lepinguosaline võib teabe saamiseks pöörduda teise lepinguosalise finantsasutuse poole.

ARTIKKEL 18.21

Vaidluste lahendamine

1. 31. peatükki „Vaidluste lahendamine“, sealhulgas 31-A lisa „Töökord“ ja 31-B lisa „Tegevusjuhend“ kohaldatakse käesoleva artikliga muudetud kujul selliste vaidluste lahendamise suhtes, mis on seotud käesoleva peatüki sätete kohaldamise ja tõlgendamisega.
2. Lisaks artiklis 31.9 „Vahekohtu liikmetele esitatavad nõuded“ sätestatud nõuetele peavad vahekohtu liikmetel olema eriteadmised või kogemused finantsteenuste õiguse või praktika alal, mille hulka võib kuuluda finantsasutuste reguleerimine, kui lepinguosalisel ei lepi kokku teisiti.
3. Ühiskomitee võtab hiljemalt kuus kuud pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva vastu nimekirja vähemalt 15 isikust, kes vastavad lõikes 2 sätestatud nõuetele ning soovivad ja saavad tegutseda vahekohtu liikmena. Nimekiri koosneb kolmest alamnimekirjast:
 - a) alamnimekiri Euroopa Liidu esitatud isikutega;
 - b) alamnimekiri Mehhiko esitatud isikutega ning
 - c) alamnimekiri vahekohtu esimehe kandidaatidega.

4. Käesoleva peatüki kohaldamisel asendavad lõikes 3 viidatud alamnimekirjad pärast vastuvõtmist artikli 31.8 „Vahekohtu liikmete nimekirjad“ lõikes 1 sätestatud alamnimekirju.
5. Vaidlustes, kus vahekohus leiab, et meede ei ole käesoleva lepingu kohustustega kooskõlas ja meede mõjutab:
- a) finantsteenuste sektorit ja muid sektoreid, võib nõude esitanud lepinguosaline peatada finantsteenuste sektoris eelised, millel on samaväärne mõju teise lepinguosalise finantsteenuste sektoris võetud meetmega, või
 - b) kui meede mõjutab ainult muud kui finantsteenuste sektorit, ei tohi nõude esitanud lepinguosaline peatada eeliseid finantsteenuste sektoris.

ARTIKKEL 18.22

Finantsteenustega seotud investeerimisvaidluste lahendamine

1. 10. peatüki „Investeeringud“ D jagu „Investeerimisvaidluste lahendamine“, mis on inkorporeeritud käesolevasse peatükki ja muudetud selle osaks artikli 18.2 lõikega 8, kohaldatakse käesoleva artikliga muudetud kujul:
 - a) investeerimisvaidluste suhtes, mis on seotud meetmetega, mille suhtes kohaldatakse käesolevat peatükki ja mille puhul investor väidab, et lepinguosaline on rikkunud artikli 10.7 „Võrdne kohtlemine“ lõiget 2, artikli 10.8 „Enamsoodustusrežiim“ lõiget 2, artikleid 10.15 „Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine“, 10.16 „Ülekanded“, 10.17 „Kahju hüvitamine“, 10.18 „Sundvõõrandamine ja hüvitamine“ või 10.52 „Eeliste andmisest keeldumine“, või
 - b) 10. peatüki „Investeeringud“ D jao „Investeerimisvaidluste lahendamine“ alusel algatatud investeerimisvaidluste suhtes, milles tuginetakse artiklile 18.13 „Usaldatavusnõuetega seotud erand“.

2. Lõike 1 punkti a kohase investeerimisvaidluse korral või kui kostja tugineb lõike 1 punkti b alusel artiklile 18.13 „Usaldatavusnõuetega seotud erand“ 60 päeva jooksul pärast nõude esitamist kohtule kooskõlas artikliga 10.26 „Nõude esitamine kohtule“, määrab kohtuasja arutav kohtukoosseis pärast konsulteerimist vaidluse pooltega ja vastavalt artiklile 10.44 „Ekspertide aruanded“ ühiskomitee vastu võetud ekspertide nimekirjast ühe või mitu eksperti, kes annavad talle aru kõigi finantsteenustega seotud faktiliste küsimuste kohta, mille vaidluse pool on menetluse käigus tõstatanud. Ühisnõukogu võtab ekspertide nimekirja vastu hiljemalt kuus kuud pärast käesoleva lepingu jõustumist ja see koosneb kuuest eksperdist, kes on näidanud, et neil on eriteadmised või kogemused finantsteenuste õiguse või praktika vallas, mille hulka võib kuuluda finantsasutuste reguleerimine. Kui nimekirja ei ole nõude esitamise päeval vastavalt artiklile 10.26 „Nõude esitamine kohtule“ vastu võetud, määratakse eksperdid isikute hulgast, kelle on lepinguosaline või mõlemad lepinguosalisel selle nimekirja vastuvõtmiseks määranud ja kellest teisele lepinguosalisele on teatatud.

3. Kostja võib kirjalikult pöörduda finantsteenuste allkomitee poole otsuse saamiseks selle kohta, kas ja millisel määral on artikli 18.13 „Usaldatavusnõuetega seotud erand“ kohane erand nõude suhtes õiguspärane kaitseargument. Kõnealune küsimuse suunamine peab toimuma hiljemalt päeval, mille kohus on kostjale selleks määranud. Kui kostja suunab küsimuse käesoleva lõike alusel finantsteenuste allkomiteele, peatatakse 10. peatüki „Investeeringud“ D jaos „Investeerimisvaidluste lahendamine“ nimetatud tähtaegade kulgemine või menetlused.

4. Küsimuse suunamise korral lõike 3 kohaselt võib finantsteenuste allkomitee teha ühise otsuse, kas ja millisel määral on artikli 18.13 kohane usaldatavusnõuetega seotud erand nõude suhtes õiguspärane kaitseargument, ning edastada selle koopia investorile ja kohtule. Kui ühisest otsusest järeldeb, et artikkel 18.13 on õiguspärane kaitseargument kõigile nõude osadele täies ulatuses, peetakse investorit nõudest loobunuks ja menetlus lõpetatakse kooskõlas artikliga 10.40 „Hagist loobumine“. Kui ühisest otsusest järeldeb, et artikkel 18.13 on õiguspärane kaitseargument ainult nõude osadele, on ühine otsus seoses kõnealuste nõude osadega kohtu jaoks siduv. Sellisel juhul ei kohaldata enam lõikes 3 kirjeldatud ajaperioodide või menetluse peatamist ja investor võib jätkata nõude ülejäänud osadega.

5. Kui finantsteenuste allkomitee ei ole teinud ühist otsust kolme kuu jooksul alates ajast, kui kostja küsimuse allkomiteele suunas, ei kohaldata enam lõikes 3 nimetatud ajaperioodide või menetluse peatamist ja investor võib oma nõude esitamist jätkata.

6. Kostja taotlusel ja kui finantsteenuste allkomitee ei ole teinud ühist otsust lõikes 5 nimetatud kolme kuu jooksul, teeb kohus eelküsimusena otsuse selle kohta, kas ja millisel määral on artikkel 18.13 õiguspärane kaitseargument. Kui kostja seda taotlust ei esita, ei piira see kostja õigust esitada artikkel 18.13 kaitsena menetluse hilisemas etapis. Kohus ei arvesta negatiivse asjaoluna tõsiasja, et finantsteenuste allkomitee ei ole ühises otsuses kokku leppinud.

7. Lõike 6 kohase menetluse viib läbi nõude läbivaatamiseks moodustatud kohtukoosseis, mis tagab eelkõige, et vaidluse pooltel on võimalus esitada vähemalt üks kirjalik esildis. Kohtukoosseis teeb eelotsuse 120 päeva jooksul pärast viimase esildise saamist. Kui kohus vajab esialgse otsuse tegemiseks lisaaega, esitab ta viivituse põhjused. Kui kohtukoosseis järeldab, et artikkel 18.13 on kehtiv kaitse kogu nõudele, peetakse investorit nõudest loobunuks ja menetlus lõpetatakse kooskõlas artikliga 10.40 „Hagist loobumine“. Kui kohtukoosseis järeldab, et artikkel 18.13 on kehtiv kaitse ainult nõude teatavatele osadele, jätkatakse menetlust nõude ülejäänud osadega.

19. PEATÜKK

DIGIKAUBANDUS

ARTIKKEL 19.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „tarbija“ – füüsiline isik või ettevõtja, kui see on asjaomase lepinguosalise õiguses ette nähtud, kes kasutab või taotleb üldkasutatavat telekommunikatsiooniteenust eesmärkidel, mis ei ole seotud tema kaubandus-, äri-, kutse- või tööalase tegevusega;
- b) „andmesõnum“ – teave, mis on loodud, saadetud, vastu võetud või salvestatud elektrooniliste, optiliste või sarnaste vahenditega;
- c) „elektrooniline autentimisteenus“ – teenus, mis võimaldab kinnitada:
 - i) füüsilise isiku või ettevõtja identiteeti või

- ii) andmesõnumi päritolu ja terviklust alates ajast, kui see esmakordselt lõplikul kujul loodi;
- d) „e-allkiri“ – andmesõnumile lisatud või sellega loogiliselt seotud andmed elektroonilisel kujul, mida saab kasutada selle andmesõnumi allkirjastaja tuvastamiseks, andmesõnumis sisalduva teabe kinnitamiseks ning selle päritolu ja tervikluse tagamiseks nii, et hilisemad muudatused andmetes on tuvastatavad;
- e) „elektrooniline usaldusteenus“ – elektrooniline teenus, mis koosneb e-allkirjade, e-ajatemplite, e-andmevahetuse, sertifitseeritud digiteerimisteenuste, veebisaitide autentimise teenuste ja nende teenustega seotud sertifikaatide loomisest, kontrollimisest ja kinnitamisest;
- f) „lõppkasutaja“ – füüsiline isik või ettevõtja, kui see on asjaomase lepinguosalise õiguses ette nähtud, kes kasutab või taotleb üldkasutatavat telekommunikatsiooniteenust kas tarbijana või kaubandus-, äri-, kutse- või tööalastel eesmärkidel;
- g) „usaldusteenuse osutaja“ – füüsiline isik või ettevõtja, kes osutab elektroonilisi usaldusteenuseid, ning

- h) „soovimatu elektrooniline kommertsteade“ – elektrooniline sõnum, sealhulgas vähemalt e-posti, lühisõnumisüsteemi (SMS) ja multimeediasõnumisüsteemi (MMS) sõnumid, mis saadetakse ärilistel eesmärkidel ilma saaja nõusolekuta või vaatamata saaja sõnaselgele keeldumisele otse lõppkasutajatele telekommunikatsioonivõrgu kaudu ja lepinguosalise õigusega ette nähtud ulatuses muude telekommunikatsiooniteenuste kaudu.

ARTIKKEL 19.2

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse lepinguosalise meetmete suhtes, mis mõjutavad elektrooniliste vahendite abil toimuvat kaubandust.
2. Käesolevat peatükki ei kohaldata järgmise suhtes:
 - a) hasartmänguteenused;
 - b) ringhäälinguteenused;
 - c) audiovisuaalteenused;

- d) notarite või samaväärsete elukutsete esindajate teenused;
- e) õigusabiteenused ning
- f) riigihanked, välja arvatud artiklid 19.7, 19.8 ja 19.11.

ARTIKKEL 19.3

Üldpõhimõtted

Lepinguosalised tunnustavad digikaubanduse loodavat majanduskasvu ja pakutavaid võimalusi ning seda, et on tähtis vastu võtta raamistikke, mis suurendavad tarbijate usaldust digikaubanduse vastu ning väldivad tarbetuid takistusi selle kasutamisele ja arendamisele.

ARTIKKEL 19.4

Õigus kehtestada õigusnorme

Lepinguosalised kinnitavad õigust kehtestada oma territooriumil õigusnorme, et saavutada õiguspärased poliitikaeesmärgid, näiteks rahvatervise kaitse, sotsiaalteenuste, riikliku hariduse, ohutuse, keskkonna, avaliku kõlbluse, sotsiaal- või tarbijakaitse, eraelu puutumatuse ja andmekaitse, kultuurilise mitmekesisuse edendamise ja kaitse ning konkurentsi valdkonnas.

ARTIKKEL 19.5

Elektroonilise edastuse suhtes kohaldatavad tollimaksud

1. Lepinguosaline ei kehtesta tollimakse ühe lepinguosalise isiku ja teise lepinguosalise isiku vahelise elektroonilise edastuse suhtes.
2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõige 1 ei takista lepinguosalist kehtestamast elektroonilise edastuse suhtes riiklikku maksu, tasu või muud lõivu, tingimusel et need maksud, tasud või lõivud kehtestatakse viisil, mis on kooskõlas käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 19.6

Eelneva loa puudumise põhimõte

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et teenuste elektrooniliseks osutamiseks ei nõuta eelnevat luba.
2. Lõige 1 ei piira selliste loanõuete kohaldamist, mis ei ole konkreetselt ja eranditult kehtestatud elektrooniliselt osutatavate teenuste suhtes või mida kohaldatakse telekommunikatsiooniteenuste suhtes.

ARTIKKEL 19.7

Elektroonilised lepingud

Kumbki lepinguosaline tagab, et tema õigussüsteem võimaldab lepingute sõlmimist elektrooniliselt ja et kõnealuseid lepinguid ei tunnistata õigustühiseks või kehtetuks ega jäeta täitmata üksnes põhjusel, et need on sõlmitud elektrooniliselt¹⁰.

ARTIKKEL 19.8

Elektroonilised usaldus- ja autentimisteenused

1. Lepinguosaline ei keeldu tunnistamast elektroonilise usaldusteenuse või elektroonilise autentimisteenuse õiguslikku kehtivust üksnes põhjusel, et teenust osutatakse elektrooniliselt.

¹⁰ Seda sätet ei kohaldata järgmiste lepingute suhtes:

- a) lepingud, millega luuakse või kantakse üle kinnisvaraga seotud õigusi;
- b) lepingud, mis seaduse järgi nõuavad kohtute, ametivõimude või avalikku võimu teostavate kutsealade kaasamist;
- c) seadustes sätestatud nõuetele vastavalt käenduslepingud, milles tagatise andjaks on isikud, kes tegutsevad eesmärkidel, mis ei ole seotud nende kaubandus-, äri-, kutse- või tööalase tegevusega, ning
- d) perekonnaõiguse või pärimisõigusega reguleeritavad lepingud.

2. Lepinguosaline ei võta vastu ega säilita elektroonilisi usaldusteenuseid ja elektroonilisi autentimisteenuseid reguleerivaid meetmeid, mis:

- a) keelaksid e-tehingu pooltel vastastikku määrata tehinguks sobivaid elektroonilisi meetodeid või
- b) ei võimaldaks e-tehingu pooltel kohtu- või haldusasutustes tõestada, et nende e-tehing vastab elektrooniliste usaldusteenuste ja elektrooniliste autentimisteenuste õiguslikele nõuetele.

3. Olenemata lõikest 2 võib lepinguosaline nõuda, et konkreetsete e-tehinguliikide puhul vastaks elektroonilise autentimise viis teatavatele tulemuslikkuse standarditele või et see oleks sertifitseeritud tema õigusnormide kohaselt akrediteeritud asutuse poolt. Sellised nõuded on objektiivsed, läbipaistvad ja mittediskrimineerivad ning puudutavad ainult asjaomase e-tehinguliigi eriomadusi.

4. Lepinguosalised soodustavad koostalitlevate elektrooniliste usaldusteenuste ja elektrooniliste autentimisteenuste kasutamist ning tunnustatud usaldusteenuste osutajate pakutavate elektrooniliste usaldusteenuste ja elektrooniliste autentimisteenuste vastastikust tunnustamist.

ARTIKKEL 19.9

Veebitarbijate kaitse

1. Lepinguosaliselised tunnistavad, et on tähtis säilitada ja vastu võtta läbipaistvad ja tõhusad meetmed, mis suurendavad tarbijate usaldust, sealhulgas, kuid mitte ainult meetmed, mis kaitsevad e-kaubanduse tehingutes tarbijaid pettusel põhinevate ja ebaausate kaubandustavade eest.
2. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või säilitab meetmed, mis suurendavad tarbijate usaldust, sealhulgas meetmed, millega keelatakse tarbijatele kahju tekitavad või kahju tekitada võivad pettusel põhinevad ja ebaausad kaubandustavad.
3. Lepinguosaliselised tunnistavad oma tarbijakaitseasutuste või muude asjaomaste asutuste vahelise koostöö tähtsust lepinguosaliste vahelise e-kaubandusega seotud tegevuses, et suurendada tarbijate usaldust ja seeläbi tarbijate heaolu.

ARTIKKEL 19.10

Soovimatud elektroonilised kommertsteated

1. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või säilitab meetmed, mille kohaselt:
 - a) peavad soovimatute elektrooniliste kommertsteade saajad aitama lõppkasutajatel vältida nende teadete jätkuvat saamist või
 - b) on elektrooniliste kommertsteade saamiseks vaja teate saaja nõusolekut vastavalt kummagi lepinguosalise õigusnormidele.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et soovimatud elektroonilised kommertsteated on selgelt tuvastatavad, et neist nähtub selgelt, kelle nimel need on saadetud, ja et need sisaldavad vajalikku teavet, mis võimaldab lõppkasutajal taotleda nende saamise lõpetamist tasuta ja igal ajal.
3. Kumbki lepinguosaline võtab õiguskaitsemeetmeid saatjate vastu, kes edastavad soovimatuid elektroonilisi kommertsteateid, mis ei vasta lõigete 1 ja 2 kohaselt vastu võetud ja säilitatud meetmetele.
4. Lepinguosalisel püüavad teha soovimatute elektrooniliste kommertsteade reguleerimise valdkonnas koostööd asjakohastel vastastikust huvi pakkuvatel juhtudel.

ARTIKKEL 19.11

Lähtekood

1. Lepinguosaline ei tohi nõuda teise lepinguosalise füüsilisele isikule või ettevõtjale kuuluva tarkvara lähtekoodi edastamist ega sellele juurdepääsu.
2. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõige 1:
 - a) ei takista lepinguosalisel vastu võtmast või säilitamast meetmeid õiguspärase avaliku poliitika eesmärgi täitmiseks, sealhulgas turvalisuse ja ohutuse tagamiseks, näiteks sertifitseerimismenetluse raames, vastavalt artiklitele 18.13 „Usaldatavusnõuetega seotud erand“, 32.1 „Ülderandid“ ja lepingu IV osa artikkel 2.8 „Julgeoleku erand“, ning
 - b) ei ole kohaldatav vabatahtlikule lähtekoodi edastamisele või sellele juurdepääsu andmisele teise lepinguosalise isiku poolt ärielistel alustel, näiteks riigihanketehingu või vabalt läbiräägitud lepingu raames.
3. Ükski käesoleva artikli säte ei mõjuta:
 - a) kohtu, halduskohtu või konkurentsiameti nõuet heastada konkurentsioiguse rikkumine;

- b) intellektuaalomandi õigusi ja intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist ning
- c) lepinguosalise õigust võtta meetmeid või jätta avalikustamata teave, kui ta peab seda vajalikuks, et kaitsta oma olulisi julgeolekuhuve, mis on seotud relvade, laskemoona või sõjavarustuse hangete või riigi julgeoleku või riigikaitse seisukohalt hädavajalike hangetega.

ARTIKKEL 19.12

Avatud internetiühendus

Kumbki lepinguosaline püüab tagada, et vastavalt kohaldatavatele põhimõtetele ja õigusnormidele on lõppkasutajatel tema territooriumil võimalik:

- a) pääseda ligi internetis saadaolevatele enda valitud teenustele ja rakendustele ning neid levitada ja kasutada vastavalt mõistliku ja mittediskrimineeriva võrguhalduse nõuetele;
- b) ühendada oma valitud seadmed internetiga, tingimusel et sellised seadmed ei kahjusta võrku, ning
- c) pääseda ligi teabele oma internetiühenduse teenuse osutaja võrguhaldustavade kohta.

ARTIKKEL 19.13

Koostöö

1. Tunnistades digikaubanduse ülemaailmset laadi, teevad lepinguosalisel koostööd seoses regulatiivsete küsimuste ja parimate tavade olemasoleva valdkondliku dialoogi abil, milles käsitletakse muu hulgas:

- a) koostalitlusvõimeliste piiriüleste elektrooniliste usaldus- ja autentimisteenuste tunnustamist ja hõlbustamist;
- b) otseturundustadaannete käsitlemist;
- c) väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate probleeme digikaubanduses;
- d) tarbijate kaitsmist ja tarbijate usalduse suurendamist e-kaubanduse valdkonnas;
- e) ühiseid küberjulgeoleku küsimusi ning
- f) muid digikaubanduse arengu seisukohast olulisi küsimusi.

2. Lõikes 1 osutatud regulatiivsete küsimuste ja parimate tavade valdkonna koostöös keskendutakse teabe ja arvamuste vahetamisele lepinguosaliste kõnealuseid teemasid puudutavate asjakohaste õigusaktide ja nende rakendamise kohta.
3. Lepinguosalised kinnitavad, et digikaubanduse arengu edendamiseks on tähtis aktiivselt osaleda mitmepoolsetel foorumitel.

ARTIKKEL 19.14

Läbivaatamisklausel andmevoogude kohta

Lepinguosalised hindavad kolme aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist uuesti, kas käesoleva lepingu kohaldamisalasse on vaja lisada andmete vaba liikumist käsitlevaid sätteid.

20. PEATÜKK

KAPITALI LIIKUMINE, MAKSED JA ÜLEKANDED NING AJUTISED KAITSEMEETMED

ARTIKKEL 20.1

Jooksevkonto

Ilma et see piiraks käesoleva lepingu muude sätete kohaldamist, lubab kumbki lepinguosaline teha käesoleva lepingu kohaldamisalasse kuuluvaid lepinguosalistevahelise maksebilansi jooksevkonto tehingutega seotud ülekandeid või makseid vabalt konverteeritavas valuutas ja kooskõlas 22. juulil 1944 New Hampshire'is Bretton Woodsis vastu võetud Rahvusvahelise Valuutafondi põhikirjaga.

ARTIKKEL 20.2

Kapitali liikumine

Ilma et see piiraks käesoleva lepingu muude sätete kohaldamist, lubab kumbki lepinguosaline maksebilansi kapitali- ja finantskonto tehingute puhul kapitali vaba liikumist investeringute ja muude tehingute liberaliseerimiseks, nagu on sätestatud 10. peatüki „Investeringud“ B jaos „Investeringute liberaliseerimine“, 11. peatükis „Piiriülene teenustekaubandus“, 12. peatükis „Füüsiliste isikute ajutine kohalolek ärilisel eesmärgil“ ja 18. peatükis „Finantsteenused“.

ARTIKKEL 20.3

Kapitali liikumist, makseid või ülekandeid käsitlevate õigusnormide kohaldamine

1. Artikkel 10.16 „Ülekanded“, artikli 18.2 „Kohaldamisala“ lõike 6 punkt a ning artiklid 20.1 ja 20.2 ei takista lepinguosalist kohaldamast oma õigusnorme, mis käsitlevad
 - a) pankrotti, maksejõuetust ja võlausaldajate õiguste kaitset;

- b) finantsinstrumentide emiteerimist, nendega kauplemist või tehingute tegemist;
- c) finantsaruandlust või kapitali liikumise, maksete või ülekannete arvestuse pidamist, kui see on vajalik õiguskaitse- või finantsjärelvalveasutuste abistamiseks;
- d) kuritegusid või väärtegusid või kelmusi või pettusi;
- e) kohtumenetlustes tehtud määruste või otsuste täitmise tagamist või
- f) sotsiaalkindlustust, riiklikke pensioniskeeme või kohustuslikke säästuskeeme.

2. Neid õigusnorme ei kohaldata meelevaldselt ega diskrimineerivalt ega muul viisil, mis kujutaks endast kapitali liikumise, maksete või ülekannete varjatud piiramist.

ARTIKKEL 20.4

Ajutised kaitsemeetmed

1. Kui erandlikud asjaolud põhjustavad või ähvardavad põhjustada tõsiseid raskusi Euroopa Liidu majandus- ja rahaliidu toimimises, võib Euroopa Liit vastu võtta või säilitada kapitali liikumise, maksete või ülekannete valdkonna kaitsemeetmed. Kõnealused meetmed peavad piirduma selliste raskuste kõrvaldamiseks rangelt vajalikuga ja nende kestus ei tohi ületada kuut kuud.
2. Meetmed, mille Euroopa Liit lõike 1 kohaselt kehtestab, ei tohi põhjustada Mehhiko ja kolmanda riigi vahel meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist. Euroopa Liit teavitab Mehhikot viivitamata ja esitab võimalikult kiiresti selliste meetmete kaotamise ajakava.

ARTIKKEL 20.5

Piirangud maksebilansi ja välisrahastamisega seotud raskuste ning makromajanduslike raskuste korral

1. Lepinguosaline võib vastu võtta või säilitada piiravad meetmed kapitali liikumise, maksete või ülekannete kohta¹¹:
 - a) tõsiste maksebilansiraskuste või väliste finantsraskuste või nende ohu korral¹² või
 - b) erandlike asjaolude korral, kui kapitali liikumisega seotud maksed või ülekanded põhjustavad või ähvardavad põhjustada tõsiseid makromajanduslikke raskusi seoses raha- ja vahetuskursipoliitikaga Mehhikos või Euroopa Liidu liikmesriigis.
2. Lõikes 1 osutatud meetmed:
 - a) peavad olema vastavuses Rahvusvahelise Valuutafondi põhikirjaga, kui see on kohaldatav;

¹¹ Euroopa Liidu puhul võib üks Euroopa Liidu liikmesriik selliseid meetmeid võtta muudes kui artiklis 20.4 nimetatud olukordades, mis mõjutavad selle liikmesriigi majandust.

¹² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lõike 1 punktis a osutatud tõsised maksebilansiraskused või välised finantsraskused või nende oht võivad olla muu hulgas põhjustatud raha- ja vahetuskursipoliitikaga seotud tõsistest makromajanduslikest raskustest või nende ohust, nagu on osutatud lõike 1 punktis b.

- b) ei tohi minna kaugemale vajalikust, et tegeleda lõikes 1 kirjeldatud olukorraga;
- c) peavad olema ajutised ja need tuleb järk-järgult kõrvaldada, kui lõikes 1 kirjeldatud olukord paraneb;
- d) ei tohi tekitada põhjendamatut kahju teise lepinguosalise kaubanduslikele, majanduslikele ega finantshuvidele;
- e) ei tohi teist lepinguosalist kohelda vähem soodsalt kui samasuguses olukorras olevat kolmandat isikut ning
- f) ei tohi asendada makromajanduslikku poliitikat, mida on vaja põhjendatud väliseks kohandamiseks.

3. Lepinguosaline võib oma välise finantspositsiooni või maksebilansi kaitseks vastu võtta või säilitada piiravaid meetmeid kaubavahetuse suhtes. Sellised meetmed peavad olema kooskõlas GATT 1994 XII artikliga ja 1994. aasta üldise tolli- ja kaubanduskokkuleppe maksebilansisätete käsitusleppega.

4. Lepinguosaline võib oma välise finantspositsiooni või maksebilansi kaitseks vastu võtta või säilitada piiravaid meetmeid teenuskaubanduse suhtes. Sellised meetmed peavad olema kooskõlas GATSi XII artikliga.

5. Lepinguosaline püüab mitte vastu võtta ega säilitada meetmeid tariifsete lisatasude, kvootide, litsentside või sarnaste meetmete kujul. Kui lepinguosaline teist lepinguosalist meetmetest teavitab, selgitab ta nende piiravate meetmete kasutamise põhjusi.

6. Lepinguosaline, kes võtab vastu või jätab kehtima lõikes 1 osutatud meetmed, teatab nendest viivitamata teisele lepinguosalisele.

7. Kui artikli 20.4 või käesoleva artikli alusel võetakse vastu või jäetakse kehtima piiravad meetmed, konsulteerivad lepinguosalisel viivitamata teenuste ja investeeringute allkomitees, välja arvatud juhul, kui konsultatsioone peetakse muudel rahvusvahelistel foorumitel, mille liikmed on mõlemad lepinguosalisel. Konsultatsioonide käigus analüüsitakse vastavate meetmete võtmise põhjustanud maksebilansiraskusi või väliseid finantsraskusi, võttes arvesse selliseid tegureid nagu:

- a) raskuste laadi ja ulatust;
- b) välist majandus- ja kaubanduskeskkonda ning
- c) võimalikke alternatiivseid parandusmeetmeid.

8. Lõikes 7 osutatud konsultatsioonidel käsitletakse piiravate meetmete vastavust artiklile 20.4 või käesoleva artikli lõigetele 1 ja 2. Võimaluse korral aktsepteerivad lepinguosalisel kõiki Rahvusvahelise Valuutafondi (IMF) esitatud statistilisi või muid andmeid ning järelduste tegemisel lähtutakse IMFi hinnangust asjaomase lepinguosalise maksebilansi ja välise finantsolukorra kohta.

21. PEATÜKK

RIIGIHANKED

ARTIKKEL 21.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „kommertskaubad ja -teenused“ – kaubad ja teenused, mida tavaliselt müüakse või pakutakse müügiks turul valitsusväliste ostjatele ja mida sellised ostjad ostavad tavaliselt turult valitsemisega mitte seotud eesmärkidel;
- b) „ehitusteenused“ – teenused, mille eesmärk on mis tahes vahenditega ehitada hooneid ja tsiviilrajatisi ÜRO ühtse tooteklassifikaatori (CPC) 51. alajao tähenduses;

c) „käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ – valitsuse ülesannete täitmiseks teostatav hange:

i) mille puhul hangitakse kaupu, teenuseid või mõlemat:

A) nagu on kummagi lepinguosalise kohta kindlaks määratud vastavalt 21-A lisas „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisas „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“, ning

B) hanke eesmärk ei ole äriotstarbeline müük või edasimüük või kasutamine äriotstarbeliseks müügiks või edasimüügiks ette nähtud kaupade tootmisel või teenuste osutamisel;

ii) vastavalt mis tahes lepingule, sealhulgas

A) ostu-,

B) liisingu-, ning

C) rendi- või üürilepingule või järelmaksulepingule koos väljaostuvõimalusega või ilma selleta;

iii) mille maksumus, hinnatuna vastavalt artiklile 21.2, on artikli 21.6 kohase teate avaldamise ajal võrdne asjakohase piirmääraga, mis on sätestatud kummagi lepinguosalise puhul vastavalt 21-A lisas „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisas „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“, või sellest piirmäärast suurem;

- iv) mille teostab hankeüksus ning
- v) mis ei ole muul viisil välja jäetud artikli 21.2 lõike 2 või 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ kohaldamisalast;
- d) „elektrooniline oksjon“ – elektrooniliste seadmete abil toimuv järkjärguline protsess, mille käigus tarnijad esitavad uue hinnapakkumuse, hankemenetluse hindamiskriteeriumide kohase muu mõõdetava väärtuse või mõlemad ning mille tulemusel tekib või muutub pakkumuste pingerida;
- e) „kirjalikult“ või „kirjalik“ – sõnade ja numbritega esitatud väljend, mida saab lugeda ja taasesitada ning hiljem edastada ning mis võib hõlmata elektrooniliselt edastatud ja salvestatud teavet;
- f) „piiratud pakkumismenetlus“ – hange, mille puhul hankeüksus võtab ühendust tema enda valitud tarnija või tarnijatega;
- g) „korduvkasutatav loetelu“ – loetelu, mida hankeüksus kavatseb kasutada rohkem kui ühel korral ja mis sisaldab tarnijaid, kelle hankeüksus on tunnistanud loetellu kandmise tingimustele vastavaks;

- h) „kavandatava hanke teade“ – hankeüksuse avaldatav teade, milles kutsutakse huvitatud tarnijaid esitama osalemistaotlusi, pakkumusi või mõlemaid;
- i) „korvamismeetmed“ – tingimused või kohustused, mis edendavad kohalikku arengut või parandavad lepinguosalise maksebilanssi, näiteks kodumaise osaluse, tehnoloogia litsentsimise ning investeerimis-, barterkaubanduse jms toimingute või nõuete abil;
- j) „avatud pakkumismenetlus“ – hankemenetlus, mille puhul võivad pakkumuse esitada kõik huvitatud tarnijad;
- k) „hankeüksus“ – 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ja 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ A, B ja C jao kohaldamisalasse kuuluv üksus;
- l) „kvalifitseeritud tarnija“ – tarnija, kelle hankeüksus on tunnistanud osalemistingimustele vastavaks;
- m) „valikpakkumismenetlus“ – hankemenetlus, mille puhul hankeüksus kutsub pakkumusi esitama üksnes kvalifitseeritud tarnijaid;
- n) „teenused“ – hõlmab ehitusteenuseid, kui ei ole sätestatud teisiti;

- o) „standard“ – tunnustatud asutuse heakskiidetud dokument, millega nähakse üldiseks ja korduvaks kasutamiseks ette tooteid või teenuseid ning nendega seotud protsesse ja tootmismeetodeid käsitlevad eeskirjad, suunised või omadused, mille järgimine ei ole kohustuslik ning mis võivad ka üksnes sisaldada või käsitleda toote, teenuse, protsessi või tootmismeetodi suhtes kehtivat terminoloogiat, sümboleid või pakendamis-, tähistamis- või märgistusnõudeid;
- p) „tarnija“ – isik või isikute rühm, kes pakub või saab pakkuda kaupu ja teenuseid, ning
- q) „tehniline kirjeldus“ – hanketingimus, milles
 - i) kehtestatakse hangitavate kaupade ja teenuste omadused, sealhulgas kvaliteedi, toime, ohutuse ja mõõtmete nõuded, või kaupade tootmise ja teenuste osutamise protsessid ja meetodid, või
 - ii) käsitletakse toote või teenuse suhtes kehtivat terminoloogiat, sümboleid või pakendamis-, tähistamis- või märgistusnõudeid.

ARTIKKEL 21.2

Kohaldamisala

Peatüki kohaldamine

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse kõikide käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seotud meetmete suhtes, olenemata sellest, kas hange korraldatakse üksnes või osaliselt elektrooniliste vahenditega.
2. Kui 21-A lisast „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisast „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ei tulene teisiti, ei kohaldata käesolevat peatükki järgmise suhtes:
 - a) maa, olemasolevate hoonete või muu kinnisvara või nendega seotud õiguste omandamine või rentimine;
 - b) lepinguosalise lepinguvälised kokkulepped või mis tahes vormis antav abi, sealhulgas koostöölepingud, toetused, laenud, paigutused omakapitali, tagatised ja maksusoodustused;
 - c) fiskaalasutuse teenuste ja depooteenuste, reguleeritud finantsasutuste likvideerimise ja juhtimise teenuste ning riigivõla, sealhulgas laenude, riigi võlakirjade, vekslite ja muude väärtpaberite müügi, tagasiostu või levitamise seotud teenuste hange või soetamine;

d) riiklikud töölepingud;

e) hanked, mis korraldatakse

i) rahvusvahelise abi, sealhulgas arenguabi andmiseks;

ii) sõjaväeüksuste paiknemist käsitleva rahvusvahelise lepingu erimenetluse või klausli alusel või mis on seotud projekti ühise rakendamisega sellele alla kirjutanud riikide poolt, või

iii) rahvusvahelise organisatsiooni erimenetluse või klausli alusel või mida rahastatakse rahvusvahelise toetuse, laenu või muu abiga, juhul kui kohaldatav menetlus või klausel ei ole käesoleva peatükiga kooskõlas.

3. Kummagi lepinguosalise kohustused käesoleva lepinguga hõlmatud hangete valdkonnas on sätestatud 21-A lisas „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ja 21-B lisas „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ vastavalt järgmisele üleschitusele:

a) A jaos keskvalitsusasutused, kelle hanked on hõlmatud käesoleva peatükiga;

b) B jaos keskvalitsusest madalama tasandi valitsusasutused, kelle hanked on hõlmatud käesoleva peatükiga, sealhulgas Mehhiko puhul muud keskvalitsusest madalama tasandi asutused;

- c) C jaos kõik muud üksused, kelle hanked on hõlmatud käesoleva peatükiga;
 - d) D jaos käesoleva peatükiga hõlmatud kaubad;
 - e) E jaos käesoleva peatükiga hõlmatud teenused, v.a ehitusteenused;
 - f) F jaos käesoleva peatükiga hõlmatud ehitusteenused;
 - g) G jaos käesoleva peatükiga hõlmatud avaliku ja erasektori partnerlused või ehitustööde kontsessioonid;
 - h) H jaos üldmärkused ja erandid ning
 - i) I jaos meediakanalid, kus lepinguosaline avaldab oma hanketeateid, lepingu sõlmimise teateid ja muud oma riigihangete süsteemiga seotud teavet.
4. Kui lepinguosalise õiguse kohaselt tohivad käesoleva lepinguga hõlmatud hanget korraldada hankeüksuse nimel muud üksused või isikud, kelle hankega seotud kaubad ja teenused ei ole käesoleva lepinguga hõlmatud, kehtib samuti käesolev peatükk.

Hindamine

5. Selleks et teha hanke väärtuse hindamisel kindlaks, kas tegemist on käesoleva lepinguga hõlmatud hankega, hankeüksus:

- a) ei jaga hanget eraldi hangeteks ega vali ega kasuta konkreetset hindamismeetodit hanke väärtuse hindamiseks eesmärgiga välistada kas täielikult või osaliselt käesoleva peatüki kohaldamine hanke suhtes ning
- b) esitab hanke arvestusliku maksimaalse koguväärtuse hanke kogukestuse lõikes olenemata sellest, kas leping sõlmitakse ühe või enama tarnijaga, võttes arvesse kõiki tasustamise vorme, sealhulgas:
 - i) lisatasud, teenustasud, vahendustasud ja intressid ning
 - ii) kui hankes on ette nähtud optsioonivõimalus, siis kõnealuste optsioonide kogumaksumus.

6. Kui hanke üksiknõude tulemusena sõlmitakse rohkem kui üks leping või sõlmitakse lepingud eraldi osade suhtes (edaspidi „korduvlepingud“), lähtutakse hinnangulise maksimaalse kogumaksumuse arvutamisel järgmisest:

a) eelneva 12 kuu jooksul või hankeüksuse eelneva eelarveaasta jooksul sõlmitud sama tüüpi kauba või teenuse korduvlepingute maksumus, mida on võimaluse korral korrigeeritud, et võtta arvesse prognoositud muutusi järgmise 12 kuu jooksul hangitavate kaupade ja teenuste koguses ja maksumuses, või

b) esialgse lepingu sõlmimisele järgneva 12 kuu jooksul või hankeüksuse eelarveaasta jooksul hangitava sama tüüpi kauba või teenuse korduvlepingute hinnanguline maksumus.

7. Juhul kui kaupa või teenust hangitakse liisimise, rentimise või üürimise või järelmaksuga ostu teel või hangete puhul, mille koguhind ei ole kindlaks määratud, on hindamise alus järgmine:

a) tähtajaliste lepingute puhul:

i) kui lepingu kestus on 12 kuud või vähem, siis hinnanguline maksimaalne maksumus kogu kestuse jooksul, või

ii) kui lepingu kestus ületab 12 kuud, siis hinnanguline maksimaalne kogumaksumus, sealhulgas mis tahes hinnanguline jääkmaksumus;

- b) tähtajatute lepingute puhul hinnanguline kuumakse, mis on korrutatud 48ga, ning
- c) kui ei ole kindel, kas leping sõlmitakse tähtajalise lepinguna, kohaldatakse punkti b.

ARTIKKEL 21.3

Julgeoleku- ja ülderandid

1. Ühtki käesoleva peatüki sätet ei tõlgendata nii, et see takistab lepinguosalist võtmast meetmeid või avalikustamast teavet, kui ta peab seda vajalikuks, et kaitsta oma olulisi julgeolekuhuve, mis on seotud relvade, laskemoona või sõjavarustuse hangete või riigi julgeoleku või riigikaitse seisukohalt hädavajalike hangetega.
2. Vastavalt nõudele, et selliseid meetmeid ei kohaldata viisil, mis põhjustab samasugustes tingimustes oleva lepinguosalise meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist või rahvusvahelise kaubanduse varjatud piiramist, ei tõlgendata ühtki käesoleva peatüki sätet selliselt, et see takistab lepinguosalist kehtestamast selliseid meetmeid ja tagamast nende täitmist, mis on:
 - a) vajalikud kõlbluse, avaliku korra ja ohutuse kaitseks;

- b) vajalikud inimeste, loomade või taimede elu või tervise kaitseks;
- c) vajalikud intellektuaalomandi kaitseks või
- d) seotud puuetega inimeste, heategevusorganisatsioonide või vangide töö tulemusena valmistatud kaupade ja osutatavate teenustega.

ARTIKKEL 21.4

Üldpõhimõtted

Diskrimineerimiskeeld

1. Olenemata artikli 21.2 kohaldamisalast võib lepinguosalise ettevõtja, kes on seaduslikult asutatud, omandatud või kelle kaubanduslik kohalolek on säilitatud teise lepinguosalise territooriumil, osaleda selle teise lepinguosalise riigihangetes samadel tingimustel kui selle teise lepinguosalise ettevõtjad, nagu on ette nähtud selle teise lepinguosalise õiguses.

2. Lepinguosaline ja tema hankeüksused kohtlevad iga käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seotud meetme puhul teise lepinguosalise kaupu ja teenuseid ning teise lepinguosalise tarnijaid, kes selliseid kaupu ja teenuseid pakuvad, kohe ja tingimusteta vähemalt sama soodsalt, kui asjaomane lepinguosaline (sealhulgas tema hankeüksused) kohtleb oma kaupu, teenuseid ja tarnijaid.

3. Käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seotud meetmete puhul lepinguosalisel ja nende hankeüksused:

- a) ei kohtle mõnda kohapealset tarnijat tema välismaise kuuluvuse või omandiõiguse määra põhjal vähem soodsalt kui teisi kohapealseid tarnijaid või
- b) ei diskrimineeri kohapealset tarnijat selle alusel, et kaup või teenus, mida see tarnija selle konkreetse hanke jaoks pakub, pärineb teiselt lepinguosaliselt.

Elektrooniliste vahendite kasutamine

4. Kui hankeüksus korraldab käesoleva lepinguga hõlmatud hanke elektroonilisel teel, peab ta:

- a) tagama, et hanke korraldamisel kasutatakse muu hulgas ka autentimiseks ja andmete krüptimiseks IT-süsteeme ja tarkvara, mis on vabalt kättesaadavad ja muude vabalt kättesaadavate IT-süsteemide ja tarkvaraga koostalitlusvõimelised;

- b) rakendama mehhanisme, millega tagatakse osalemistaotluste ja pakkumuste terviklus, sealhulgas fikseeritakse nende esitamise aeg ning välistatakse neile loata juurdepääs, ning
- c) kasutama hankemenetlustes teadete ja hankedokumentide avaldamiseks ning võimalikult suures ulatuses pakkumuste esitamiseks elektroonilisi teabe- ja sidevahendeid.

Hanke korraldamine

5. Hankeüksus korraldab käesoleva lepinguga hõlmatud hanke läbipaistval ja erapooletul viisil, mis:
- a) on kooskõlas käesoleva peatükiga, kasutades üht järgmistest hankeviisidest: avatud pakkumismenetlus, valikpakkumismenetlus või piiratud pakkumismenetlus;
 - b) ennetab huvide konflikte ja korruptsiooni vastavalt asjaomase lepinguosalise õigusele.

Korruptsioonivastased meetmed

6. Kumbki lepinguosaline tagab, et ta on võtnud kasutusele asjakohased meetmed korruptsiooni tõkestamiseks oma riigihangetes. Nende meetmete hulka kuuluvad menetlused, millega võetakse lepinguosalise hangetes osalemise õigus kas tähtajatult või kindlaksmääratud ajavahemikuks tarnijatelt, kelle puhul on selle lepinguosalise õigusasutused lõpliku otsusega kindlaks teinud, et nad on osalenud pettuses või muus ebaseaduslikus tegevuses, mis on seotud riigihangetega selle lepinguosalise territooriumil. Kumbki lepinguosaline tagab ka selle, et tal on kehtestatud põhimõtted ja menetlused, millega hangetega seotud või neid mõjutavate isikute võimalik huvide konflikt võimalikult suures ulatuses kõrvaldada või seda ohjata.

Päritolureeglid

7. Käesoleva peatükiga hõlmatud riigihanke puhul ei kohalda lepinguosaline teisest lepinguosalisest imporditavate kaupade ega osutatavate teenuste suhtes päritolureegleid, mis erinevad nendest päritolureeglitest, mida lepinguosaline kohaldab tavapärase kaubanduse raames samade kaupade impordi või samade teenuste osutamise suhtes.

Eeliste andmisest keeldumine

8. Lepinguosaline võib keelduda käesoleva peatüki eeliste andmisest teise lepinguosalise teenuseosutajale, kui ta on sellest eelnevalt teavitanud ja selles küsimuses konsulteerinud ning kui lepinguosaline teeb kindlaks, et teenust osutab ettevõtja, kellel ei ole kummagi lepinguosalise territooriumil sisulist äritegevust.

Korvamismeetmed

9. Käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seoses ei tohi lepinguosaline ega tema hankeüksused taotleda, võtta arvesse, kehtestada ega jõustada korvamismeetmeid.

Meetmed, mis ei ole hangetele eriomased

10. Lõikeid 2 ja 3 ei kohaldata järgmise suhtes:

- a) tollimaksud ja muud maksud, mis on kehtestatud impordi suhtes või sellise impordiga seoses;
- b) selliste tollimaksude ja muude maksudega maksustamise meetod ning
- c) muud teenustekaubandust mõjutavad meetmed peale käesoleva lepinguga hõlmatud hankeid reguleerivate meetmete.

ARTIKKEL 21.5

Teave hankesüsteemi kohta

1. Kumbki lepinguosaline:

- a) avaldab viivitamata seadused, määrused, kohtuotsused, üldkohaldatavad haldusotsused, õigusaktidest tulenevad standardsed lepingupunktid, millele viidatakse hanketeadetes või -dokumentides, samuti käesoleva lepinguga hõlmatud hanke korra ja selles tehtavad muudatused laia levikuga ning pidevalt üldsusele kättesaadavas ametlikult määratud elektroonilises või paberväljaandes ning
- b) selgitab neid taotluse korral teisele lepinguosalisele.

2. Kumbki lepinguosaline loetleb vastavalt 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ I jaos järgmise:

- a) elektroonilised või paberväljaanded, kus lepinguosaline avaldab lõike 1 punktis a kirjeldatud teabe;
- b) elektroonilised või paberväljaanded, kus lepinguosaline avaldab artikliga 21.6, artikli 21.8 lõikega 9 ja artikli 21.15 lõikega 2 nõutud teated, ning

c) veebisaidi aadressi (veebisaitide aadressid), kus lepinguosaline avaldab:

i) artikli 21.15 lõikes 4 osutatud hankestatistika või

ii) oma teated sõlmitud hankelepingute kohta vastavalt artikli 21.15 lõikele 6.

3. Kumbki lepinguosaline teavitab viivitamata riigihangete allkomiteed kõigist muudatustest 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ I jaos loetletud teabes.

ARTIKKEL 21.6

Teated

Kavandatava hanke teade

1. Hankeüksus avaldab iga käesoleva lepinguga hõlmatud hanke kohta kavandatava hanke teate, välja arvatud artiklis 21.12 kirjeldatud asjaoludel.

2. Kui käesolevas peatükis ei ole sätestatud teisiti, sisaldab kavandatava hanke teade järgmist:
- a) hankeüksuse nimi ja aadress ning muud andmed, mis on vajalikud hankeüksusega kontakteerumiseks ning selleks, et saada kõik vajalikud hankedokumendid, ning vajaduse korral teave nende hinna ja maksetingimuste kohta;
 - b) hanke kirjeldus, sealhulgas hangitavate kaupade ja teenuste laad ja kogus või eeldatav kogus, kui täpne kogus ei ole teada;
 - c) korduvlepingute puhul võimaluse korral järgmiste kavandatava hanke teadete eeldatav avaldamise aeg;
 - d) valikuvõimaluste kirjeldus;
 - e) kaupade tarnimise või teenuste osutamise ajakava või lepingu kestus;
 - f) kasutatav hankemeetod ning teave selle kohta, kas tegemist on läbirääkimistega hanke või elektroonilise oksjoniga;
 - g) vajaduse korral hankes osalemise taotluste esitamise aadress ja tähtpäev;

- h) pakkumuste esitamise aadress ja tähtpäev;
- i) keel või keeled, milles võib esitada pakkumuse või osalemistaotluse, juhul kui need võib esitada muus keeles kui selle lepinguosalise ametlik keel, kelle hankeüksus hanke korraldab;
- j) osalemistingimuste loetelu koos lühikirjeldustega, sealhulgas nõuded konkreetsete dokumentide või tõendite kohta, mida tarnijad peavad osalemiseks esitama, kui neid nõudeid ei ole esitatud kõikidele huvitatud tarnijatele kavandatava hanke teate raames ühel ja samal ajal kättesaadavaks tehtud hankedokumentides;
- k) tarnijate valiku kriteeriumid ja vajaduse korral hankes osalema lubatavate tarnijate arv, kui hankeüksus kavatses vastavalt artiklile 21.8 kutsuda hankes osalema piiratud arvu kvalifitseeritud tarnijaid, ning
- l) märge, et hange on hõlmatud käesoleva peatükiga.

Kokkuvõtlik teade

3. Iga kavandatava hanke puhul avaldab hankeüksus kavandatava hanke teatega samal ajal ühes WTO keeles vabalt kättesaadava kokkuvõtliku teate.

Kokkuvõtlik teade sisaldab vähemalt järgmist teavet:

- a) hanke sisu;
- b) pakkumuse esitamise lõpptähtpäev või – vajaduse korral – hankes osalemise või korduvkasutatavasse loetellu kandmise taotluse esitamise tähtpäev ning
- c) aadress, kust saab taotleda hankedokumente.

Plaanitud hanke teadaanne

4. Hankeüksustel soovitatakse avaldada igal eelarveaastal võimalikult varakult teadaanne hankeplaanide kohta (edaspidi „plaanitud hanke teadaanne“). Plaanitud hanke teadaanne peaks sisaldama hanke sisu ja kavandatava hanke teate avaldamise ligikaudset kuupäeva või hanke toimumise ligikaudset ajavahemikku.

5. 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ja 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ B või C jao kohaldamisalasse kuuluv hankeüksus võib kasutada plaanitud hanke teadaannet kavandatava hanke teatena, tingimusel et plaanitud hanke teadaanne sisaldab lõikes 2 osutatud teavet ulatuses, mis on hankeüksusele kättesaadav, ja märget, et huvitatud tarnijad peaksid väljendama hankeüksusele oma huvi hanke vastu.

Teateid käsitlevad üldeskirjad

6. Kõik kavandatava hanke teated, kokkuvõtlikud teated ja plaanitud hanke teadaanded on vahetult kättesaadavad elektrooniliselt ja tasuta ühtse internetiportaali kaudu. Teateid võib lisaks avaldada ka ajakohases laia levikuga paberväljaandes ja need jäävad üldsusele kättesaadavaks vähemalt teates märgitud aja lõpuni.

ARTIKKEL 21.7

Osalemistingimused

1. Hankeüksus esitab hankes osalemiseks ainult need tingimused, mis on olulised tagamaks, et tarnija vastab õiguslikult ja finantsiliselt hanke nõuetele ning on äriliselt ja tehniliselt suutlik asjaomast hankelepingut täitma.

2. Osalemistingimuste kehtestamisel hankeüksus:

- a) ei esita tingimust, et hankes osalemiseks peab tarnija olema eelnevalt sõlminud mõne lepinguosalise hankeüksusega ühe või mitu lepingut;
- b) võib nõuda varasemat tegevuskogemust, kui see on hanke tingimuste seisukohalt tähtis, ning
- c) ei nõua, et hanke tingimus oleks asjaomane varasem kogemus lepinguosalise territooriumil.

3. Hinnates, kas tarnija vastab osalemistingimustele, hankeüksus:

- a) hindab tarnija finantsilist, ärilist ja tehnilist suutlikkust vastavalt tema äritegevusele nii selle lepinguosalise territooriumil, kelle hankeüksus hanke korraldab, kui ka väljaspool seda ning
- b) lähtub hindamisel tingimustest, mille ta on hanketeates või hankedokumentides eelnevalt kindlaks määranud.

4. Lepinguosaline ja tema hankeüksused võivad tõendusmaterjali olemasolu korral välistada tarnija järgmistel põhjustel:

- a) pankrot;
- b) valeandmete esitamine;
- c) olulised või püsivad puudused varasemast lepingust tuleneva olulise nõude või kohustuse täitmisel;
- d) lõplikud kohtuotsused raskete kuritegude ja muude raskete süütegude korral vastavalt selle lepinguosalise õigusele;
- e) eksimine ametialaste käitumisreeglite vastu või tegevus või tegevusetus, mis vähendab tarnija ärilist usaldusväarsust, või
- f) maksude maksmata jätmine.

ARTIKKEL 21.8

Tarnijate kvalifitseerimine

Registreerimissüsteemid ja kvalifikatsioonimenetlused

1. Lepinguosaline ja tema hankeüksused võivad kasutada tarnijate registreerimise süsteemi, mille kaudu huvitatud tarnijad peavad registreeruma ja esitama teatavat teavet. Sellisel juhul tagab lepinguosaline, et huvitatud tarnijatel on elektrooniliste vahendite kaudu täielik juurdepääs registreerimissüsteemi puudutavale teabele ja et nad võivad taotleda registreerimist igal ajal süsteemi kehtivuse jooksul. Pädev asutus teatab neile mõistliku tähtaja jooksul taotluse rahuldamise või tagasilükkamise otsusest. Taotluse tagasilükkamise korral tuleb otsust nõuetekohaselt põhjendada.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et
 - a) tema hankeüksused teevad jõupingutusi, et minimeerida kvalifitseerimismenetluste erinevusi, ning
 - b) kui tema hankeüksused kasutavad registreerimissüsteemi, teevad nad jõupingutusi, et minimeerida registreerimissüsteemide erinevusi.
3. Lepinguosaline, sealhulgas tema hankeüksused, ei võta vastu ega kasuta registreerimissüsteemi või kvalifitseerimismenetlust, mille eesmärk on tekitada teise lepinguosalise tarnijatele asjatuid takistusi hankes osalemiseks või mille tõttu sellised takistused tekivad.

Valikpakkumismenetlus

4. Kui hankeüksus kavatseb kasutada valikpakkumismenetlus, tuleb tal:

- a) esitada kavandatava hanke teates vähemalt artikli 21.6 lõike 2 punktides a, b, f, g, j, k ja l nimetatud teave ning kutsuda tarnijaid üles esitama osalemistaotlust ning
- b) esitada pakkumuste esitamise tähtaja alguseks kvalifitseeritud tarnijatele, keda ta teavitab vastavalt artikli 21.10 lõike 3 punktile b, vähemalt artikli 21.6 lõike 2 punktides c, d, e, h ja i osutatud teave.

5. Hankeüksus lubab konkreetsetes hankes osaleda kõigil kvalifitseeritud tarnijatel, välja arvatud juhul, kui hankeüksus teatab kavandatava hanke teates, et hankes lubatakse osalema vaid piiratud arv tarnijaid, ning esitab tarnijate arvu piiramise kriteeriumid. Pakkumiskutse adresseeritakse nii mitmele tarnijale, nagu on vaja tõhusa konkurentsi tagamiseks.

6. Kui hankedokumente ei tehta alates lõikes 4 osutatud teate avaldamise kuupäevast avalikult kättesaadavaks, tagab hankeüksus, et need tehakse kõikidele lõike 5 kohaselt välja valitud kvalifitseeritud tarnijatele kättesaadavaks samal ajal.

Korduvkasutatavad loetelud

7. Hankeüksus võib pidada korduvkasutatavat loetelu, tingimusel et teade, millega huvitatud tarnijaid kutsutakse taotlema loetellu kandmist, avaldatakse igal aastal asjakohases väljaandes, mis on loetletud 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ja 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ I jaos, ning on elektroonilise avaldamise korral pidevalt kättesaadav.
8. Lõikega 7 ette nähtud teade hõlmab järgmist:
- a) nende kaupade ja teenuste või kauba- ja teenuseliikide kirjeldus, mille hankimiseks loetelu kasutatakse;
 - b) osalemistingimused, millele tarnijad peavad loetellu kandmiseks vastama, ning meetodid, mida hankeüksus kasutab tarnija nõuetelevastavuse kontrollimiseks;
 - c) hankeüksuse nimi ja aadress ning muud andmed, mis on vajalikud temaga ühenduse võtmiseks ning selleks, et saada kõik vajalikud loeteluga seotud dokumendid;
 - d) loetelu kehtivusaeg ja selle kehtivuse pikendamise või lõpetamise viis või kui kehtivusaega ei esitata, siis märge selle kohta, millisel viisil teatatakse loetelu kasutamise lõpetamisest, ning
 - e) märge, et loetelu võib kasutada käesoleva peatükiga hõlmatud hanke puhul.

9. Kui korduvkasutatav loetelu kehtib kuni kolm aastat, võib hankeüksus lõikest 7 olenemata avaldada lõikes 7 osutatud teate ainult üks kord, nimelt loetelu kehtivusaja alguses, tingimusel et

- a) teates esitatakse loetelu kehtivusaeg ja teatatakse, et rohkem teateid ei avaldata, ning
- b) teade avaldatakse elektrooniliselt ja see on kogu kehtivusaja jooksul pidevalt kättesaadav.

10. Hankeüksus lubab tarnijatel taotleda igal ajal enda kandmist korduvkasutatavasse loetelu ja kannab kõik kvalifitseeritud tarnijad loetellu mõistlikult lühikese aja jooksul.

11. Kui tarnija, kes ei ole kantud korduvkasutatavasse loetellu, esitab korduvkasutataval loetelul põhinevas hankes osalemise taotluse ja kõik nõutud dokumendid artikli 21.10 lõikes 2 sätestatud ajavahemiku jooksul, peab hankeüksus taotlusega tutvuma. Hankeüksus ei jäta tarnijat hankemenetlusest kõrvale selle tõttu, et hankeüksusel ei ole piisavalt aega taotlusega tutvuda, välja arvatud erijuhul, kui hanke keerukusest tingituna ei suuda hankeüksus lõpetada taotlusega tutvumist pakkumuste esitamiseks lubatud ajavahemiku jooksul.

Muud 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ja 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ B ja C jao kohaldamisalasse kuuluvad üksused

12. 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ B ja C jao kohaldamisalasse kuuluva lepinguosalise hankeüksus võib kasutada teadet, milles tarnijaid kutsutakse üles taotlema korduvkasutatavasse loetellu kandmist, kavandatava hanke teatena, kui:

- a) teade avaldatakse kooskõlas lõikega 7 ja see sisaldab lõikes 8 nõutud teavet ning kogu artikli 21.6 lõikes 2 nõutud teavet, mis on kättesaadav, ning märget, et asjaomane teade kujutab endast kavandatava hanke teadet või et edaspidi saavad korduvkasutatavasse loetellu kuuluvate hangete teateid ainult korduvkasutatavasse loetellu kuuluvad tarnijad, ning
- b) hankeüksus esitab tarnijatele, kes on teatanud oma huvist konkreetse hanke vastu, kiiresti piisavalt teavet, mis võimaldab neil hinnata oma huvi hankes osaleda, sealhulgas kogu ülejäänud teabe, mida nõutakse artikli 21.6 lõikes 2, niivõrd kui see teave on kättesaadav.

13. 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ B või C jao kohaldamisalasse kuuluv hankeüksus võib võimaldada tarnijal, kes on vastavalt lõikele 10 taotlenud enda kandmist korduvkasutatavasse loetellu, esitada asjaomase hanke raames pakkumuse, kui hankeüksusele jääb piisavalt aega, et kindlaks teha, kas tarnija vastab osalemistingimustele.

Teave hankeüksuse otsuste kohta

14. Hankeüksus teatab hankes osalemise taotluse või korduvkasutatavasse loetellu kandmise taotluse esitanud tarnijale viivitamata oma otsuse tema taotluse kohta.

15. Kui hankeüksus lükkab tarnija hankes osalemise või korduvkasutatavasse loetellu kandmise taotluse tagasi, ei tunnista teda enam kvalifitseeritud tarnijaks või kustutab ta korduvkasutatavast loetelust, teatab hankeüksus sellest tarnijale viivitamata ja esitab tarnija taotluse korral talle viivitamata oma otsuse kirjaliku põhjenduse.

ARTIKKEL 21.9

Tehnilised kirjeldused ja hankedokumendid

Tehnilised kirjeldused

1. Hankeüksus ei koosta, ei võta vastu ega kohalda tehnilisi kirjeldusi ega nõua vastavushindamismenetluse kasutamist, mille eesmärk on luua või mis loob tarbetuid takistusi lepinguosalistevahelises kaubanduses.

2. Hangitavate kaupade ja teenuste tehnilisi kirjeldusi koostades peab hankeüksus võimaluse korral:

- a) esitama tehnilises kirjelduses pigem toimivus- ja funktsionaalsed nõuded, mitte disaini või tunnuste kirjelduse, ning
- b) võtma tehniliste kirjelduste aluseks rahvusvahelised standardid, kui need standardid on olemas, või muul juhul võtma aluseks siseriiklikud tehnilised normid, tunnustatud siseriiklikud standardid või ehituseeskirjad.

3. Kui tehnilistes kirjeldustes kasutatakse disaini või tunnuste kirjelduse näitajaid, peaks hankeüksus lisama võimaluse korral hankedokumentidesse näiteks sõnad „või samaväärne“ näitamaks, et ta võtab arvesse samaväärsete kaupade või teenuste pakkumusi, kui need vastavad selgelt hanke tingimustele.

4. Hankeüksus ei koosta tehnilisi kirjeldusi, mis sisaldavad konkreetse kaubamärgi või kaubanime, patendi, autoriõiguse, disainilahenduse või tüübi, teatava päritolu, tootja või tarnijaga seotud nõudeid või viiteid, välja arvatud juhul, kui hanke nõudeid ei ole muul viisil võimalik piisavalt täpselt või arusaadavalt kirjeldada, ja tingimusel, et hankeüksus lisab hankedokumentidesse näiteks sõnad „või samaväärne“.

5. Hankeüksus ei või isikult, kellel võivad olla ärihuvid seoses teatava hankega, konkurentsi piiramist põhjustaval viisil küsida ega vastu võtta nõuandeid, mida võidakse kasutada selle hanke tehniliste kirjelduste koostamisel või vastuvõtmisel.
6. Lepinguosaline võib lubada oma hankeüksustel võtta arvesse sotsiaalseid ja keskkonnakaalutlusi, tingimusel et need ei ole diskrimineerivad ja on seotud lepingu esemega.
7. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosaline ja tema hankeüksused võivad koostada, vastu võtta või kohaldada vastavalt käesolevale artiklile tehnilisi kirjeldusi loodusvarade kaitse edendamiseks või keskkonna kaitsmiseks.

Hankedokumendid

8. Hankeüksus esitab tarnijatele hankedokumendid, mis sisaldavad kogu vajalikku teavet, et tarnijad saaksid koostada ja esitada nõuetele vastava pakkumuse. Kui seda ei ole juba kavandatava hanke teates tehtud, esitatakse kõnealustes dokumentides täielik kirjeldus järgmise kohta:
 - a) hange, sealhulgas kaupade või teenuste laad ja kogus või kui täpne kogus ei ole teada, siis eeldatav kogus, ning täidetavad nõuded muu hulgas tehnilise kirjelduse, vastavushindamise, plaanide, jooniste ja juhendite kohta;

- b) tarnijate osalemistingimused, sealhulgas sellise teabe ja selliste dokumentide loetelu, mis tarnija peab osalemistingimustele vastamiseks esitama;
- c) kõik hindamiskriteeriumid, mida hankeüksus kohaldab lepingu sõlmimisel, ning kõnealuste kriteeriumide osakaal, kui hind ei ole ainus kriteerium;
- d) kui hankeüksus korraldab hanke elektrooniliselt, siis autentimis- ja andmete krüptimise nõuded või muud nõuded seoses teabe elektroonilise esitamisega;
- e) kui hankeüksus korraldab elektroonilise oksjoni, siis oksjoni pidamise eeskirjad, sealhulgas teave selle kohta, milliseid pakkumuse elemente hinnatakse;
- f) kui pakkumused avatakse avalikult, siis nende avamise kuupäev, kellaaeg ja koht ning vajaduse korral pakkumuste avamisele lubatud isikute nimekiri;
- g) muud nõuded või tingimused, sealhulgas maksetingimused ja pakkumuse esitamise viisile seatud piirangud, näiteks pakkumuste vastuvõtmine elektrooniliselt või paber kandjal, ning
- h) kaupade kohaletoimetamise või teenuse osutamise kuupäevad.

9. Hangitavate kaupade kohaletoimetamise või teenuste osutamise kuupäeva kehtestamisel võtab hankeüksus arvesse selliseid tegureid nagu hanke keerukus, allhangete eeldatav maht ning realistlik aeg kaupade tootmiseks, laost väljastamiseks ja tarnekohast transportimiseks või teenuste osutamiseks.

10. Kavandatud hanke teates või hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumid võivad muu hulgas sisaldada hinda ja muid kulutegureid, kvaliteediandmeid, tehnilist väärtust, keskkonnanäitajaid ja tarnetingimusi.

11. Hankeüksus peab viivitamata:

- a) tegema hankedokumendid kättesaadavaks, et huvitatud tarnijatel oleks piisavalt aega esitada nõuetekohane pakkumus;
- b) esitama taotluse korral hankedokumendid igale huvitatud tarnijale ning
- c) vastama huvitatud või hankes osaleva tarnija esitatud mõistlikele päringutele tingimusel, et küsitud teave ei anna kõnealusele tarnijale eelist teiste tarnijate ees.

Muudatused

12. Kui hankeüksus muudab enne lepingu sõlmimist kavandatava hanke teates või osalevatele tarnijatele esitatud hankedokumentides sätestatud kriteeriume või nõudeid või kui ta muudab või avaldab uuesti hanketeate või hankedokumendid, edastab ta kirjalikult kõik sellised muudatused või muudetud või uuesti avaldatud teate või hankedokumendid:

- a) kõikidele teabe muutmise või uuesti avaldamise ajal hankes osalevatele tarnijatele, kui nad on hankeüksusele teada, kõikidel muudel juhtudel aga esitab muudatused samal viisil, kui ta esitas algse teabe, ning
- b) piisavalt varakult, et tarnijatel oleks aega oma pakkumusi vajaduse korral muuta ja need uuesti esitada.

ARTIKKEL 21.10

Tähtajad

1. Hankeüksus jätab oma mõistlikest vajadustest lähtudes tarnijatele piisavalt aega osalemistaotluste ja nõuetele vastavate pakkumuste koostamiseks ja esitamiseks, võttes seejuures arvesse selliseid tegureid nagu:

- a) hanke laad ja keerukus;

- b) allhangete eeldatav maht ning
- c) juhul kui ei kasutata elektroonilisi vahendeid, siis aeg, mis kulub pakkumuse mitteelektroniliseks edastamiseks teise lepinguosalise või hankeüksuse territooriumil asuvatest punktidest.

Tähtajad, sealhulgas pikendatud tähtajad, peavad olema kõikidele huvitatud või osalevatele tarnijatele ühesugused.

2. Valikpakkumismenetlust kasutav hankeüksus määrab osalemistaotluste esitamise tähtpäeva, mis üldjuhul ei ole varem kui 25 päeva pärast kavandatud hanke teate avaldamise kuupäeva. Kui kiireloomulistel juhtudel, mida hankeüksus on nõuetekohaselt põhjendanud, ei saa sellist tähtaega kasutada, võib seda lühendada kuni kümne päevani.

3. Välja arvatud lõigetes 4, 5, 7 ja 8 sätestatud juhtudel, kehtestab hankeüksus pakkumuste esitamise tähtpäeva, mis ei ole varem kui 40 päeva pärast

- a) kavandatava hanke teate avaldamise kuupäeva avatud pakkumismenetluse korral või
- b) kuupäeva, mil hankeüksus teatab tarnijatele, et nad kutsutakse pakkumusi esitama, olenemata sellest, kas kasutatakse korduvkasutatavat loetelu või mitte, valikpakkumismenetluse korral.

4. Hankeüksus võib lühendada lõike 3 kohast pakkumuste esitamise tähtaega kuni kümne päevani, kui:

- a) hankeüksus on avaldanud plaanitud hanke teadaande, mida on kirjeldatud artikli 21.6 lõikes 4, vähemalt 40 päeva ja kuni 12 kuud enne kavandatud hanke teates avaldamist, kusjuures plaanitud hanke teadaandes on esitatud järgmine teave:
 - i) hanke kirjeldus;
 - ii) pakkumuse või osalemistaotluse esitamise ligikaudne tähtpäev;
 - iii) märged, et huvitatud tarnijad peaksid hankeüksusele väljendama oma huvi hanke vastu;
 - iv) aadress, kust saab hankedokumente, ning
 - v) kogu kättesaadav teave, mida kavandatava hanke teade peab artikli 21.6 lõike 2 kohaselt sisaldama;
- b) hankeüksus märgib korduvat laadi hangete puhul algses kavandatava hanke teates, et järgmistes teadetes sätestatakse pakkumuste esitamise tähtajad vastavalt käesolevale lõikele, või

c) lõike 3 kohast pakkumuste esitamise tähtaega ei saa hankeüksuse poolt nõuetekohaselt põhjendatud kiireloomulistel juhtudel kasutada.

5. Hankeüksus võib lühendada lõike 3 kohast pakkumuste esitamise tähtaega viie päeva võrra igal järgmisel põhjusel:

a) kavandatava hanke teade avaldatakse elektrooniliselt;

b) kõik hankedokumendid tehakse alates kavandatava hanke teate avaldamise kuupäevast elektrooniliselt kättesaadavaks ning

c) hankeüksus lubab teha pakkumusi elektrooniliselt.

6. Juhul kui kasutatakse lõiget 5 koostoimes lõikega 4, ei või lõike 3 kohane pakkumuste esitamise tähtaeg olla mingil juhul lühem kui kümme päeva alates kavandatava hanke teate avaldamisest.

7. Hankeüksus võib kommertskaupade või -teenuste või nende mõlema ostmise korral olenemata muudest käesoleva artikli sätetest lühendada lõike 3 kohast pakkumuste esitamise tähtaega vähemalt 13 päevani, kui ta avaldab elektrooniliselt ühel ja samal ajal nii kavandatava hanke teate kui ka hankedokumendid. Kui hankeüksus võimaldab lisaks teha kommertskaupade või -teenuste pakkumusi elektrooniliselt, võib ta lühendada lõike 3 kohast tähtaega kuni kümne päevani.

8. Kui 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ B või C jao kohane hankeüksus on valinud kõik kvalifitseeritud tarnijad või piiratud arvu kvalifitseeritud tarnijaid, võib pakkumuste esitamise tähtaja kehtestada hankeüksuse ja valitud tarnijate vastastikusel kokkuleppel. Sellise kokkuleppe puudumise korral peab tähtaeg olema vähemalt kümme päeva.

ARTIKKEL 21.11

Läbirääkimine

1. Lepinguosaline võib ette näha, et tema hankeüksused peavad tarnijatega läbirääkimisi, kui:
 - a) hankeüksus on vastavalt artikli 21.6 lõikele 2 nõutavas kavandatava hanke teates viidanud oma kavatsusele pidada läbirääkimisi või
 - b) hindamisel ilmneb, et ükski pakkumus ei ole kavandatava hanke teates või hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumide kohaselt selgelt kõige soodsam.

2. Hankeüksus

- a) tagab, et läbirääkimistel osalevate tarnijate kõrvalejätmine toimub kavandatava hanke teates või hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumide kohaselt, ning
- b) määrab pärast läbirääkimiste lõppu allesjäänud osalevatele tarnijatele ühise tähtaja uute või muudetud pakkumuste esitamiseks.

ARTIKKEL 21.12

Piiratud pakkumismenetlus

1. Tingimusel, et hankeüksus ei kasuta piiratud pakkumismenetlust konkurentsi vältimiseks tarnijate vahel või viisil, millega diskrimineeritakse teise lepinguosalise tarnijaid või kaitstakse omamaiseid tarnijaid, võib ta kasutada piiratud pakkumismenetlust ja otsustada mitte kohaldada artikleid 21.6–21.8, artikli 21.9 lõikeid 8–12 ning artikleid 21.10, 21.11, 21.13 ja 21.14 järgmiste asjaolude korral:

- a) eeldusel, et hankedokumentide nõudeid ei ole oluliselt muudetud, kui:
 - i) ükski tarnija ei ole esitanud pakkumust ega osalemistaotlust;

- ii) ei ole esitatud ühtki hankedokumentide olulistele nõuetele vastavat pakkumust;
 - iii) ükski tarnija ei vastanud osalemistingimustele või
 - iv) esitatud pakkumused kajastasid konkurentide kokkulepet;
- b) kui kaupu või teenuseid saab tarnida üksnes konkreetne tarnija ja puuduvad mõistlikud alternatiivsed või asenduskaubad või -teenused ühel järgmistest põhjustest:
- i) hangitakse kunstiteost;
 - ii) patentide, autoriõiguste või muude ainuõiguste tõttu või
 - iii) konkurents puudub tehnilistel põhjustel;
- c) kui esialgne tarnija tarnib lisaks selliseid kaupu või teenuseid, mis ei olnud esialgse hanke ese, ning kui sellise tarnija vahetamine:
- i) ei ole võimalik majanduslikel ja tehnilistel põhjustel, mis tulenevad näiteks olemasolevate seadmete, tarkvara, teenuste või paigaldiste vahetatavus- ja koostalitlusnõudest, ning

- ii) põhjustaks hankeüksusele olulist ebamugavust või märkimisväärsed lisakulusid;
- d) juhul kui kiireloomulise olukorra tõttu, mis on tingitud sündmustest, mida hankeüksus ei võinud ette näha, ei ole avatud või valikpakkumismenetlust kasutades olnud võimalik saada kaupu või teenuseid õigeaegselt, ja ainult niivõrd, kui see on rangelt vajalik;
- e) kaubaturult ostetavate kaupade korral;
- f) kui hankeüksus hangib prototüüpi või esimest toodet või teenust, mis töötatakse välja tema tellimusel teatava teadusuuringu, katsetuse, uurimise või uusarenduse raames ja asjakohase lepingu alusel;

esimese toote või teenuse esialgne arendustöö võib hõlmata piiratud ulatuses tootmist või teenuse osutamist, et võtta arvesse kohapealse katsetamise tulemusi ja tõendada, et kaup või teenus sobib masstootmiseks või -tarnimiseks kooskõlas vastuvõetavate kvaliteedistandarditega, kuid ei hõlma masstootmist või -tarnimist eesmärgiga saavutada kaubanduslik tasuvus või katta teadus- ja arendustööde kulud;

- g) ostude korral, mis tehakse üksnes lühiajaliselt kehtivatel eriti soodsatel tingimustel, mis tulenevad erakorralisest realiseerimisest, näiteks likvideerimisest, pankrotivara haldamisest või pankrotist, mitte aga tavaliste ostude korral tavapärastelt tarnijatelt, või
- h) kui leping sõlmitakse ideekonkursi võitjaga, tingimusel et
 - i) konkursi korraldus vastas käesoleva peatüki põhimõtetele, eelkõige seoses kavandatava hanke teate avaldamisega, ning
 - ii) konkursil osalejaid hindas sõltumatu komisjon eesmärgiga selgitada välja võitja, kellega sõlmitakse leping.

2. Hankeüksus koostab iga lõike 1 alusel sõlmitud lepingu kohta kirjaliku aruande. Aruanne sisaldab hankeüksuse nime, hangitud kaupade või teenuste maksumust ja laadi ning märkust lõikes 1 kirjeldatud asjaolude ja tingimuste kohta, mis õigustavad piiratud pakkumismenetluse kasutamist.

ARTIKKEL 21.13

Elektroonilised oksjonid

Kui hankeüksus kavatseb käesoleva lepinguga hõlmatud hanke korraldada elektroonilise oksjonina, esitab ta igale osalejale enne elektroonilise oksjoni algust:

- a) teabe automaatse hindamismeetodi kohta, mida kasutatakse oksjoni käigus automaatseks pakkumuste pingerea koostamiseks ja muutmiseks, sealhulgas hankedokumentides sätestatud hindamiskriteeriumidel põhineva matemaatilise valemi;
- b) pakkumuse elementide esialgse hindamise tulemused, kui leping kavatsetakse sõlmida kõige soodsama pakkumuse tegijaga, ning
- c) muu olulise teabe oksjoni korraldamise kohta.

ARTIKKEL 21.14

Pakkumuste läbivaatamine ja lepingute sõlmimine

Pakkumuste läbivaatamine

1. Hankeüksus võtab pakkumused vastu, avab need ja vaatab need läbi nii, et hankemenetlus on läbipaistev ja erapooletu ning säilib pakkumuste konfidentsiaalsus.
2. Kui hankeüksus pakub ühele tarnijale võimalust parandada pakkumuste avamise ja lepingu sõlmimise otsustamise vahelisel ajal tahtmatud vormivead, tuleb tal sama võimalust pakkuda kõikidele osalevatele tarnijatele.

Lepingute sõlmimine

3. Selleks et pakkumust saaks lepingu sõlmimise üle otsustamisel arvesse võtta, peab see olema tehtud kirjalikult, vastama avamise ajal teadetes ja hankedokumentides sätestatud olulistele nõuetele ja pärinema tarnijalt, kes vastab osalemistingimustele.

4. Välja arvatud juhul, kui hankeüksus jõuab järeldusele, et lepingu sõlmimine ei ole avalikes huvides, sõlmib ta lepingu tarnijaga, kes hankeüksuse hinnangul on suuteline täitma lepingutingimusi ja kes ainuüksi teadetes ja hankedokumentides sätestatud lepingutingimuste kohaselt on esitanud:

a) soodsaima pakkumuse või

b) madalaima hinnaga pakkumuse, kui hind on ainus kriteerium.

5. Kui hankeüksusele esitatakse pakkumus, mille hind on teiste pakkumustega võrreldes tavatult madal, võib ta kontrollida, kas tarnija vastab osalemistingimustele ja on suuteline lepingutingimusi täitma.

6. Hankeüksus ei tee valikuid, ei tühistata hanget ega muuda sõlmitud lepinguid viisil, mis ei ole kooskõlas käesolevast peatükist tulenevate kohustustega.

7. Üldjuhul võib kumbki lepinguosaline sätestada võitja väljaselgitamise ja lepingu sõlmimise vahelise ooteaja, et tagasilükatud pakkujatele jääks piisavalt aega lepingu sõlmimise otsuse läbivaatamiseks ja vaidlustamiseks.

ARTIKKEL 21.15

Hanketeabe läbipaistvus

Tarnijatele esitatav teave

1. Hankeüksus teavitab osalevaid tarnijaid viivitamata ja tarnija taotluse korral kirjalikult sellest, kelle ta on kuulutanud hanke võitjaks. Kooskõlas artikli 21.16 lõigetega 2 ja 3 esitab hankeüksus tagasilükatud tarnija taotlusel talle selgituse, miks hankeüksus ei valinud tema pakkumust ja millised olid võitnud tarnija pakkumuse suhtelised eelised.

Teabe avaldamine sõlmitud lepingu kohta

2. Hankeüksus avaldab teate 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ I jaos loetletud asjakohases elektroonilises või paberväljaandes hiljemalt 72 päeva jooksul pärast iga käesoleva peatükiga hõlmatud lepingu sõlmimist. Kui hankeüksus avaldab teate üksnes elektroonilises väljaandes, peab teave jääma mõistliku tähtaja jooksul vabalt kättesaadavaks. Teade sisaldab vähemalt järgmist teavet:

a) hangitud kaupade või teenuste kirjeldus;

- b) hankeüksuse nimi ja aadress;
- c) eduka tarnija nimi ja aadress;
- d) eduka pakkumuse maksumus või lepingu sõlmimisel arvesse võetud kõrgeima ja madalaima hinnaga pakkumus;
- e) lepingu sõlmimise kuupäev ning
- f) kasutatud hankemeetod ja juhul, kui vastavalt artiklile 21.12 kasutati piiratud pakkumismenetlust, siis selle kasutamist õigustavate asjaolude kirjeldus.

Dokumentide ja aruannete säilitamine ning elektrooniline jälgitavus

- 3. Hankeüksus säilitab vähemalt kolm aastat alates lepingu sõlmimisest:
 - a) dokumendid ja aruanded käesoleva lepinguga hõlmatud hankega seotud hankemenetluste ja sõlmitud lepingute kohta, sealhulgas artikli 21.12 alusel nõutavad aruanded, ning
 - b) andmed, millega tagatakse käesoleva lepinguga hõlmatud hanke elektroonilisel korraldamisel asjakohane jälgitavus.

4. Kumbki lepinguosaline kogub ja vahetab igal aastal statistilisi andmeid oma käesoleva peatükiga hõlmatud hangete kohta¹³. Nendes statistilistes aruannetes esitatakse statistika asjaomase lepinguosalise käesoleva peatükiga hõlmatud kõigi hankeüksuste sõlmitud lepingute hinnangulise maksumuse kohta maailmas ja hankeüksuste kategooriate kaupa.
5. Kumbki lepinguosaline esitab kättesaadava statistika oma hankeüksuste ostetud toodete ja teenuste päritoluriigi kohta. Sellise statistika võrreldavuse tagamiseks annab artikli 21.19 kohaselt moodustatud riigihangete allkomitee juhiseid kasutatavate meetodite kohta. Ühisnõukogu võib otsustada muuta lõikes 4 sätestatud nõudeid, et tagada käesoleva peatükiga hõlmatud hangete tulemuslik järelevalve.
6. Kui lepinguosaline nõuab, et sõlmitud lepinguid käsitlevad teated tuleb lõike 2 kohaselt avaldada elektrooniliselt, ja kui sellised teated on avalikkusele kättesaadavad ühe andmebaasi kaudu vormis, mis võimaldab käesoleva peatükiga hõlmatud lepinguid analüüsida, võib lepinguosaline riigihangete allkomiteele andmete edastamise asemel esitada lingi veebisaidile koos juhistega, mida on vaja selliste andmete kättesaamiseks ja kasutamiseks.

¹³ Esimest korda vahetatakse teavet aasta pärast käesoleva lepingu jõustumist.

ARTIKKEL 21.16

Teabe avalikustamine

Teabe esitamine lepinguosalistele

1. Teise lepinguosalise taotluse korral annab lepinguosaline viivitamata teavet, mis võimaldab kindlaks teha, kas käesoleva lepinguga hõlmatud hange korraldati õiglaselt, erapooletult ja käesoleva peatüki kohaselt, sealhulgas teavet eduka pakkumuse näitajate ja suhteliste eeliste kohta. Teabe saanud lepinguosaline ei avalda kõnealust teavet ühelegi tarnijale, kui see seaks ohtu konkurentsi tulevastes hankemenetlustes, välja arvatud juhul, kui ta on saanud teabe esitanud lepinguosalise nõusoleku.

Teabe avalikustamata jätmine

2. Olenemata käesoleva peatüki muudest sätetest ei anna lepinguosaline ega tema hankeüksused konkreetsele tarnijale teavet, mis võib kahjustada tarnijatevahelist ausat konkurentsi.

3. Käesolevat peatükki ei tõlgendata nii, et lepinguosaline ja tema hankeüksused, ametiasutused ja läbivaatavad organid peaksid avalikustama konfidentsiaalset teavet, kui selline avalikustamine võiks:

a) kahjustada õiguskaitset;

- b) kahjustada ausat konkurentsi tarnijate vahel;
- c) kahjustada konkreetsete isikute õigustatud ärihuve, sealhulgas nende intellektuaalomandi kaitset, või
- d) olla muul viisil vastuolus avalike huvidega.

ARTIKKEL 21.17

Siseriiklik vaidlustusmenetlus

1. Kumbki lepinguosaline kehtestab õigeaegse, tulemusliku, läbipaistva ja mittediskrimineeriva haldusliku või kohtuliku läbivaatamise korra, mille abil tarnija, kellel on või on olnud huvid seoses käesoleva lepinguga hõlmatud hankega, võib vaidlustada:

- a) käesoleva peatüki sätete rikkumise või
- b) kui tarnijal ei ole lepinguosalise õiguse kohaselt õigust vaidlustada otseselt käesoleva peatüki sätete rikkumist, siis nende meetmete eiramise, mille lepinguosaline on võtnud käesoleva peatüki rakendamiseks.

Vaidlustamise kord on kirjalik ja see tehakse üldiselt kättesaadavaks.

2. Kui tarnija esitab seoses käesoleva lepinguga hõlmatud hankega, mille vastu tal on või on olnud huvi, kaebuse lõikes 1 nimetatud rikkumise või eiramise kohta, kutsub lepinguosaline, kelle hankeüksus käesoleva lepinguga hõlmatud hanget korraldab, hankeüksust ja tarnijat üles leidma kaebusele lahendust konsultatsioonide teel. Hankeüksus vaatab sellised kaebused läbi erapooletult ja õigel ajal ning nii, et see ei mõjuta tarnija osalemist käimasolevates ega tulevastes käesoleva lepinguga hõlmatud hangetes ega tema õigust taotleda haldusliku või kohtuliku läbivaatamismenetluse kaudu parandusmeetmete võtmist.

3. Igale tarnijale võimaldatakse vaidlustuse ettevalmistamiseks ja esitamiseks piisav aeg, mis ei ole mingil juhul lühem kui kümme päeva alates hetkest, mil tarnija sai või oleks pidanud saama teada vaidlustamise aluseks olevast asjaolust.

4. Selleks asutab või määrab kumbki lepinguosaline vähemalt ühe erapooletu haldus- või õigusasutuse, mis on tema hankeüksusest sõltumatu ning mis võtab vastu ja vaatab läbi tarnijate vaidlustusi seoses käesoleva lepinguga hõlmatud hangetega.

5. Kui vaidlustamise vaatab esimesena läbi muu kui lõikes 4 osutatud asutus, tagab lepinguosaline, et tarnijal on võimalik algne otsus edasi kaevata erapooletule haldus- või õigusasutusele, kes ei sõltu hankeüksusest, kelle hanget ta vaidlustab.

6. Kumbki lepinguosaline tagab, et kui läbivaatav asutus ei ole kohus, on võimalik tema otsus kohtusse edasi kaevata või et kehtivad menetlused, millega tagatakse, et:

- a) hankeüksus vastab vaidlustamisele kirjalikult ja esitab läbivaatavale asutusele kõik asjakohased dokumendid;
- b) menetlusosalistel on õigus ära kuulamisele enne, kui läbivaatav asutus teeb vaidluses otsuse;
- c) menetlusosalistel on õigus võtta endale esindaja ja saatja;
- d) menetlusosalistel on õigus osaleda kõikides menetlustoimingutes;
- e) menetlusosalistel on õigus taotleda avalikku menetlust ja kutsuda tunnistajaid ning
- f) läbivaatav asutus teeb otsuse või esitab soovitusel viivitamata ja kirjalikult ning põhjendab iga otsust või soovitusel.

7. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima korra, millega nähakse ette ajutised kiirmeetmed, et tarnijal oleks võimalik hankes edasi osaleda. Need ajutised meetmed võivad kaasa tuua hankemenetluse peatamise. Selles korras võib olla ette nähtud, et selliste meetmete kohaldamise üle otsustamisel võib arvesse võtta nende ülekaalukalt ebasoodsaid tagajärgi asjakohastele huvidele, sealhulgas avalikele huvidele. Meetmete võtmata jätmist põhjendatakse kirjalikult.

8. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või jätab kehtima korra, millega nähakse ette parandusmeetmed või tekkinud kahju hüvitamine, juhul kui läbivaatav asutus on teinud kindlaks, et lõikes 1 osutatud rikkumine või eiramine on aset leidnud. Tekkinud kahju hüvitamine võib piirduda kas pakkumuse ettevalmistus- või vaidlustamiskuludega või mõlemaga.

ARTIKKEL 21.18

Kohaldamisala muutmine ja korrigeerimine

1. Euroopa Liit võib muuta või korrigeerida 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ja Mehhiko võib muuta või korrigeerida 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“.

Muudatused

2. Kui lepinguosaline kavatseb muuta vastavalt 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“, siis see lepinguosaline:

- a) teatab teisele lepinguosalisele sellest kirjalikult ning
- b) esitab teates ettepaneku teha teise lepinguosalise jaoks sobivad kompenseerivad kohandused, mis võimaldaksid säilitada hõlmavuse tasemel, mis on võrreldav muutmiseelse tasemega.

3. Olenemata lõike 2 punktist b ei pea lepinguosaline esitama kompenseerivaid kohandusi, kui muudatus puudutab hankeüksust, kelle üle lepinguosalisel ei ole tegelikult enam kontrolli või mõju. Valitsuse kontroll või mõju käesoleva lepinguga hõlmatud hanke üle, mida korraldab 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ C jaoga või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ B või C jao iga osariigi 2. alamnimekirjaga hõlmatud hankeüksus, loetakse tegelikult kaotatuks, kui hankeüksus on avatud konkurentsile turgudel, millele juurdepääs ei ole piiratud.

4. Teine lepinguosaline võib esitada lõike 2 kohaselt teatavaks tehtud kavandatava muudatuse kohta vastuväiteid, kui ta vaidlustab, et:

- a) lõike 2 punkti b alusel pakutav kohandus on piisav, et säilitada hõlmavus tasemel, mis on võrreldav käesolevas peatükis ette nähtud olemasoleva tasemega;

- b) muudatus on seotud hankeüksusega, kelle üle lepinguosaline on lõike 3 kohaselt tegelikult kaotanud kontrolli või mõju.

Vastuväide tuleb esitada kirjalikult 45 päeva jooksul alates lõike 2 punktis a osutatud teate saamisest või vastasel juhul loetakse, et lepinguosaline on kohanduse või muudatusega nõus, sealhulgas 31. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohaldamisel.

Korrigeerimine

5. Järgmisi 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ tehtavaid muudatusi käsitatakse puhtformaalset laadi korrigeerimisena, tingimusel et need ei mõjuta käesoleva peatükiga ette nähtud hõlmavust:

- a) hankeüksuse nime muutmine;
- b) 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ A–C jaoga hõlmatud kahe või enama üksuse ühinemine ning
- c) 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ A–C jaoga hõlmatud üksuse jagunemine kaheks või enamaks üksuseks, mis kõik lisatakse 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ sama jaoga hõlmatud hankeüksustele.

6. Kumbki lepinguosaline teavitab teist lepinguosalist iga kolme aasta järel pärast käesoleva lepingu jõustumist 21-A lisas „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisas „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ kavandatavast korrigeerimisest.

7. Lepinguosaline võib esitada teisele lepinguosalisele vastuväite kavandatud korrigeerimise kohta 45 päeva jooksul pärast kõnealust teavitamist. Kui lepinguosaline esitab vastuväite, selgitab ta, miks ei ole kavandatud korrigeerimine tema arvates lõikes 5 osutatud muudatus, ning kirjeldab kavandatud korrigeerimise mõju käesoleva peatükiga ette nähtud hõlmavusele. Kui 45 päeva jooksul pärast teate saamise kuupäeva ei ole kirjalikku vastuväidet esitatud, siis leitakse, et teine lepinguosaline on kavandatud korrigeerimisega nõus.

Konsultatsioonid ja vaidluste lahendamine

8. Kui teine lepinguosaline vaidlustab kavandatava muudatuse või korrigeerimise, püüavad lepinguosalsed lahendada küsimuse konsultatsioonide teel. Kui 60 päeva jooksul pärast vastuväite kättesaamist ei ole kokkuleppele jõutud, võib lepinguosaline, kes soovib muuta või korrigeerida 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ või 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“, esitada asja lahendamiseks 31. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohases vaidluste lahendamise menetluses. Kavandatav muudatus või korrigeerimine jõustub ainult siis, kui mõlemad lepinguosalsed on kokku leppinud või kui see on ette nähtud vahekohtu otsuses, mis on esitatud artiklile 31.13 „Lõpparuanne“ vastavas lõpparuandes.

ARTIKKEL 21.19

Riigihangete allkomitee

Artikli 1.10 „Lepingu III osa allkomiteed ja muud organid“ alusel asutatud riigihangete allkomitee tegeleb käesoleva peatüki rakendamise ja toimimisega seotud küsimustega, nagu:

- a) 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ja 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ muutmine;
- b) ühisnõukogule 21-A lisa „Euroopa Liidu käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ ja 21-B lisa „Mehhiko käesoleva lepinguga hõlmatud hange“ muutvate otsuste ettevalmistamine;
- c) käesoleva peatükiga seotud riigihankeid puudutavad küsimused, mille lepinguosaline allkomiteele edastab, ning
- d) muud käesoleva peatüki toimimisega seotud küsimused.

22. PEATÜKK

RIIGI OSALUSEGA ETTEVÕTTED, ERI- VÕI EELISÕIGUSEGA ETTEVÕTTED NING MÄÄRATUD MONOPOLID

ARTIKKEL 22.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „kokkulepe“ – OECD raames välja töötatud kokkulepe riiklikult toetatavate ekspordikrediitide kohta või OECD raames või väljaspool seda välja töötatud järgnev kohustus, mille on vastu võtnud vähemalt 12 WTO asutajaliiget, kes on osalenud kokkuleppes alates 1. jaanuarist 1979;
- b) „äritegevus“ – tegevus, mille lõpptulemusena toodetakse kaupa või osutatakse teenust, mida müüakse asjaomasel turul ettevõtja poolt pakkumis- ja nõudlustingimustega määratud koguses ja hindadega ning mille eesmärk on kasumi teenimine¹⁴;

¹⁴ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et see ei hõlma sellise ettevõtja tegevust, a) kes tegutseb mittetulunduslikul alusel või b) kes tegutseb kulude katmise põhimõttel.

- c) „äriõigused“ – hind, kvaliteet, kättesaadavus, turustatavus, transport ja muud ostu- või müügitingimused või muud asjaolud, mida asjaomasel tegevusalal või majandusharus turumajanduse põhimõtete kohaselt tegutsev ettevõtja võtab tavaliselt arvesse äriotsuste tegemisel;
- d) „määrama“ – monopoli kehtestama või lubama või selle tegevusulatust laiendama, et hõlmata veel mõni kaup või teenus;
- e) „määratud monopol“ – avaliku või erasektori üksus, sealhulgas konsortsium või valitsusasutus, mis on lepinguosalise territooriumil asjaomasel turul määratud teatava kauba või teenuse ainutarnijaks või -ostjaks; ainuüksi asjaolu tõttu, et mingile üksusele on antud ainuõigus intellektuaalomandile, ei loeta seda üksust veel monopoliks¹⁵;
- f) „eri- või eelisõigustega ettevõtte“ – avaliku või erasektori ettevõtja, sealhulgas tütar-ettevõtja, millele lepinguosaline on andnud *de jure* või *de facto* eri- või eelisõigused; eri- või eelisõigused tekivad, kui lepinguosaline määrab või piirab seda, mitmel ettevõtjal on luba tarnida teatavat kaupa või osutada teatavat teenust selliste kriteeriumide alusel, mis ei ole objektiivsed, proportsionaalsed ega mittediskrimineerivad, mõjutades seeläbi oluliselt teiste ettevõtjate võimalusi tarnida sama kaupa või osutada sama teenust samas geograafilises piirkonnas sisuliselt samaväärsetel tingimustel;

¹⁵ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevat peatükki ei kohaldata loomulike monopolide suhtes, välja arvatud juhul, kui need on määratud lõigu 1 punkti d tähenduses.

- g) mõistatel „finantsasutus“ ja „finantsteenuse“ on sama tähendus, nagu artiklis 18.1 „Mõisted“;
- h) „teenus, mida osutatakse valitsuse ülesannete täitmisel“ – teenus, mida osutatakse valitsuse ülesannete täitmisel, nagu see on määratletud GATSis ja asjakohasel juhul GATSi finantsteenuseid käsitlevas lisas¹⁶;
- i) „riigi osalusega ettevõtte“ – ettevõtte, mida omab või kontrollib lepinguosaline¹⁷.

ARTIKKEL 22.2

Volitatud asutus

Kui käesolevas lepingus ei ole sätestatud teisiti, tagab kumbki lepinguosaline, et kõik isikud, sealhulgas riigi osalusega ettevõtted, eri- või eelisõigustega ettevõtted ja määratud monopolid, keda lepinguosaline on siseriiklike õigusaktide alusel volitanud täitma regulatiiv-, haldus- või muid valitsusfunktsioone, tegutsevad neid volitusi täites kooskõlas lepinguosaliste kohustustega, mis on sätestatud käesolevas lepingus.

¹⁶ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et teenuste hulka, mida osutatakse valitsuse ülesannete täitmisel, kuuluvad lepinguosalise keskpanga, rahandusasutuse, finantsregulatsiooni asutuse või kriisilahendusasutuse osutatavad teenused.

¹⁷ Omandi või kontrolli kindlakstegemiseks uuritakse kõiki asjakohaseid õiguslikke ja faktilisi asjaolusid üksikjuhtumipõhiselt.

ARTIKKEL 22.3

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse äritegevusega tegelevate riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ja määratud monopolide suhtes. Kui riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopol tegeleb nii äritegevuse kui ka mittetulundusliku tegevusega,¹⁸ kohaldatakse käesolevat peatükki ainult äritegevuse suhtes.
2. Käesolevat peatükki ei kohaldata järgmise suhtes:
 - a) riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ega määratud monopolide suhtes, kui nad tegutsevad hankeüksustena, kes viivad läbi käesoleva lepinguga hõlmatud hanget, nagu on määratletud artikli 21.1 „Mõisted“ punktis c;
 - b) teenuste suhtes, mida osutatakse valitsuse ülesannete täitmisel;

¹⁸ See hõlmab õiguspärase avalike teenuste osutamise kohustuse täitmist.

c) tegevuse suhtes, mida teeb:

- i) lepinguosalise omanduses või kontrolli all olev finantsasutus või muu juriidiline isik, kes on asutatud või tegutseb ajutiselt ja ainult kriisilahenduse eesmärgil¹⁹;
- ii) avalik-õiguslik üksus, sealhulgas avaliku sektori usaldushaldus, mis ainult avaliku teenuse ülesande alusel, mille eesmärk on aidata kaasa asjaomase lepinguosalise tasakaalustatud ja püsivale arengule, osutab finantsteenuseid selle lepinguosalise nimel või tagatisega või kasutades selle lepinguosalise rahalisi vahendeid ning
- iii) avalik-õiguslik üksus, kes täidab avaliku teenuse ülesannet, mis on seotud kohustusliku sotsiaalkindlustus- või riikliku pensionisüsteemiga, ning

d) riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ega määratud monopolide suhtes, kui piirmäära kindlaksmääramise ajal oli äritegevusest saadud aastane tulu ühel kolmest eelnenud järjestikusest eelarveaastast väiksem kui 200 miljonit eriarveldusühikut.

¹⁹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et a) mõistet „kriisilahendus“ tõlgendatakse vastavalt selle lepinguosalise õigusele, kus finantsasutus või muu juriidiline isik on asutatud, b) finantsasutus või muu juriidiline isik ei tegele äritegevusega, mis ei ole otseselt seotud selle kriisilahenduse eesmärkidega.

3. Artiklit 22.6 ei kohaldata riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte ega määratud monopoli finantsteenuste osutamise suhtes valitsuse volituse alusel, kui:

- a) nende finantsteenuste osutamisega toetatakse eksporti või importi, tingimusel et
 - i) need finantsteenused ei ole ette nähtud kommertsrahastuse asendamiseks või
 - ii) neid finantsteenuseid osutatakse tingimustel, mis ei ole soodsamad kui need, mida saaks võrreldavate finantsteenuste puhul kommertsturul²⁰;
- b) nende finantsteenustega toetatakse erasektori investeeringuid väljaspool lepinguosalise territooriumi, tingimusel et
 - i) need finantsteenused ei ole ette nähtud kommertsrahastuse asendamiseks või
 - ii) neid finantsteenuseid osutatakse tingimustel, mis ei ole soodsamad kui need, mida saaks võrreldavate finantsteenuste puhul kommertsturul, või

²⁰ Kui kommertsturul ei osutata võrreldavaid finantsteenuseid: a) võib riigi osalusega ettevõtte punkti a alapunkti ii ja punkti b alapunkti ii eesmärkidel vajaduse korral tugineda olemasolevatele tõenditele, et määrata kindlaks tingimused, mille alusel selliseid teenuseid kommertsturul osutatakse, ning b) punkti a alapunkti i ja punkti b alapunkti i eesmärkidega seoses ei ole finantsteenuste osutamine ette nähtud kommertsrahastuse asendamiseks.

- c) neid finantsteenuseid osutatakse kokkuleppega kooskõlas olevatel tingimustel, eeldusel et see kuulub kokkuleppe kohaldamisalasse.
4. Artiklit 22.6 ei kohaldata artikli 10.5 „Kohaldamisala“ lõike 2 punktides c–e nimetatud valdkondade suhtes.
5. Artiklit 22.6 ei kohaldata, kui lepinguosalise riigi osalusega ettevõtted, eri- või eelisõigustega ettevõtted ja määratud monopolid ostavad ja müüvad kaupu või teenuseid vastavalt:
- a) kehtivale nõuetele mittevastavale meetmele, mida lepinguosaline säilitab, pikendab või muudab kooskõlas artikliga 10.12 „Nõuetele mittevastavad meetmed ja erandid“, 11.8 „Nõuetele mittevastavad meetmed ja erandid“ või 18.12 „Reservatsioonid ja nõuetele mittevastavad meetmed“, nagu on sätestatud I lisa „Kehtivad meetmed“ ning VI lisa „Finantsteenused“ B jaos, või
- b) nõuetele mittevastavale meetmele, mille lepinguosaline võtab vastu või säilitab seoses sektorite, allsektorite või tegevustega kooskõlas artikliga 10.12 „Nõuetele mittevastavad meetmed ja erandid“, 11.8 „Nõuetele mittevastavad meetmed ja erandid“ või 18.12 „Reservatsioonid ja nõuetele mittevastavad meetmed“, nagu on sätestatud II lisa „Tulevased meetmed“ ning VI lisa „Finantsteenused“ B jaos.

6. Lepinguosalisel on üksmeelel, et 22-A lisa „Mehhiko nõuetele mittevastav tegevus“ alusel vastu võetud või säilitatud või käesoleva peatüki reguleerimisalast välja jäetud meetme võib säilitada, tingimusel et sellist meetet, niivõrd kui see kuulub WTO lepingu kohaldamisalasse, kohaldatakse vastavalt WTO lepingu alusel sellise meetme võtnud lepinguosalise õigustele ja kohustustele²¹.

ARTIKKEL 22.4

Nõuetele mittevastav tegevus

Artiklit 22.6 ei kohaldata riigi osalusega ettevõtete ega määratud monopolide nõuetele mittevastava tegevuse suhtes, mis on loetletud 22-A lisa „Mehhiko nõuetele mittevastav tegevus“ vastavalt kõnealuse lisa tingimustele.

²¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et ainus vahend, mis võimaldab otsustada, kas lepinguosalise meetet kohaldatakse kooskõlas selle lepinguosalise WTO lepingust tulenevate õiguste ja kohustustega, on vaidluste lahendamist reguleerivate eeskirjade ja protseduuride käsituslepe kohane vaidluste lahendamise mehhanism.

ARTIKKEL 22.5

Üldsätted

1. Ilma et see piiraks kummagi lepinguosalise käesoleva peatüki kohaseid õigusi ja kohustusi, ei tõlgendata ühtki käesoleva peatüki sätet nii, et see takistaks lepinguosalist asutamast või säilitamast riigi osalusega ettevõtet, andmast ettevõtjale eri- või eelisõigusi või määramast või säilitamast monopoli.
2. Lepinguosaline ei nõua ega soodusta riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli tegutsemist käesoleva peatükiga kokkusobimatul viisil.

ARTIKKEL 22.6

Mittediskrimineeriv kohtlemine ja ärilised kaalutlused

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et iga tema riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte ja määratud monopol teeb äritegevusega tegeledes järgmist:
 - a) lähtub kauba või teenuse ostmisel või müümisel ärilistest kaalutlustest, välja arvatud juhul, kui ta täidab avalike teenuste osutamise kohustuse tingimusi, mis ei ole vastuolus punktiga b ega c;

b) kauba või teenuse ostmisel:

- i) kohtleb teise lepinguosalise ettevõtja tarnitud kaupa või teenust vähemalt sama soodsalt kui lepinguosalise ettevõtjate tarnitud samasugust kaupa või teenust ning
- ii) kohtleb sellise ettevõtte poolt, mis on käesoleva lepinguga hõlmatud investering artikli 10.1 „Mõisted“ lõike 1 punkti c tähenduses, lepinguosalise territooriumil tarnitud kaupa või osutatud teenust vähemalt sama soodsalt kui lepinguosalise ettevõtjate poolt lepinguosalise territooriumi asjaomasel turul tarnitud samasugust kaupa või teenust ning

c) kauba või teenuse müümisel:

- i) kohtleb teise lepinguosalise ettevõtteid vähemalt sama soodsalt kui lepinguosalise enda ettevõtteid ning
- ii) kohtleb ettevõtet, mis on käesoleva lepinguga hõlmatud investering artikli 10.1 „Mõisted“ lõike 1 punkti c tähenduses, lepinguosalise territooriumil vähemalt sama soodsalt kui lepinguosalise ettevõtteid lepinguosalise territooriumi asjaomasel turul²².

²² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevat artiklit ei kohaldata, kui teises ettevõttes osaluse saamiseks ostab või müüb riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopol aktsiaid või osi, osakuid või muus vormis ettevõtte omakapitali osalusi.

2. Kui sellised erinevad tingimused või keeldumine on kooskõlas äriliste kaalutlustega, ei keela lõige 1 riigi osalusega ettevõtetel, eri- või eelisõigustega ettevõtetel või määratud monopolidel:

- a) osta või tarnida kaupu või teenuseid erinevatel tingimustel, sealhulgas erinevatel hinnatingimustel, või
- b) keelduda kaupade või teenuste ostmisest või tarnimisest.

ARTIKKEL 22.7

Õigusraamistik

1. Lepinguosalised püüavad järgida ja kasutada parimal viisil asjakohaseid rahvusvahelisi standardeid, sealhulgas OECD suuniseid riigi osalusega äriühingute üldjuhtimise kohta.

2. Kumbki lepinguosaline tagab, et reguleeriv asutus või regulatiivset ülesannet täitev pädev asutus, mille ta loob või säilitab:

- a) on regulatiivsete ülesannete tulemuslikkuse tagamiseks sõltumatu kõigist ettevõtetest, mille tegevust see reguleeriv või pädev asutus reguleerib, ega ole nende ees aruandekohustuslik ning
- b) tegutseb samasuguste asjaolude korral erapooletult²³ kõigi ettevõtete, sealhulgas riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ja määratud monopolide suhtes, mida see reguleeriv või pädev asutus reguleerib²⁴.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et õigusnorme täidetakse järjekindlalt ja mittediskrimineerivalt, sealhulgas riigi osalusega ettevõtete, eri- või eelisõigustega ettevõtete ja määratud monopolide suhtes.

²³ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et reguleeriva või pädeva asutuse erapooletust tema reguleeriva ülesande täitmisel hinnatakse kõnealuse reguleeriva või pädeva asutuse üldise tegevuse alusel.

²⁴ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et nende sektorite puhul, kus lepinguosalisel on teistes peatükkides kokku leppinud reguleeriva või pädeva asutuse konkreetsetes kohustustes, on ülimuslikud nende teiste peatükkide asjaomased sätted.

ARTIKKEL 22.8

Läbipaistvus

1. Lepinguosaline esitab teise lepinguosalise kirjaliku taotluse korral viivitamata järgmise teabe riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli kohta, tingimusel et taotluses on selgitatud, kuidas kõnealuse riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli tegevus võib mõjutada taotleva lepinguosalise käesoleva peatüki kohaseid huve:

- a) riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli kumulatiivne aktsiate protsent, mis kuulub taotluse saanud lepinguosalisele, tema riigi osalusega ettevõtetele, eri- või eelisõigustega ettevõtetele või määratud monopolidele, ja neile selles ettevõttes või monopolis kuuluv kumulatiivne hääleõiguse protsent;
- b) taotluse saanud lepinguosalisele, tema riigi osalusega ettevõtetele, eri- või eelisõigustega ettevõtetele või määratud monopolidele kuuluvate eriaktsiate või -hääleõiguste või muude õiguste kirjeldus, kuivõrd need õigused erinevad asjaomase riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli lihtaktsiatega seotud õigustest;

- c) riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli organisatsiooniline struktuur, selle juhatuse või muu samaväärse organi koosseis, juhatuse või samaväärse organi ametniku või liikmena töötavate riigiametnike ametinimetused;
- d) riigi osalusega ettevõtteid, eri- või eelisõigustega ettevõtteid või määratud monopole reguleerivate või nende üle järelevalvet tegevate valitsusasutuste või avalik-õiguslike asutuste kirjeldus, võimaluse korral nende valitsusasutuste või avalik-õiguslike asutuste poolt neile kehtestatud aruandlusnõuete kirjeldus ning valitsusasutustee või avalik-õiguslike asutuste õigused ja tavad²⁵ seoses kõrgema juhtkonna ja juhatuse või muu samaväärse organi liikmete ametisse nimetamise, ametist vabastamise või tasustamisega;
- e) riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli aastakasum ja koguvara viimase kolme aasta jooksul, mille kohta on teave kättesaadav;
- f) erandid ja immunitetid, mida riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli suhtes taotluse saanud lepinguosalise õigusnormide alusel kohaldatakse, ning

²⁵ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et mõiste „tavad“ ei hõlma kõrgema juhtkonna ja juhatuse või muu samaväärse organi liikmete ametisse nimetamise, ametist vabastamise või tasustamise põhjuseid.

g) avalikult kättesaadav lisateave riigi osalusega ettevõtte, eri- või eelisõigustega ettevõtte või määratud monopoli kohta, sealhulgas majandusaasta aruanded ja kolmandate isikute tehtud auditid.

2. Kui küsitud teave ei ole kättesaadav, põhjendab taotluse saanud lepinguosaline seda taotluse esitanud lepinguosalisele kirjalikult.

3. Kui lepinguosaline esitab käesoleva artikli kohase taotluse alusel kirjalikku teavet ja teatab taotlevale lepinguosalisele, et ta peab seda teavet konfidentsiaalseks, ei avalda taotlev lepinguosaline seda teavet ilma teavet esitava lepinguosalise eelneva nõusolekuta.

23. PEATÜKK

KONKURENTSIPOLIITIKA

ARTIKKEL 23.1

Üldpõhimõtted

Lepinguosalised tunnistavad vaba ja moonutamata konkurentsi tähtsust oma kaubandus- ja investeerimissuhetes. Lepinguosalised tunnistavad, et konkurentsivastased ettevõtlustavad ja riigi sekkumine võivad kahjustada turgude nõuetekohast toimimist ning vähendada kaubanduse ja investeerimise liberaliseerimisest tulenevat kasu. Lepinguosalised on üksmeelel, et sellise käitumise keelamine, konkurentsipoliitika rakendamine, toetusmeetmete edendamine ja koostöö käesoleva peatükiga hõlmatud küsimustes aitavad tagada käesolevast lepingust tulenevat kasu.

ARTIKKEL 23.2

Konkurentsioigus ja konkurentsi takistavad äritavad

1. Kumbki lepinguosaline säilitab oma territooriumil põhjalikud konkurentsioiguse normid või võtab need vastu ning neid kohaldatakse kõigi majandussektorite²⁶ suhtes ja nendes käsitletakse tõhusalt järgmisi äritavasid:

- a) ettevõtjatevahelised kokkulepped, ettevõtjate ühenduste otsused ja kooskõlastatud tegevus, mille eesmärk või mõju on konkurentsi vältimine, piiramine või moonutamine;
- b) üksi või ühiselt asjaomasel turul olulist võimu omava ühe või mitme ettevõtja toimepandud rikkumised, mille eesmärk või mõju on või võib olla konkurentsi takistamine, piiramine või moonutamine sellel asjaomasel turul või sellega seotud turul, ning

²⁶ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et ELis kohaldatakse konkurentsioigust põllumajandussektori suhtes vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) nr 1308/2013, millega kehtestatakse põllumajandustoodete ühine turukorraldus ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 922/72, (EMÜ) nr 234/79, (EÜ) nr 1037/2001 ja (EÜ) nr 1234/2007 (ELT L 347, 20.12.2013, lk 671). Suurema selguse huvides olgu märgitud, et Ley Federal de Competencia Económica (föderaalne majanduskonkurentsi seadus), mis avaldati 23. mail 2014 väljaandes Diario Oficial de la Federación (föderatsiooni ametlik väljaanne), kohaldub Mehhikos kõigi sektorite suhtes, mille kohta konkurentsiasutused töötavad välja oma eeskirju, kriteeriumeid või suuniseid vastavalt 2013. aasta põhiseaduse muudatustele, mis avaldati 11. juunil 2013 väljaandes Diario Oficial de la Federación (föderatsiooni ametlik väljaanne).

- c) ettevõtjate koondumised, mis põhjustavad või võivad põhjustada konkurentsi olulist vähenemist või mis takistavad või võivad takistada märkimisväärselt tõhusat konkurentsi, eelkõige turgu valitseva seisundi loomise või tugevdamise tagajärjel.
2. Käesolevas artiklis osutatud konkurentsioigust kohaldatakse kõikide avaliku ja erasektori ettevõtjate suhtes.
3. Kumbki lepinguosaline võtab asjakohaseid meetmeid konkurentsivastaste ettevõtlustavade vastu, et soodustada konkurentsipoliitikat.
4. Lepinguosalise õiguses sätestatud ulatuses ei tohiks konkurentsioiguse kohaldamine takistada ettevõtjatele määratud konkreetsete avalikku huvi pakkuvate ülesannete täitmist *de jure* ega *de facto*. Lepinguosalise konkurentsioigusest peaks tohtima erandeid teha üksnes avalikku huvi pakkuvate ülesannetega seoses ning need peaksid olema proportsionaalsed soovitud avaliku poliitika eesmärkidega ja läbipaistvad.

ARTIKKEL 23.3

Rakendamine

1. Kumbki lepinguosaline säilitab oma konkurentsioiguse normide muutmisel ja täitmise tagamisel sõltumatuse.

2. Kumbki lepinguosaline loob või säilitab funktsionaalselt sõltumatu konkurentsiasutuse või sõltumatud konkurentsiasutused, kelle ülesandeks on lepinguosalise konkurentsioiguse normide täielik kohaldamine ja tulemusliku täitmise tagamine ning kellel on selleks nõuetekohased volitused ja vajalikud ressursid.
3. Kumbki lepinguosaline kohaldab oma konkurentsioigust läbipaistvalt ja mittediskrimineerivalt, järgides õiglase menetluse põhimõtteid ja asjaomaste ettevõtjate õigust kaitsele, sealhulgas õigust olla enne lõplikku otsust või lahendit ära kuulatud.
4. Lepinguosalise konkurentsiasutus või -asutused ei tohi oma täitmise tagamise poliitika kohaldamisel diskrimineerida täitemenetluse²⁷ kostja või täitemenetluses osaleda lubatud kolmandate isikute kodakondsuse alusel.
5. Kumbki lepinguosaline tagab, et kostjale antakse võimalus olla ära kuulatud ja esitada tõendeid enda kaitseks täitemenetluses, millega tehakse kindlaks, kas kostja tegevus on vastuolus lepinguosalise konkurentsioigusega või milliseid halduskaristusi või õiguskaitsevahendeid tuleks selle õiguse rikkumise eest määrata. Eelkõige tagab kumbki lepinguosaline, et kostjal on piisav võimalus läbi vaadata ja vaidlustada tõendeid, mille alusel need asjaolud võidakse kindlaks teha.

²⁷ Käesoleva artikli tähenduses on täitemenetlus kohtu- või haldusmenetlus, mis järgneb konkurentsioiguse väidetava rikkumise uurimisele.

6. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema konkurentsioiguse rikkumise eest halduskaristuse või õiguskaitsevahendi määramist käsitleva otsuse või lahendi adressaadile antakse võimalus taotleda selle otsuse või lahendi kohtulikku läbivaatamist.

ARTIKKEL 23.4

Läbipaistvus

1. Lepinguosalistes tunnistavad läbipaistvuse tähtsust oma konkurentsieeskirjade täitmise tagamise valdkonnas.
2. Kumbki lepinguosaline avaldab oma haldus- või menetluseeskirjad, mis on sätestatud õigusaktides, mille kohaselt viiakse tema konkurentsioiguse valdkonnas läbi uurimisi ja konkurentsioiguse normide täitmise tagamise menetlusi. Kõnealused haldus- või menetluseeskirjad võivad kummagi lepinguosalise konkurentsioiguses sätestatud ulatuses hõlmata menetlusi koos mõistlike tähtaegadega tõendite esitamiseks.
3. Kumbki lepinguosaline tagab, et lõpliku otsuse või lahendi mittekonfidentsiaalne versioon, milles on kindlaks tehtud tema konkurentsioiguse rikkumine ja vajaduse korral lahendi rakendamise korraldus, avaldatakse, et huvitatud isikud saaksid sellega tutvuda.
4. Kumbki lepinguosaline tagab, et kõik lõplikud otsused või lahendid, millega määratakse kindlaks tema konkurentsioiguse rikkumine, on kirjalikud ning sisaldavad faktilisi järeldusi ja põhjendusi, sealhulgas otsuse või resolutsiooni aluseks olevat õigus- ja vajaduse korral majandusanalüüsi.

ARTIKKEL 23.5

Koostöö ja koordineerimine

1. Lepinguosalisel tunnistavad oma konkurentsiasutustevahelise koostöö ja koordineerimise tähtsust nende konkurentsioiguse ja vabakaubanduspiirkonna poliitikaga seotud küsimustes. Sellest tulenevalt püüavad lepinguosaliste konkurentsiasutused teha koostööd nende konkurentsioigusega seotud küsimustes, sealhulgas abistamise, teavitamise, konsulteerimise ja teabevahetuse kaudu.
2. Lepinguosalisel tugevdavad koostööd oma konkurentsioiguse normide täitmise tagamise valdkonnas oma seadustele ja olulistele huvidele vastavas ulatuses ning mõistlikult kättesaadavate ressursside piires. Sellel eesmärgil püüavad lepinguosaliste konkurentsiasutused vahetada mittekonfidentsiaalset teavet, kogemusi ja seisukohti järgmise kohta:
 - a) konkurentsioigus, -poliitika ja -tavad, sealhulgas teave konkurentsioiguse alusel tehtud erandite kohta;
 - b) konkurentsioiguse normide täitmise tagamine ning
 - c) toetusmeetmed.

3. Lepinguosaliselised püüavad tugevdada oma konkurentsiasutuste koordineeritust vastastikust huvi pakkuvates valdkondades oma seadustele ja olulistele huvidele vastavas ulatuses ning mõistlikult kättesaadavate piires. Selleks püüavad lepinguosaliselised võimalikult palju koordineerida normide täitmise tagamise toiminguid, mis on seotud samade või omavahel seotud juhtumitega.
4. Lepinguosaliselised kinnitavad, et nende konkurentsiasutused tunnustavad konfidentsiaalsuskaitsest loobumise kasutamist normide täitmise tagamise valdkondades ja mõistavad, et ettevõtja otsus loobuda konfidentsiaalse teabe kaitse õigusest on vabatahtlik.
5. Ükski käesoleva artikli säte ei piira lepinguosalise konkurentsiasutuste kaalutlusõigust otsustada, kas võtta meetmeid teise lepinguosalise konkurentsiasutuste konkreetsete taotluste alusel.
6. Käesoleva artikli sätteid ei keela lepinguosalise konkurentsiasutustel võtta konkreetsetel juhtudel meetmeid.
7. Lepinguosaliste konkurentsiasutused võivad kaaluda eraldi koostöökokkuleppe sõlmimist, milles on sätestatud vastastikku kokku lepitud koostöötingimused.

ARTIKKEL 23.6

Tehniline koostöö

Lepinguosalised leiavad, et nende ühistes huvides on toetada käesoleva lepingu eesmärkide täitmist tehnilise koostööga, et jagada kogemusi konkurentsipoliitika väljatöötamise ja rakendamise ning oma konkurentsivõime normide täitmise tagamise alal vastavalt kummalegi lepinguosalisele mõistlikult kättesaadavatele ressurssidele.

ARTIKKEL 23.7

Konsultatsioonid

1. Lepinguosaliste paremaks vastastikuseks mõistmiseks või käesoleva peatüki tõlgendamise või kohaldamisega seotud konkreetsete küsimuste lahendamiseks alustab lepinguosaline teise lepinguosalise taotlusel konsultatsioone teise lepinguosalise tõstatatud küsimustes. Konsultatsioone taotleb lepinguosaline osutab asjakohasel juhul, kuidas küsimus mõjutab lepinguosalistevahelist kaubandust või investeeringuid.
2. Lepinguosalised arutavad viivitamata kõiki käesoleva peatüki tõlgendamisest või kohaldamisest tulenevaid küsimusi.

3. Kumbki lepinguosaline püüab anda teisele lepinguosalisele asjakohast mittekonfidentsiaalset teavet, et hõlbustada konsultatsioonide teemaks oleva küsimuse arutamist.

ARTIKKEL 23.8

Teabe konfidentsiaalsus

1. Olenemata käesoleva peatüki muudest sätetest ei ole lepinguosaline kohustatud teavet esitama, kui kõnealuse teabe esitamine on teavet valdava lepinguosalise õigusnormidega keelatud.
2. Kui lepinguosaline esitab käesoleva peatüki alusel teavet, säilitab teine lepinguosaline selle teabe konfidentsiaalsuse.
3. Kui lepinguosalise konkurentsiasutused saavad teise lepinguosalise konkurentsiasutustelt konfidentsiaalset teavet, sest konfidentsiaalsuskaitsest on loobunud, kasutavad lepinguosalise konkurentsiasutused saadud teavet vastavalt loobumise tingimustele.

ARTIKKEL 23.9

Konkurentsiasutused

Käesoleva peatüki tähenduses on konkurentsiasutusteks järgmised organid või nende õigusjärglased:

a) Euroopa Liidus:

Euroopa Komisjon ning

b) Mehhikos:

i) riiklik monopolivastane komisjon (Comisión Nacional Antimonopolio) ning

ii) telekommunikatsiooni reguleeriv komisjon (Comisión Reguladora de Telecomunicaciones (CRT)).

ARTIKKEL 23.10

Vaidluste lahendamise kohaldamata jätmine

Lepinguosaline ei saa kasutada käesoleva peatüki sätete tõlgendamisel või kohaldamisel 31. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohast vaidluste lahendamist.

24. PEATÜKK

SUBSIIDIUMID

ARTIKKEL 24.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „kaupade subsidium“ – meede, mis vastab subsidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artiklis 1.1 sätestatud tingimustele ning on subsidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artiklile 2 vastavalt ja selle tähenduses eripärane;
- b) „teenuste subsidium“ – meede, mis hõlmab valitsuse või avalik-õiguslike asutuse rahalist panust ning toob kasu ja on eripärane ettevõtjale või tööstusharule või ettevõtjate või tööstusharude rühmale vastavalt subsidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artiklile 2 ja selle tähenduses²⁸.

²⁸ See määratlus ei mõjuta teenuste subsidiumide mõiste määratluse teemal WTOs edaspidi toimuvate arutelude tulemusi. Sõltuvalt nende arutelude käigust võib ühisnõukogu võtta vastu otsuse käesolevat lepingut selles osas kohandada.

ARTIKKEL 24.2

Üldpõhimõtted

Lepinguosalised tunnistavad, et subsiidiume võib anda, kui need on vajalikud avaliku poliitika eesmärgi saavutamiseks. Samas tunnistavad lepinguosalised ka seda, et teatavad subsiidiumid võivad kahjustada turgude nõuetekohast toimimist ning vähendada kaubanduse ja investeeringute liberaliseerimisest tulenevat kasu. Lepinguosaline ei või põhimõtteliselt subsideerida kaupu müüvaid või teenuseid osutavaid ettevõtjaid, kui see kahjustab või võib kahjustada kaubandust või investeeringuid.

ARTIKKEL 24.3

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse kõigile majandustegevusega tegelevatele ettevõtetele antavate subsiidiumide suhtes. Kui ettevõtte tegeleb nii majandustegevusega kui ka mittemajandusliku tegevusega, kohaldatakse käesolevat peatükki ainult selle ettevõtte majandustegevuse suhtes.

2. Käesolevat peatükki ei kohaldata subsiidiumide suhtes, mida antakse ettevõtjatele, kellele on tehtud ülesandeks osutada teatavaid avalikku huvi pakkuvaid teenuseid, sealhulgas nendele, kellele on nende ülesannetega seoses antud eri- või eelisõigused, sel määral kui sellised subsiidiumid piirduvad summaga, mis on vajalik kõnealuse teenuse kulude katmiseks.
3. Käesolevat peatükki ei kohaldata põllumajanduskaupade subsiidiumide ega kala- ja kalandustoodete subsiidiumide suhtes.
4. Käesolevat peatükki, välja arvatud artiklit 24.5, ei kohaldata audiovisuaalsektoris antavate subsiidiumide suhtes.
5. Artiklit 24.7 ei kohaldata teenuste subsiidiumide suhtes.

ARTIKKEL 24.4

Suhe WTOga

Lepinguosalised kinnitavad veel kord oma õigusi ja kohustusi, mis tulenevad GATSi XV artiklist, GATT 1994 XVI artiklist ning subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingust.

ARTIKKEL 24.5

Läbipaistvus

1. Kumbki lepinguosaline avalikustab tema territooriumil antud või säilitatava subsiidiumi kohta järgmise teabe:
 - a) subsiidiumi õiguslik alus;
 - b) subsiidiumi vorm;
 - c) subsiidiumi suurus või subsiidiumi jaoks eelarvest eraldatud summa ning
 - d) võimaluse korral subsiidiumi saaja nimi²⁹.
2. Lepinguosaline loetakse löiget 1 järgivaks, kui:
 - a) WTO-le on esitatud subsiidiumide ja tasakaalustusmeetmete lepingu artikli 25.1 kohane teade ja võimaluse korral on saaja nimi avalikustatud või

²⁹ Lõike 1 punkti d kohaldatakse vähemalt 500 000 eriarveldusühikuga subsiidiumide suhtes.

- b) kõnealune lepinguosaline avalikustab lõikes 1 nõutava teabe ise või see avaldatakse tema nimel avalikult juurdepääsetaval veebisaidil subsiidiumi andmise või säilitamise aastale järgneva kalendriaasta 31. detsembriks³⁰.
3. Käesolevat artiklit kohaldatakse teenuste subsiidiumide suhtes ainult siis, kui:
- a) subsiidiumi summa abisaaja kohta ületab kolme järjestikuse aasta jooksul 400 000 eriarveldusühikut ning
 - b) subsiidium antakse teenuste osutamiseks järgmistes sektorites: audiovisuaalteenused, telekommunikatsioon, finantsteenused, transport (sealhulgas meretransport), energeetika (sealhulgas elektri jaotamine), keskkond, IT, arhitektuur ja inseneriteadus, ehitus ning posti- ja kullerteenused.

³⁰ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et subsiidiumi või subsiidiumiprogrammi avaldamine veebisaidil ei mõjuta selle õiguslikku staatust ega programmi enda olemust.

ARTIKKEL 24.6

Konsultatsioonid

1. Kui lepinguosaline leiab, et teise lepinguosalise antud subsidium kahjustab või võib kahjustada tema kaubandust või investeeringuid, võib ta väljendada oma muret teisele lepinguosalisele ja taotleda sellel teemal konsultatsioone. Taotluse saanud lepinguosaline kaalub seda taotlust igakülgset ja heasoovlikult.
2. Konsultatsioonide käigus võib taotlejale lepinguosaline nõuda teiselt lepinguosaliselt subsidiumi kohta lisateavet, näiteks:
 - a) subsidiumi õiguslik alus ja poliitiline eesmärk või otstarve;
 - b) subsidiumi vorm;
 - c) subsidiumi kuupäevad ja kestus ning muud sellega seotud tähtsajad;
 - d) subsidiumi saamise kriteeriumid;
 - e) subsidiumi kogusumma või aastane summa, mis on eelarvest sellele subsidiumile eraldatud;

- f) võimaluse korral subsiidiumi saaja nimi ning
- g) muu teave, mis võimaldab hinnata subsiidiumi negatiivset mõju kaubandusele või investeeringutele.

3. Taotluse saanud lepinguosaline esitab subsiidiumi kohta asjakohase teabe hiljemalt 60 päeva jooksul pärast lõikes 2 osutatud taotluse saamist. Kui lõike 2 kohaselt nõutud asjakohast teavet kirjalikus vastuses ei esitata, selgitab taotluse saanud lepinguosaline oma kirjalikus vastuses sellise teabe puudumist.

4. Kui taotluse esitanud lepinguosaline teatab pärast lõigete 2 ja 3 kohase teabe saamist taotluse saanud lepingusalisele, et tema arvates kõnealune subsiidium kahjustab või võib kahjustada tema kaubandust või investeeringuid, teeb taotluse saanud lepinguosaline kõik endast oleneva, et see negatiivne mõju kõrvaldada või seda vähendada ühe aasta jooksul.

ARTIKKEL 24.7

Tingimustega seotud subsiidiumid

1. Kumbki lepinguosaline kohaldab tingimusi järgmiste subsiidiumide suhtes, kuivõrd need kahjustavad või võivad kahjustada teise lepinguosalise kaubandust või investeeringuid:
 - a) lubatud on subsiidiumid või õiguslik korraldus, mille kohaselt teatavat liiki ettevõtjate võlgade või kohustuste eest vastutab valitsus, tingimusel et nende võlgade ja kohustuste summa või vastutuse kestus on piiratud;
 - b) subsiidiumid raskustes või maksejõuetuse äärel olevatele või maksejõuetutele ettevõtjatele on lubatud järgmistel tingimustel:
 - i) on koostatud usaldusväärne restruktureerimiskava, mis põhineb realistlikel eeldustel ja millega tagatakse ettevõtja pikaajalise elujõulisuse taastumine mõistliku aja jooksul, ning
 - ii) muud ettevõtjad peale väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete panustavad restruktureerimiskuludesse.

2. Lõike 1 punkti b ei tõlgendata nii, et see takistab lepinguosalisel anda ajutist likviidsustoetust laenu tagatiste või laenude vormis restruktureerimiskava koostamiseks vajaliku aja jooksul. Selline ajutine likviidsustoetus piirdub summaga, mis on vajalik ettevõtja tegevuse jätkamiseks.

ARTIKKEL 24.8

Subsiidiumide kasutamine

Kumbki lepinguosaline tagab, et ettevõtjad kasutavad tema antud subsiidiume üksnes sellel poliitikaeesmärgil, milleks need anti³¹.

ARTIKKEL 24.9

Vaidluste lahendamise kohaldamata jätmine

Lepinguosaline ei saa kasutada artikli 24.5 (teenuste subsiidiumide osas) ja artikli 24.6 lõike 4 tõlgendamisel või kohaldamisel 31. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohast vaidluste lahendamist.

³¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosalise kohustus loetakse täidetuks, kui ta on kehtestanud sellel eesmärgil asjakohase õigusraamistiku ja haldusmenetlused.

25. PEATÜKK

INTELLEKTUAALOMAND

A JAGU

Üldsätted

ARTIKKEL 25.1

Eesmärgid ja põhimõtted

1. Käesoleva peatüki eesmärk on saavutada kohane ja tõhus intellektuaalomandi õiguste kaitse tase ja tagada intellektuaalomandi õiguskaitse, et:
 - a) aidata kaasa tehnoloogiliste uuenduste edendamisele, tehnoloogiasiirdele ja tehnoloogia levitamisele ning tehnoloogiliste teadmiste loojate ja tarbijate vastastikuse kasu saamisele viisil, mis soodustab sotsiaalset ja majanduslikku heaolu ning õiguste ja kohustuste tasakaalustatust, ning
 - b) edendada ja reguleerida lepinguosaliste vahelist kaubandust ning vähendada sellise kaubanduse moonutusi ja takistusi.

2. Lepinguosaline võib oma õigusnormide sõnastamisel või muutmisel võtta meetmeid, mis on vajalikud rahvatervise ja toitumise kaitsmiseks ning avalike huvide toetamiseks oma sotsiaal-majandusliku ja tehnoloogilise arengu seisukohalt tähtsates sektorites, tingimusel et sellised meetmed on kooskõlas käesoleva peatükiga.

3. Lepinguosaline võib võtta asjakohaseid meetmeid, tingimusel et need on kooskõlas käesoleva peatüki sätetega, et õiguste omajad ei saaks kuritarvitada intellektuaalomandi õigusi ega oleks võimalik kasutada tavasid, mis piiravad põhjendamatult kaubandust või kahjustavad rahvusvahelist tehnoloogiasiiret.

4. Võttes arvesse siseriiklike süsteemide avaliku poliitika eesmäärke, tunnistavad lepinguosaliselised vajadust:

- a) edendada innovatsiooni ja loomingulisust;
- b) hõlbustada teabe, teadmiste, tehnoloogia, kultuuri ja kunsti levikut ning
- c) soodustada konkurentsi ja avatud ja tõhusaid turge

oma intellektuaalomandi süsteemi kaudu, järgides seejuures läbipaistvuse põhimõtet ja võttes arvesse kõigi asjaomaste sidusrühmade, sealhulgas õiguste omajate, kasutajate ja üldsuse huve.

ARTIKKEL 25.2

Kohustuste laad ja ulatus

1. Lepinguosalised kohustuvad tagama, et intellektuaalomandit käsitlevaid rahvusvahelisi lepinguid, mille osalised nad on, sealhulgas TRIPS-leping, rakendatakse nõuetekohaselt ja tulemuslikult. Käesolev peatükk täiendab ja täpsustab lepinguosaliste õigusi ja kohustusi, mis tulenevad TRIPS-lepingust ja muudest intellektuaalomandi valdkonnas sõlmitud rahvusvahelistest lepingutest, mille osalised nad on.
2. Käesoleva lepingu kohaldamisel hõlmab mõiste „intellektuaalomandi õigused“ kõiki neid intellektuaalomandi õiguste kategooriaid, mis kuuluvad TRIPS-lepingu II osa 1.–7. jao kohaldamisalasse, ning sordikaitsega seotud õigusi. Intellektuaalomandi kaitse hõlmab kaitset kõlvatu konkurentsi eest, millele on osutatud 20. märtsil 1883. aastal vastu võetud ja viimati 14. juulil 1967. aastal Stockholmis läbi vaadatud tööstusomandi kaitse Pariisi konventsiooni (edaspidi „Pariisi konventsioon“) artiklis 10bis.

3. Kumbki lepinguosaline jõustab käesoleva peatüki sätteid. Lepinguosaline võib, kuid ei pruugi oma õiguses ette näha intellektuaalomandiõiguste kaitset või intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist suuremas ulatuses, kui on nõutud käesolevas peatükis, tingimusel et see ei ole käesoleva peatükiga vastuolus. Kumbki lepinguosaline võib vabalt kindlaks määrata asjakohase meetodi käesoleva peatüki rakendamiseks oma õigussüsteemis ja -praktikas.

ARTIKKEL 25.3

Õiguste lõppemine

Käesolev peatükk ei mõjuta lepinguosaliste vabadust otsustada, kas ja millistel tingimustel kohaldatakse intellektuaalomandi õiguste lõppemist.

ARTIKKEL 25.4

Võrdne kohtlemine

1. Kumbki lepinguosaline võimaldab teise lepinguosalise kodanikele³² vähemalt sama soodsa kohtlemise kui enda kodanikele seoses käesoleva peatükiga hõlmatud intellektuaalomandi õiguste kaitsega,³³ välja arvatud erandid, mis on sätestatud Pariisi konventsioonis, 9. septembril 1886. aastal Bernis vastu võetud ja viimati 24. juulil 1971. aastal Pariisis muudetud kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioonis (edaspidi „Berni konventsioon“), 26. oktoobril 1961. aastal Roomas sõlmitud teoste esitajate, fonogrammitootjate ja ringhäälinguorganisatsioonide kaitse rahvusvahelises konventsioonis (edaspidi „Rooma konventsioon“) või 26. mail 1989. aastal Washingtonis sõlmitud integraallülitustega seotud intellektuaalomandi lepingus. Teoste esitajate, fonogrammitootjate ning ringhäälinguorganisatsioonide puhul kehtib see kohustus ainult õiguste suhtes, mis on sätestatud käesolevas lepingus.

³² Käesolevas peatükis kohaldatakse mõiste „kodanik“ puhul TRIPS-lepingus kasutatud määratlust.

³³ Käesoleva sätte kohaldamisel hõlmab mõiste „kaitse“ nii asjaolusid, mis mõjutavad intellektuaalomandi õiguste kättesaadavust, omandamist, ulatust, säilimist ja tagamist, kui ka asjaolusid, mis mõjutavad käesolevas peatükis konkreetselt käsitletud intellektuaalomandi õiguste kasutamist.

2. Lepinguosaline ei nõua käesoleva artikli kohase võrdse kohtlemise tingimusena õiguste omajatelt formaalsuste või tingimuste täitmist autoriõiguse ja sellega kaasnevate õigustega seotud õiguste omandamiseks³⁴.

3. Lepinguosaline võib kasutada lõike 1 alusel lubatud erandeid seoses kohtu- ja haldusmenetlustega, sealhulgas menetluskokumentide kättetoimetamise aadressi määramine või oma kohtualluvuses esindaja nimetamine, ainult siis, kui:

- a) need on vajalikud selleks, et tagada vastavus õigusnormidele, mis ei ole vastuolus käesoleva peatükiga, ning
- b) neid ei rakendata viisil, mis kujutaks endast kaubanduse varjatud piiramist.

4. Lepinguosalisel ei ole käesoleva artikli alusel kohustust seoses menetlustega, mis on ette nähtud Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (edaspidi „WIPO“) egiidi all sõlmitud mitmepoolsetes lepingutes intellektuaalomandi õiguste saamise ja jõushoidmise kohta.

³⁴ See ei piira Rooma konventsiooni artikli 11 kohaldamist.

B JAGU

Intellektuaalomandi õiguste standardid

B.1 ALAJAGU

Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused

ARTIKKEL 25.5

Rahvusvahelised lepingud

1. Lepinguosalised kinnitavad oma tahet täita järgmisi rahvusvahelisi lepinguid:
 - a) Berni konventsioon;
 - b) Rooma konventsioon;
 - c) WIPO autoriõiguse leping, mis võeti vastu 20. detsembril 1996 Genfis, ning
 - d) WIPO esituste ja fonogrammide leping, mis võeti vastu 20. detsembril 1996 Genfis.

2. Lepinguosalised teevad kõik mõistlikud jõupingutused, et järgida 24. juunil 2012 Pekingis vastu võetud audiovisuaalteoste Pekingi lepingut ja 27. juunil 2013 Marrakechis vastu võetud Marrakechi lepingut avaldatud teostele juurdepääsu lihtsustamise kohta nägemispuudega või muu trükikirja lugemise puudega isikutele.

ARTIKKEL 25.6

Autorid

Kumbki lepinguosaline annab autoritele ainuõiguse lubada või keelata:

- a) oma teoste otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist tervikuna või osaliselt mis tahes viisil ja mis tahes vormis;
- b) oma teoste originaalide või nende koopiate igasugust avalikku levitamist müügi teel või muul viisil;
- c) oma teoste edastamist üldsusele kaabel- ja kaablita sidevahendite kaudu, sh nende teoste üldsusele kättesaadavaks tegemist nii, et isik pääseb neile ligi enda valitud kohas ja ajal, ning
- d) oma teoste originaalide või koopiate rentimist üldsusele kaubanduslikul eesmärgil.

ARTIKKEL 25.7

Esitajad

Kumbki lepinguosaline annab esitajatele ainuõiguse lubada või keelata:

- a) oma esitustest salvestiste³⁵ tegemist;
- b) oma esituste salvestiste otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist tervikuna või osaliselt mis tahes viisil ja mis tahes vormis;
- c) oma esituste salvestiste üldsusele levitamist müügi teel või muul viisil;
- d) oma esituste salvestiste üldsusele kättesaadavaks tegemist kaabliga või kaablita sidevahendite abil nii, et üksikisikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal;
- e) oma esituste ülekandmist ringhäälingus kaablita vahendite abil ja nende edastamist üldsusele, välja arvatud juhul, kui esitus ise on juba ülekantav esitus või kui see on tehtud salvestise põhjal, ning

³⁵ „Salvestis“ – helide või liikuvate kujutiste või neid esindavate märkide jäädvustis kandjal, millelt neid saab vastava seadme abil tajuda, taasesitada või edastada.

- f) oma esituste salvestiste rentimist üldsusele kaubanduslikul eesmärgil.

ARTIKKEL 25.8

Fonogrammitootjad

Kumbki lepinguosaline annab tootjatele ainuõiguse lubada või keelata:

- a) oma fonogrammide otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist tervikuna või osaliselt mis tahes viisil ja mis tahes vormis;
- b) oma fonogrammide, sealhulgas nende koopiate üldsusele levitamist müügi teel või muul viisil;
- c) oma fonogrammide üldsusele kättesaadavaks tegemist kaabliga või kaablita sidevahendite abil nii, et üksikisikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal, ning
- d) oma fonogrammide rentimist üldsusele kaubanduslikul eesmärgil.

ARTIKKEL 25.9

Ringhäälinguorganisatsioonid

Kumbki lepinguosaline annab ringhäälinguorganisatsioonidele ainuõiguse lubada või keelata³⁶:

- a) oma saadete salvestiste tegemist, olenemata sellest, kas neid saateid edastatakse kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu;
- b) oma saadete salvestiste otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist tervikuna või osaliselt mis tahes viisil ja mis tahes vormis, olenemata sellest, kas neid saateid edastatakse kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu;
- c) oma saadete salvestiste üldsusele kättesaadavaks tegemist kaabliga või kaablita sidevahendite abil, olenemata sellest, kas neid saateid edastatakse kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu, nii et üksikisikud pääsevad neile ligi enda valitud kohas ja ajal;

³⁶ Mehhiko puhul ei mõjuta see säte nõuet täita 16. juulil 2025 ametlikus väljaandes avaldatud telekommunikatsiooni- ja ringhäälinguseadusest („Ley en Materia de Telecomunicaciones y Radiodifusión“) tulenevaid kohustusi.

- d) oma saadete salvestiste, sealhulgas nende koopiate üldsusele levitamist müügi teel või muul viisil, olenemata sellest, kas neid saateid edastatakse kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu, ning
- e) oma saadete taasedastamist kaablita sidevahendite abil ja oma saadete edastamist üldsusele, kui selline edastamine toimub kohas, kuhu pääsuks nõutakse üldsuselt sisenemistasu.

ARTIKKEL 25.10

Ärulistel eesmärkidel avaldatud fonogrammide üldsusele ülekandmine ja edastamine³⁷

1. Kumbki lepinguosaline sätestab esitajate ja fonogrammitootjate õigusena selle, et kasutajal on kohustus maksta ühekordset õiglast tasu, kui kaubanduslikel eesmärkidel avaldatud fonogrammi või sellise fonogrammi reproduktsiooni kasutatakse kaablita vahendite abil ülekandmiseks või muul moel üldsusele edastamiseks³⁸.

³⁷ Kumbki lepinguosaline võib anda esitajatele ja fonogrammitootjatele ulatuslikumaid õigusi kaubanduslikel eesmärkidel avaldatud fonogrammide üldsusele ülekandmiseks ja edastamiseks.

³⁸ Käesoleva artikli tähenduses ei hõlma „üldsusele edastamine“ fonogrammi üldsusele kättesaadavaks tegemist kaabliga või kaablita sidevahendite abil nii, et üksikisikud pääsevad sellele ligi enda valitud kohas ja enda valitud ajal.

2. Lepinguosalised tunnistavad, et ühekordne õiglase tasu tuleks jagada esitajate ja vastavate fonogrammitootjate vahel. Kumbki lepinguosaline võib kehtestada õigusnormid, millega esitajate ja fonogrammitootjate vahelise kokkuleppe puudumise korral nähakse ette tingimused, mille kohaselt esitajad ja fonogrammitootjad peavad kõnealuse ühekordse õiglase tasu omavahel jagama.

ARTIKKEL 25.11

Kaitse kehtivuse tähtaeg

1. Teose autori õigused kehtivad autori eluajal ja vähemalt 70 aastat pärast tema surma, olenemata kuupäevast, mil teos üldsusele seaduslikult kättesaadavaks tehakse.
2. Sõnalist osa sisaldava muusikateose kaitse kehtivuse tähtaeg ei lõpe varem kui 70 aastat pärast järgmistest isikutest viimasena elus olnud isiku surma, olenemata sellest, kas need isikud on määratud kaasautoriks või mitte: sõnade autor ja muusika helilooja³⁹.

³⁹ Lepinguosaline võib otsustada, et käesoleva lõike kohaldamiseks peavad nii sõnad kui ka muusika olema loodud spetsiaalselt asjaomase sõnalist osa sisaldava muusikateose jaoks.

3. Anonüümse või pseudonüümse teose puhul ei lõpe kaitse kehtivuse tähtaeg varem kui 70 aastat pärast seda, kui teos üldsusele seaduslikult kättesaadavaks tehti. Kui autori kasutatud pseudonüüm ei jäta tema isiku suhtes kahtlust või kui autor avaldab oma isiku esimeses lauses osutatud aja jooksul, siis kohaldatakse lõikes 1 osutatud kaitse kehtivuse tähtaega.
4. Kinematograafilise või audiovisuaalse teose kaitse kehtivuse tähtaeg ei lõpe varem kui 70 aastat pärast vähemalt järgmistest isikutest viimasena elus olnud isiku surma olemata sellest, kas need isikud on määratud kaasautoriks või ei: pearežissöör, stsenaariumi autor, dialoogi autor ning muusika helilooja⁴⁰.
5. Ringhäälinguorganisatsioonide õigused ei lõpe varem kui 50 aastat pärast ringhäälingusaate esmakordset edastamist kaabliga või kaablita sidevahendite, sealhulgas satelliidi kaudu.

⁴⁰ Lepinguosaline võib otsustada, et muusika peab olema spetsiaalselt loodud kinematograafilises või audiovisuaalses teoses kasutamiseks.

6. Kumbki lepinguosaline tagab,⁴¹ et:

- a) esitajate õiguste kaitse kehtivuse tähtaeg lõpeb 75 aasta möödumisel tõlgenduse või esituse esmakordsest salvestamisest fonogrammil või fonogrammil salvestamata teoste esmakordsest tõlgendamisest või esitusest või esmakordsest edastamisest mis tahes viisil ning
- b) fonogrammitootjate õiguste kaitse kehtivuse tähtaeg lõpeb 75 aastat pärast helide esmakordset salvestamist fonogrammil.

Alternatiivina tagab lepinguosaline, et:

- c) esitaja õigused muul viisil kui fonogrammina salvestatud esituse korral ei lõpe varem kui 50 aastat pärast esituse salvestamist ja selle aja jooksul avaldamise korral mitte varem kui 50 aastat pärast esmakordset seaduslikku avaldamist ning
- d) esitaja õigused fonogrammina salvestatud esituse korral ja fonogrammitootjate õigused ei lõpe varem kui 50 aastat pärast esituse või fonogrammi salvestamist ning selle aja jooksul avaldamise korral mitte varem kui 70 aastat pärast esmakordset seaduslikku avaldamist. Lepinguosaline võtab tõhusad meetmed, et tagada 50aastasele kaitsetähtajale järgneva 20 aasta jooksul teenitud kasumi õiglane jaotamine esitajate ja fonogrammitootjate vahel.

⁴¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kumbki lepinguosaline valib oma siseriiklike õigusaktide alusel punktides a ja b osutatud võimaluse või punktides c ja d osutatud alternatiivi vahel.

7. Käesolevas artiklis sätestatud kaitsetähtaegu arvestatakse alates sündmusele järgneva aasta 1. jaanuarist.

ARTIKKEL 25.12

Edasimüügiõigus

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et graafikateose või skulptuurteose autoril, v.a tarbekunst, on võõrandamatu ja juba ette loovutamatu õigusena edasimüügiõigus, mis on määratletud kui õigus saada selle teose edasimüügist saadavast tasust teatav osa⁴² pärast selle teose esmakordset edastamist autori poolt⁴³.
2. Lõikes 1 osutatud õigust kohaldatakse kõikide edasimüügitehingute suhtes, milles müüjate, ostjate või vahendajatena osalevad elukutselised kunstiturul tegutsejad, näiteks oksjonikorraldajad, kunstigaleriid ja üldiselt kunstiteoste vahendajad.

⁴² Lepinguosaline võib väljendada seda osa protsendina edasimüügihinnast.

⁴³ Lepinguosaline võib kehtestada edasimüügiõiguse kohaldamiseks miinimumtingimused.

ARTIKKEL 25.13

Koostöö õiguste kollektiivse teostamise valdkonnas

1. Lepinguosalisel edendavad koostööd oma asjaomaste kollektiivse esindamise organisatsioonide vahel, et soodustada teoste ja muu kaitstud materjali kättesaadavust lepinguosaliste territooriumil ning selliste teoste või muu kaitstud materjali kasutamisega seotud õigustest saadava tulu ülekandmist.
2. Lepinguosalisel lepivad kokku, et edendavad kollektiivse esindamise organisatsioonide õigustega isikute seas läbipaistvust ja mittediskrimineerimist, eelkõige seoses õigustest saadava tulu kogumise, selle tulu suhtes kohaldatavate mahaarvamiste, õigustest saadava kogutud tulu kasutamise, jaotamispõhimõtete ja repertuaariga.

ARTIKKEL 25.14

Erandid ja piirangud

Kumbki lepinguosaline näeb käesolevas alajaos sätestatud õiguste erandid või piirangud ette üksnes teatavatel erijuhtudel, mis ei ole vastuolus teose, esituse, fonogrammi või ülekande tavapärase kasutamisega ega kahjusta põhjendamatult õiguste omaja õigustatud huve.

ARTIKKEL 25.15

Tehniliste meetmete kaitse

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette piisava õiguskaitse mis tahes tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise vastu, kui asjaomase teo sooritanud isik on või põhjendatult peab olema teadlik taotletavast kõrvalehoidmise eesmärgist.
2. Kumbki lepinguosaline näeb ette piisava õiguskaitse selliste seadmete, toodete või komponentide tootmise, impordi, levitamise, müügi, rentimise, müügi või rentimise eesmärgil reklaamimise või kaubanduslikul eesmärgil omamise ning selliste teenuste osutamise vastu:
 - a) mida edendatakse, reklaamitakse või turustatakse tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmiseks;
 - b) millel puudub muu märkimisväärne kaubanduslik tähtsus peale tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise või
 - c) mis on eelkõige kavandatud, valmistatud, kohandatud või osutatud tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmiseks või selle soodustamiseks.

3. Käesolevas peatükis tähendab mõiste „tehnilised meetmed“ tehnoloogiat, seadet või komponenti, mille eesmärk tavapärase toimimise puhul on takistada või piirata teoste või muu materjaliga seotud toiminguid, milleks autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste omanik ei ole siseriiklike õigusaktide alusel luba andnud. Tehnilised meetmed on tõhusad juhul, kui õiguste omanik kontrollib kaitstud teose või muu materjali kasutamist kaitse eesmärki täitva juurdepääsu kontrollimise või kaitsevahendi rakendamise abil, näiteks teose või muu materjali krüpteerimise, skrambleerimise või muul viisil muutmise või kopeerimiskaitsemehhanismi abil.

4. Olenemata lõikes 1 sätestatud õiguskaitsest võib kumbki lepinguosaline võtta õiguste omanike vabatahtlikult võetud meetmete puudumise korral vastavalt vajadusele asjakohaseid meetmeid tagamaks, et käesoleva artikli kohaselt ette nähtud piisav õiguskaitse tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise vastu ei takista artikli 25.14 kohaselt ette nähtud eranditest ja piirangutest kasusaajatel selliste erandite ja piirangute kasutamist.

ARTIKKEL 25.16

Õiguste teostamist käsitleva teabega seotud kohustused

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette piisava õiguskaitse iga isiku vastu, kes teadlikult ja ilma loata paneb toime mis tahes järgmise teo, kui see isik on teadlik või võib põhjendatult olla teadlik, et tegu korda saates põhjustab, võimaldab, hõlbustab või varjab ta autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste rikkumist:

- a) eemaldab õiguste teostamist käsitleva elektroonilise teabe või muudab seda või
- b) levitab, impordib levitamise eesmärgil, kannab ringhäälingus üle, edastab või teeb üldsusele kättesaadavaks käesoleva alajaoga kaitstud teoseid või muud materjali, millelt on loata kõrvaldatud õiguste teostamist käsitlev elektrooniline teave või millel on seda muudetud.

2. Käesoleva alajao kohaldamisel tähendab „õiguste teostamist käsitlev teave“ õiguste omajate esitatavat teavet, mis identifitseerib teose või muu käesolevas alajaos osutatud materjali, autori või mis tahes teise õiguste omaja, või teavet teose või muu materjali kasutamise tingimuste kohta ning sellist teavet esindavaid numbreid või koode.

3. Lõiget 2 kohaldatakse juhul, kui selles lõikes nimetatud teave on lisatud teose või muu käesolevas alajaos osutatud materjali koopiale või esitatakse seoses selle edastamisega üldsusele.

B.2 ALAJAGU

Kaubamärgid

ARTIKKEL 25.17

Rahvusvahelised lepingud

Kumbki lepinguosaline:

- a) teeb kõik endast oleneva, et järgida 27. oktoobril 1994 Genfis sõlmitud kaubamärgiõiguse lepingut ja 27. märtsil 2006 Singapuris sõlmitud kaubamärgiõiguse Singapuri lepingut;

- b) järgib märkide rahvusvahelise registreerimise Madridi kokkuleppe protokoll, mis võeti vastu 27. juunil 1989 Madridis ja mida viimati muudeti 12. novembril 2007, ning märkide registreerimisel kasutatava kaupade ja teenuste rahvusvahelise klassifikatsiooni Nizza kokkulepet, mis sõlmiti Nice'is 15. juunil 1957 ja mida muudeti 28. septembril 1979 (edaspidi „Nizza klassifikatsioon“).

ARTIKKEL 25.18

Registreerimismenetlus

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette kaubamärkide registreerimise süsteemi, mille raames kõik asjaomase kaubamärgiasutuse tehtud lõplikud negatiivsed otsused, sealhulgas registreerimisest osalise keeldumise kohta, on nõuetekohaselt põhjendatud ja need võib edasi kaevata ning need tehakse kirjalikult teatavaks.
2. Kumbki lepinguosaline näeb ette võimaluse vaidlustada kaubamärkide registreerimise taotlusi või asjakohasel juhul kaubamärkide registreeringuid ning kaubamärgi taotleja võimaluse esitada vaidlustamisele⁴⁴ vastuväite.

⁴⁴ Kumbki lepinguosaline teeb kõik mõistlikud jõupingutused, et vaidlustamiseks kasutataks ärakuulamismenetlust.

3. Kumbki lepinguosaline näeb ette kaubamärgitaotluste ja registreeringute avaliku elektroonilise andmebaasi.

ARTIKKEL 25.19

Kaubamärgist tulenevad õigused

1. Registreeritud kaubamärk annab omanikule selle kasutamise ainuõiguse. Omanikul on õigus takistada kõikidel kolmandatel isikutel kasutada kaubandustegevuse käigus ilma tema loata:
 - a) kaubamärgiga identseid tähiseid kaupade või teenuste puhul, mis on identsed nendega, mille jaoks kaubamärk on registreeritud, ning
 - b) tähist, mille identsuse või sarnasuse tõttu kaubamärgiga ning kaubamärgi ja tähisega hõlmatud kaupade või teenuste identsuse või sarnasuse tõttu on tõenäoline, et üldsus võib need omavahel segi ajada, mis hõlmab ka tõenäosust, et tähist seostatakse kaubamärgiga.

2. Registreeritud kaubamärgi omanikul on õigus takistada kõiki kolmandaid isikuid toomast kaubandustegevuse käigus kaupu selle lepinguosalise territooriumile, kus kaubamärk on registreeritud, ilma et neid seal vabasse ringlusse lubataks, kui sellised kaubad, sealhulgas pakendid, pärinevad kolmandatest riikidest ja kannavad ilma loata kaubamärki, mis on identne selliste kaupade jaoks registreeritud kaubamärgiga või mida ei ole võimalik olulistes aspektides kõnealusest kaubamärgist eristada⁴⁵.

ARTIKKEL 25.20

Tuntud kaubamärgid

Üldtuntud kaubamärkide kaitsmiseks vastavalt Pariisi konventsiooni artiklile 6bis ning TRIPS-lepingu artikli 16 lõigetele 2 ja 3 kohaldab kumbki lepinguosaline ühissoovitust tuntud kaubamärke käsitlevate sätete kohta, mille tööstusomandi kaitse Pariisi konventsiooni assamblee ja WIPO peaassamblee võtsid vastu 20.–29. septembril 1999. aastal toimunud WIPO liikmesriikide assambleede 34. istungjärgul.

⁴⁵ Lepinguosaline võib sätestada, et kaubamärgi omaniku õigus lõpeb, kui kauba deklarant või valdaja esitab registreeritud kaubamärgi rikkumise tuvastamise menetluse käigus tõendid selle kohta, et registreeritud kaubamärgi omanikul ei ole õigust keelata kauba turule laskmist lõppsihtkohariigis.

ARTIKKEL 25.21

Pahausksed taotlused

Kumbki lepinguosaline võib ette näha, et kaubamärki ei registreerita, kui taotleja esitas kaubamärgi registreerimise taotluse pahauskselt. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et kui selline kaubamärk on juba registreeritud, tunnistatakse see kehtetuks.

ARTIKKEL 25.22

Tühistamine

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et kaubamärgi võib tühistada,⁴⁶ kui seda ei ole tema õigusnormidega kindlaks määratud ajavahemiku jooksul asjaomasel territooriumil tegelikult kasutatud⁴⁷ seoses kaupade või teenustega, mille jaoks see on registreeritud, ning kasutamata jätmiseks ei ole mõjuvaid põhjusi.

⁴⁶ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosaline võib määratleda tühistamisena kehtetuks tunnistamise, aegumise või tühisuse.

⁴⁷ Lepinguosaline võib nõuda, et kasutamine oleks tõeline või toimuks piisavalt sageli või sellisel viisil, et see vastaks kaubanduslikule kasutamisele. Lisaks võib lepinguosaline eirata kasutamise alustamist või jätkamist, mis toimub vahetult enne tühistamistaotluse esitamist.

2. Kaubamärgi võib tühistada ka siis, kui pärast selle registreerimise kuupäeva on kaubamärk omaniku tegevuse või tegevusetuse tagajärjel muutunud selle toote või teenuse üldnimetuseks, mille jaoks see on registreeritud.

3. Kaubamärgi võib tühistada ka siis, kui see registreeriti vaatamata sellele, et sellega on üldsust võimalik eksitada seoses selliste kaupade või teenuste laadi, kvaliteedi või geograafilise päritoluga, mille jaoks kaubamärk registreeriti⁴⁸.

ARTIKKEL 25.23

Erandid kaubamärgist tulenevatest õigustest

Kumbki lepinguosaline:

- a) näeb ette kirjeldavate terminite ausa kasutamise⁴⁹
kui kaubamärkidega antavate õiguste piiratud erandi ning

⁴⁸ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosaline võib kaubamärgi tühistada ka siis, kui selle tagajärjel, kuidas kaubamärgiomanik on kaubamärki kasutanud kaupadel või teenustel, mille jaoks see kaubamärk registreeriti, või kuidas seda on tema nõusolekul tehtud, võib kaubamärk avalikkust eksitada.

⁴⁹ Kirjeldavate terminite aus kasutamine hõlmab selliste tähiste kasutamist, mis viitavad kaupade või teenuste geograafilisele päritolule, juhul kui selline kasutamine on kooskõlas ausate tööstus- või kaubandustavadega.

b) võib sätestada muud piiratud erandid,

tingimusel et selliste erandite puhul võetakse arvesse kaubamärgi omanike ja kolmandate isikute seaduslikke huve.

B.3 ALAJAGU

Tööstusdisainilahendused

ARTIKKEL 25.24

Rahvusvahelised lepingud

Kumbki lepinguosaline teeb kõik mõistlikud jõupingutused, et ühineda 2. juulil 1999 Genfis vastu võetud tööstusdisainilahenduste rahvusvahelise registreerimise Haagi kokkuleppe Genfi redaktsiooniga.

ARTIKKEL 25.25

Registreeritud tööstusdisainilahenduste kaitse

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette sõltumatult loodud uute või originaalsete tööstusdisainilahenduste kaitse⁵⁰. Kaitse tagatakse registreerimisega ja see annab nende omanikele ainuõiguse vastavalt käesolevale alajaole.
2. Registreeritud tööstusdisainilahenduse omanikul peab olema õigus takistada kolmandaid isikuid ilma omaniku nõusolekuta vähemalt kasutamast ja eelkõige valmistamast, müügiks pakkumast, müümast, turule laskmast, importimast või kasutamast tooteid, mis kannavad või sisaldavad kaitstud tööstusdisainilahendust, kui selline tegevus toimub kaubanduslikul eesmärgil, kahjustab põhjendamatult tööstusdisainilahenduse tavapärase kasutamist või ei ole kooskõlas õiglase kaubandustavaga.
3. Tööstusdisainilahendus, mida on kasutatud või mis sisaldub mitmeosalise toote koostisosaks olevas tootes, loetakse uueks ja originaalseks üksnes:
 - a) juhul, kui koostisosa on pärast mitmeosalisse tootesse paigutamist toote tavapärasel kasutamisel nähtav, ning
 - b) sel määral, mil need koostisosa nähtavad omadused vastavad uudsuse või originaalsuse tingimustele.

⁵⁰ Kui see on lepinguosalise õigusega ette nähtud, võidakse nõuda ka disainilahenduste eristatavust.

4. Lõike 3 punktis a kasutatud mõiste „tavapärane kasutamine“ tähendab kasutamist lõppkasutaja poolt, välja arvatud hooldus, teenindus ja parandustööd.

ARTIKKEL 25.26

Kaitse kehtivuse tähtaeg

Kaitse kehtivuse tähtaja määrab kindlaks kumbki lepinguosaline ja seda võib pikendada üheks või mitmeks viieaastaseks perioodiks ning kaitse kehtivuse tähtaeg kokku võib olla 25 aastat alates taotluse esitamise kuupäevast.

ARTIKKEL 25.27

Erandid

1. Kumbki lepinguosaline võib tööstusdisainilahenduste kaitsmisel ette näha piiratud erandeid tingimusel, et sellised erandid ei ole põhjendamatult vastuolus kaitstud tööstusdisainilahenduse tavapärase kasutamisega ega tekita põhjendamatut kahju kaitstud tööstusdisainilahenduse omaniku õigustatud huvidele, võttes arvesse kolmandate isikute õigustatud huve.

2. Tööstusdisainilahenduse kaitse ei laiene disainilahendustele, mis tulenevad peamiselt tehnilistest või funktsionaalsetest kaalutlustest. Eelkõige ei kaitsta tööstusdisainilahendust, kui see seisneb toote välisomadustes, mida tuleb kindlasti täpselt sama kuju ja suurusega reprodutseerida, selleks et toodet, milles tööstusdisainilahendus sisaldub või millel seda on kasutatud, saaks mehaaniliselt ühendada teise tootega või paigutada selle sisse, ümber või külge nii, et kumbki toode saaks täita oma otstarvet.

3. Erandina lõikest 2 võib tööstusdisainilahenduse õigus seisneda tööstusdisainilahenduses, mille eesmärk on võimaldada mitme vastastikku vahetatava toote kokkupanemist või ühendamist moodulsüsteemi raames.

ARTIKKEL 25.28

Seos autoriõigusega

Tööstusdisainilahendus on alates kuupäevast, mil see loodi või mis tahes kujul fikseeriti, kaitsekõlblik ka asjaomase lepinguosalise autoriõiguse normide alusel. Kumbki lepinguosaline määrab sellise autoriõiguse kaitse ulatuse ja andmise tingimused, sealhulgas nõutava algupärasuse taseme.

B.4 ALAJAGU

Geograafilised tähised

ARTIKKEL 25.29

Mõisted

Käesolevas alajaos kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „geograafiline tähis“ – tähis, mis näitab, et kaup on pärit lepinguosalise territooriumilt või selle territooriumi teatavast piirkonnast või paikkonnast, kui kauba teatav omadus, maine või muu iseloomulik tunnus on olulisel määral seostatav kauba geograafilise päritoluga, ning
- b) „tooteklass“ – Nizza klassifikatsiooni klasside loetellu kuuluv klass.

ARTIKKEL 25.30

Rahvusvahelised lepingud

Lepinguosalised kinnitavad oma kohustust kaitsta oma territooriumil geograafilisi tähiseid vastavalt TRIPS-lepingu artiklitele 22, 23 ja 24.

Kumbki lepinguosaline teeb kõik mõistlikud jõupingutused, et järgida 20. mail 2015. aastal Genfis vastu võetud päritolunimetuste kaitset ja nende rahvusvahelist registreerimist käsitleva Lissaboni kokkuleppe Genfi redaktsiooni.

ARTIKKEL 25.31

Kohaldamisala

1. Käesolevat alajagu kohaldatakse selliste geograafiliste tähiste tunnustamise ja kaitse suhtes, millega identifitseeritakse asjakohasesse tooteklassi kuuluvad kaubad ja mis on loetletud 25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“.

2. Lepinguosalised kaaluvad käesoleva alajaoga hõlmatud geograafilistele tähistele kohaldamisala laiendamist ka muude tooteklasside geograafilistele tähistele peale toiduainete ja põllumajandustoodete. Sellel põhjusel on lepinguosalised lisanud 25-C lisasse „Mehhiko geograafilised tähised vastavalt artikli 25.31 lõikele 2“ nimetused, millega identifitseeritakse nende territooriumilt pärit ja seal kaitstavad tooted, mille lisamist käesoleva lepinguga ettenähtud kaitse kohaldamisalasse kaalutakse käesoleva lepinguga ettenähtud kaitse kohaldamisala laiendamise korral, kui käesolevas alajaos sätestatud menetlused on lõpule viidud⁵¹.

ARTIKKEL 25.32

Loetletud geograafilised tähised

Käesolevas alajaos on:

- a) 25-B lisa „Geograafiliste tähistele loetelu“ A osas loetletud tähistele puhul tegemist geograafiliste tähistega, mis näitavad, et toode on pärit Euroopa Liidu territooriumilt või selle territooriumi piirkonnast või paikkonnast, ning

⁵¹ Lepinguosalised tunnistavad, et kaubamärgitaotluste hindamisega seoses on need nimetused kaitstud päritoluriigis, niivõrd kui see on lepinguosalise õiguse alusel asjakohane.

- b) 25-B lisa „Geograafiliste tähiste loetelu“ B osas loetletud tähiste puhul tegemist geograafiliste tähistega, mis näitavad, et toode on pärit Mehhiko territooriumilt või selle territooriumi piirkonnast või paikkonnast.

ARTIKKEL 25.33

Kehtestatud geograafilised tähised

Olles kaalunud 25-B lisa „Geograafiliste tähiste loetelu“ loetletud nimetusi ja lõpule viinud vastuväitemenetluse vastavalt 25-A lisale „Vastuväitemenetluse põhielemendid“, kaitseb kumbki lepinguosaline neid geograafilisi tähiseid vastavalt käesolevas alajaos sätestatud kaitse tasemele.

ARTIKKEL 25.34

25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“ loetletud geograafiliste tähiste kaitse

1. Kumbki lepinguosaline näeb ette õiguslikud abinõud, mis võimaldavad huvitatud isikutel takistada:
 - a) teise lepinguosalise 25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“⁵² loetletud geograafilise tähise kasutamist kauba puhul, mis kuulub selle geograafilise tähise jaoks sätestatud tooteklassi ja mis:
 - i) ei pärine 25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“ selle geograafilise tähise jaoks sätestatud päritoluriigist või
 - ii) pärineb 25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“ selle geograafilise tähise jaoks sätestatud päritoluriigist, kuid seda ei toodetud ega valmistatud kooskõlas teise lepinguosalise õigusnormidega, mida kohaldataks juhul, kui kaup oleks ette nähtud tarbimiseks teise lepinguosalise territooriumil;

⁵² Seoses 25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“ esitatud geograafiliste tähiste loeteluga ei hõlma käesoleva artikli kohane kaitse liites 25-B-1 „Üksiksõnad geograafilise liittähise osana“ sätestatud geograafilise tähise liitnimetusse kuuluvaid üksiksõnu.

- b) kõigi selliste kauba tähistamise või tutvustamise viiside kasutamist, mis näitavad või lubavad oletada, et kõnealune kaup pärineb mujalt kui sellest geograafilisest piirkonnast, kust see tegelikult pärit on, eksitades üldsust kauba geograafilise päritolu suhtes, ning
- c) muu kasutamise eest, mille puhul on tegemist kõlvatu konkurentsiga Pariisi konventsiooni artikli 10bis tähenduses.

2. Kumbki lepinguosaline annab lõike 1 punktis a nimetatud kaitse ka siis, kui on märgitud kauba tegelik geograafiline päritolu või geograafilist tähist kasutatakse tõlkes või nimetusele lisatakse sellised väljendid nagu „liik“, „tüüp“, „stiil“, „imitatsioon“ või muu sarnane väljend.

3. Kumbki lepinguosaline näeb haldusmeetmetega ja oma õigusaktides sätestatud vormis ette õiguskaitse järgmise vastu:

- a) kaitstud nimetuse otsene või kaudne kaubanduslikul eesmärgil kasutamine;
- b) kaitstud nimetuse võltsimine, muutmine või petlik kasutamine;
- c) vale või eksitav viitamine kaitstud nimetusele või
- d) tegevus, mis võib jätta tarbijale vale mulje kauba tegeliku päritolu, lähtekoha ja laadi kohta.

4. Käesoleva alajao alusel kaitstavad geograafilised tähised ei muutu lepinguosaliste territooriumil üldmõisteteks.
5. Vastavalt käesolevale alajaole ei ole lepinguosalisel kohustust kaitsta teise lepinguosalise geograafilist tähist, mida ei kaitsta või mille kaitsmine on lõpetatud selle lepinguosalise territooriumil, kust see on pärit. Lepinguosalised teavitavad üksteist, kui geograafilist tähist nende territooriumil enam ei kaitsta. Teavitada tuleb kolme kuu jooksul pärast seda, kui pädev asutus on teinud lõpliku otsuse, et geograafilist tähist enam ei kaitsta.
6. Käesoleva artikli sätteid kohaldatakse *mutatis mutandis* 27. mail 1997. aastal Brüsselis sõlmitud Euroopa Ühenduse ja Mehhiko Ühendriikide vahelise piiritusjookide nimetuste vastastikuse tunnustamise ja kaitse kokkuleppe (edaspidi „piiritusjookide kokkulepe“) I ja II lisas esitatud nimetuste loetelu suhtes.

ARTIKKEL 25.35

Geograafiliste tähiste loetelu muutmine

1. Ühisnõukogu võib kooskõlas artikliga 25.42 otsustada muuta 25-B lisa „Geograafiliste tähiste loetelu“, lisades või parandades geograafilisi tähiseid või jättes välja geograafilised tähised, mida nende päritolukohas enam ei kaitsta või ei kasutata. Need otsused valmistab ette intellektuaalomandi allkomitee.

2. Uued geograafilised tähised lisatakse ühisnõukogu otsusega pärast seda, kui esitatud nimetused on läbi vaadatud ja artiklis 25.33 osutatud vastuväitemenetlus on lõpule viidud.
3. Ühisnõukogu võib uute geograafiliste tähiste puhul oma otsusega muuta piiritusjookide kokkuleppe I ja II lisa artiklis 25.33 sätestatud korras.

ARTIKKEL 25.36

Geograafiliste tähiste kasutamise õigus

1. Käesoleva alajao alusel kaitstavat geograafilist tähist võib kasutada iga ettevõtja, kes turustab asjakohasele tehnilisele kirjeldusele vastavat kaupa.
2. Kui geograafiline tähis on käesoleva alajao kohaselt kaitstud, ei saa selle kaitstud geograafilise tähise kasutamise eeltingimuseks kehtestada kasutaja registreerimist või muid nõudeid.
3. Geograafilisele tähisele viitavaid tähiseid, lühendeid ja sümboleid tohib kasutada ainult vastaval territooriumil kaitstud või registreeritud kauba puhul, mis on toodetud vastava tehnilise kirjelduse kohaselt.

ARTIKKEL 25.37

Kaubamärkide ja geograafiliste tähiste seos

1. Käesolev alajagu ei mõjuta õigusi, mis on lepinguosalise territooriumil antud varasema kaubamärgiga, mida taotleti või mis registreeriti heas usus, või mis omandati heauskse kasutamise kaudu. Kaubamärgiga antud õiguste suhtes kehtib piiratud erand, et teatavatel juhtudel ei pruugi varasem kaubamärk anda selle omanikule õigust takistada registreeritud geograafilisele tähisele kaitse andmist või selle kasutamist selle lepinguosalise territooriumil, kus kaubamärki taotletakse, kus see registreeritakse või kus seda kasutatakse. Registreeritud geograafilise tähise kaitse ei piira mingil muul viisil selle kaubamärgiga antud õigusi, sealhulgas võimalust taotleda tunnuse uuendamist või muutmist, tingimusel et muudatus ei kujuta endast kõlvatut konkurentsi.
2. Lepinguosaline ei ole artikli 25.34 alusel kohustatud kaitsma geograafilise tähisena nimetust, kui asjaomane nimetus eksitab tõenäoliselt tarbijat kauba tegeliku olemuse osas, võttes arvesse kaubamärgi mainet ja tuntust ning kasutamise aega.
3. 25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“ loetletud geograafiliste tähiste puhul, mida nende päritolukoha lepinguosaline kaitseb jätkuvalt geograafiliste tähistena, keeldub lepinguosaline kaubamärgi registreerimisest või tunnistab selle kehtetuks *ex officio* vastavalt artiklile 25.39 ja TRIPS-lepingu artikli 22 lõikele 3, kui seda lubab tema õigus või taotleb huvitatud isik, tingimusel et:
 - a) kaubamärgi registreerimine oleks vastuolus artikliga 25.34;

- b) kaubamärk on seotud sama või sarnase kaubaga;
 - c) kaubamärk on seotud kaubaga, millel ei ole asjaomase geograafilise tähise päritolu, ning
 - d) kaubamärgi registreerimise taotlus esitatakse pärast asjaomase lepinguosalise territooriumil geograafilise tähise kaitse taotluse esitamise kuupäeva.
4. Artiklis 25.32 nimetatud geograafiliste tähiste puhul on lõike 3 punktis d nimetatud kaitsetaotluse esitamise kuupäev käesoleva lepingu sõlmimise kuupäev.
5. Artiklis 25.35 nimetatud geograafiliste tähiste puhul on kaitsetaotluse esitamise kuupäev vastuväitemenetluses geograafilise tähise avaldamise kuupäev.
6. 25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“ loetletud geograafiliste tähiste kaitse ei alga enne käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva.

ARTIKKEL 25.38

Kaitse tagamine

Kumbki lepinguosaline tagab artiklites 25.34–25.37 sätestatud kaitse asjakohaste haldus- või kohtumenetlustega vastavalt oma õigusele ja tavadele. Pädevad asutused tagavad selle kaitse ühel või mõlemal järgmistest viisidest:

- a) omal algatusel või
- b) huvitatud isiku taotlusel.

ARTIKKEL 25.39

Üldnormid

1. Lepinguosaliselt ei saa käesoleva alajao alusel nõuda, et ta kaitseks geograafilise tähisena nimetust, mis on vastuolus taimesordi või loomatõu nimetusega ning mis seetõttu tõenäoliselt eksitab tarbijat kauba tegeliku päritolu osas.

2. Homonüümset nimetust, mis tõenäoliselt tekitab tarbijas eksliku arvamuse, et kaup on pärit muult territooriumilt, ei registreerita geograafilise tähisena, isegi kui nimetus on kauba tegeliku päritoluterritooriumi, -piirkonna või -koha osas täpne. Ilma et see piiraks TRIPS-lepingu artikli 23 kohaldamist, määravad lepinguosalisel ühiselt kindlaks otstarbekohased tingimused, mille alusel täielikult või osaliselt homonüümseid geograafilisi tähiseid üksteisest eristada, võttes arvesse vajadust tagada asjaomaste tootjate õiglane kohtlemine ning hoiduda tarbijate eksitamisest.
3. Kui üks lepinguosaline teeb kolmanda riigiga peetavate kahepoolsete läbirääkimiste raames ettepaneku kõnealuse kolmanda riigi geograafilise tähise kaitsmiseks ning see nimetus on täielikult või osaliselt homonüümne teise lepinguosalise geograafilise tähisega, teatab ta sellest teisele lepinguosalisele ja annab talle võimaluse esitada märkusi enne selle nimetuse kaitse alla võtmist.
4. Käesolevas alajaos nimetatud tehnilise kirjelduse, sealhulgas selle muudatused, kiidavad heaks selle lepinguosalise ametiasutused, kelle territooriumilt kaup pärineb.

ARTIKKEL 25.40

Erandid

1. Ükski käesoleva alajao säte ei kohusta lepinguosalist kohaldama selle sätteid teise lepinguosalise geograafilise tähise või mitmeosalises geograafilises tähises sisalduva üksiknimetuse suhtes seoses kaupade või teenustega, mille puhul asjaomane tähis on identne kõnealuse lepinguosalise territooriumil tavalises keelepruugis asjaomaste kaupade või teenuste üldnimetusena kasutatava terminiga.
2. Kui geograafilise tähise tõlge on identne lepinguosalise territooriumil tavalises keelepruugis kauba üldnimetusena kasutatava terminiga või sisaldab seda või kui geograafiline tähis ei ole identne, kuid sisaldab sellist terminit, ei piira käesolev alajagu ühegi isiku õigust kasutada seda terminit seoses kõnealuse kaubaga selle lepinguosalise territooriumil.
3. Selle kindlakstegemisel, kas termin on lepinguosalise territooriumil tavalises keelepruugis kauba üldnimetusena kasutatav termin, on selle lepinguosalise ametiasutustel õigus võtta arvesse seda, kuidas tarbijad seda terminit tema territooriumil mõistavad. Tarbijate arusaama kindlaksmääramisel võivad asjakohasteks teguriteks olla:
 - a) usaldusväärsetest allikatest, näiteks sõnastikest, ajalehtedest ja asjakohastelt veebisaitidelt saadud tõendid selle kohta, kas terminit kasutatakse kõnealusele kaubale viitamisel, ning

b) kuidas selle terminiga tähistatavat kaupa turustatakse ja kasutatakse selle lepinguosalise territooriumil toimuvast kaubandusest⁵³.

4. Ükski käesoleva alajao säte ei takista kasutamast lepinguosalise territooriumil kaubaga seoses taimesordi või loomatõu tavanimetust, mis on olemas selle lepinguosalise territooriumil käesoleva lepingu jõustumise kuupäeval.

5. Ükski käesoleva lepingu säte ei piira ühegi isiku õigust kasutada äritegevuses enda või oma ärialase eelkäija nime, välja arvatud juhul, kui sellist nime kasutatakse üldsust eksitaval viisil.

ARTIKKEL 25.41

Kehtiva lepingu inkorporeerimine

1. Piiritusjookide kokkulepe inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse *mutatis mutandis* selle osaks⁵⁴.

⁵³ Käesoleva lõike kohaldamisel võivad lepinguosalise ametiasutused võtta vajaduse korral arvesse, kas seda terminit kasutatakse lepinguosalise tunnustatud asjakohastes rahvusvahelistes standardites lepinguosalise territooriumil kasutatavale kaubaliigile või -klassile viitamiseks.

⁵⁴ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et see hõlmab kõiki piiritusjookide kokkuleppe varasemaid ja tulevasi muudatusi.

2. Artikli 1.10 „Lepingu III osa allkomiteed ja muud organid“ alusel asutatud intellektuaalomandi allkomitee asendab piiritusjookide kokkuleppe artikliga 17 loodud ühiskomiteed ja täidab osutatud artiklis sätestatud ülesandeid.

ARTIKKEL 25.42

Koostöö

1. Artikli 1.10 „Lepingu III osa allkomiteed ja muud organid“ alusel asutatud intellektuaalomandi allkomitee on sobiv organ käesoleva alajao rakendamise ja selle juhtimise jälgimiseks.
2. Lepinguosalised teavitavad teineteist, kui 25-B lisas „Geograafiliste tähiste loetelu“ loetletud geograafiline tähis ei ole asjaomase lepinguosalise territooriumil enam kaitstud. Pärast sellist teavitamist valmistab intellektuaalomandi allkomitee ühisnõukogule ette otsuse muuta 25-B lisa „Geograafiliste tähiste loetelu“ käesolevas lepingus sätestatud korra kohaselt.
3. Lepinguosaline võib kas otse või intellektuaalomandi allkomitee kaudu taotleda, et teine lepinguosaline esitaks teavet tehniliste kirjelduste ja nende muudatuste kohta.

4. Kumbki lepinguosaline võib teha hispaania või inglise keeles avalikult kättesaadavaks tehnilised kirjeldused, mis vastavad teise lepinguosalise käesoleva alajao alusel kaitstud geograafilistele tähistele⁵⁵.

5. Kaitstud geograafiliste tähiste tehnilistest kirjeldustest tulenevaid küsimusi käsitleb intellektuaalomandi allkomitee.

ARTIKKEL 25.43

Lepinguosalise õiguse kohane kaitse

Käesolev alajagu ei piira ühe lepinguosalise geograafilise tähise omaniku õigust taotleda geograafilise tähise tunnustamist ja kaitset teises lepinguosalisel selle lepinguosalise õiguse alusel.

⁵⁵ Mehhiko võib teha need tehnilised kirjeldused avalikult kättesaadavaks hispaania või inglise keeles.

B.5 ALAJAGU

Patendid

ARTIKKEL 25.44

Rahvusvahelised lepingud

Kumbki lepinguosaline järgib 19. juunil 1970 Washingtonis sõlmitud patendikoostöö lepingut, mida muudeti 28. septembril 1979 ja viimati 3. oktoobril 2001, ning tunnistab, et tähtis on vastu võtta või säilitada menetlusstandardid, mis on kooskõlas 1. juunil 2000 Genfis vastu võetud patendiõiguse lepinguga.

ARTIKKEL 25.45

Patendid ja rahvatervis

1. Käesolevas alajaos sätestatud õigused ja kohustused ei takista lepinguosalist võtmast meetmeid rahvatervise kaitseks. Lepinguosalised tunnistavad 14. novembril 2001 Dohas vastu võetud TRIPS-lepingu ja rahvatervise deklaratsiooni (edaspidi „Doha deklaratsioon“) tähtsust ja kinnitavad oma tahet seda järgida. Lepinguosalised tagavad käesolevas alajaos sätestatud õiguste ja kohustuste tõlgendamisel ning rakendamisel kooskõla Doha deklaratsiooniga.

2. Lepinguosalised aitavad kaasa Doha deklaratsiooni lõiget 6 käsitleva WTO peanõukogu 30. augusti 2003. aasta otsuse ning 6. detsembri 2005. aasta protokoll (millega muudetakse TRIPS-lepingut) rakendamisele ja järgivad neid.

ARTIKKEL 25.46

Täiendav kaitse ravimi, sealhulgas bioloogilise ravimi müügiloa andmise viivituse korral⁵⁶

1. Lepinguosalised tunnistavad, et ravimite, sealhulgas bioloogiliste ravimite⁵⁷ suhtes, mida nende asjaomasel territooriumil kaitstakse patendiga, võidakse kohaldada enne turule laskmist halduslikku loamenetlust⁵⁸. Nad tunnistavad, et patendiga antava tõhusa kaitse periood võib lüheneda selle ajavahemiku võrra, mis jääb patenditaotluse esitamise ja toote vastavale turule laskmise loa andmise vahele, mis on määratletud lepinguosalise asjakohaste õigusaktide alusel.

⁵⁶ Mehhiko täidab käesolevas artiklis sätestatud kohustused hiljemalt kahe aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist.

⁵⁷ Kumbki lepinguosaline määrab kindlaks, millised tooted kuuluvad mõistete „ravimid“ ja „bioloogilised ravimid“ alla vastavalt tema 21. aprillil 2018. aastal kehtinud õigusaktidele.

⁵⁸ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et mõiste „marketing approval“ (müügiloa andmine) on samaväärne mõistega „marketing authorisation“.

2. Kumbki lepinguosaline näeb ette piisava ja tõhusa mehhanismi, millega hüvitada patendiomanikule patendi tegeliku eluea vähenemine, mis tuleneb põhjendamatutest viivitustest⁵⁹ esimese müügiloa andmisel tema territooriumil. Selline hüvitis antakse täiendava *sui generis* kaitse vormis, mis on võrdne ajaga, mille võrra joonealuses märkuses osutatud kaheaastane ajavahemik on ületatud. Sellise täiendava kaitse kestus ei ületa viit aastat⁶⁰.

3. Lepinguosaline võib alternatiivina lõikele 2 lubada pikendada patendikaitsega antavate õiguste kehtivusaega kuni viis aastat,⁶¹ et hüvitada patendiomanikule patendi tegeliku kehtivusaja lühenemine, mis tuleneb müügiloa andmise menetlusest. Patendikaitsega antavate õiguste kehtivusaja pikendamine hakkab kehtima patendi seadusega ette nähtud tähtaja lõppemisel ajavahemikuks, mis vastab patenditaotluse esitamise kuupäeva ja toote selle lepinguosalise turule lubamiseks esmase müügiloa väljaandmise kuupäeva vahelisele ajale, mida vähendatakse viie aasta võrra.

⁵⁹ Käesoleva artikli kohaldamisel hõlmab põhjendamatu viivitus vähemalt seda, kui taotlejale esmase vastuse andmisega viivitatakse pärast müügiloa taotluse esitamist rohkem kui kaks aastat. Viivituse kestuse kindlakstegemisel ei pea arvesse võtma müügiloa andmise käigus tekkinud viivitusi, mille on tinginud taotleja, ega ajavahemikku, mille üle müügiluba andval asutusel puudub kontroll.

⁶⁰ Kui lepinguosaline järgib käesolevat lõiget, ei ole see lepinguosaline kohustatud järgima lõikes 3 sätestatud alternatiivi.

⁶¹ Seda ajavahemikku on võimalik ravimite puhul kuue kuu võrra pikendada, kui on tehtud pediaatrilised uuringud ja nende uuringute tulemused kajastuvad tootekirjelduses.

4. Käesolevast artiklist tulenevate kohustuste täitmisel võib kumbki lepinguosaline määrata tingimused ja piirangud eeldusel, et lepinguosaline jätkab käesoleva artikli täitmist.

5. Kumbki lepinguosaline teeb kõik endast oleneva, et menetleda ravimite müügiloo taotlusi tõhusalt ja õigel ajal, et vältida põhjendamatuid või tarbetuid viivitusi. Põhjendamatute viivituste vältimiseks võib lepinguosaline vastu võtta või säilitada müügiloo taotluse läbivaatamist kiirendavad menetlused.

B.6 ALAJAGU

Taimesordid

ARTIKKEL 25.47

Rahvusvahelised lepingud

Kumbki lepinguosaline kaitseb taimesorte vastavalt rahvusvahelisele uute taimesortide kaitse konventsioonile, mis võeti vastu Pariisis 2. detsembril 1961 ja vaadati viimati läbi Genfis 19. märtsil 1991, sealhulgas aretaja õigust käsitlevale erandile, millele on osutatud kõnealuse konventsiooni artiklis 15, ning teevad koostööd nende õiguste edendamiseks ja kaitsmiseks⁶².

⁶² Mehhiko rakendab selle sätte hiljemalt nelja aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva.

B.7 ALAJAGU

Avalikustamata teabe kaitse

ARTIKKEL 25.48

Ärisaladuste kaitse ulatus

1. Pariisi konventsiooni artiklis 10bis sätestatud kõlvatu konkurentsi vastu tõhusa kaitse tagamisel näeb kumbki lepinguosaline ette õiguslikud vahendid, sealhulgas haldus- või tsiviilkohtumenetlused,⁶³ et isikutel oleks võimalik takistada ärisaladuste avaldamist teistele või selle omandamist või kasutamist teiste poolt ilma teabe üle seaduslikku kontrolli omava isiku nõusolekuta viisil, mis on vastuolus ausate kaubandustavadega⁶⁴. Käesoleva alajao kohaldamisel hõlmab mõiste „ärisaladused“ TRIPS-lepingu artikli 39 lõikes 2 osutatud avalikustamata teavet.

⁶³ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosaline võib kooskõlas oma õigusega näha need õiguslikud vahendid ette kriminaalmenetluse kaudu.

⁶⁴ Lepinguosaline ei pea neid menetlusi kohaldama, kui ausate äritavadega vastuolus olev tegevus toimub kooskõlas lepinguosalise õigusega, et paljastada õigusvastane käitumine, rikkumine või ebaseaduslik tegevus või eesmärgiga kaitsta tema õigusega tunnustatud õigustatud huvi.

2. Käesoleva alajao kohaldamisel loeb lepinguosaline ausate äritavadega vastuolus olevaks vähemalt järgmist tegevust:

- a) ärisaladuse omandamine ärisaladuse omaja nõusolekuta, kui see toimub ärisaladuse omaja valduses olevatele dokumentidele, objektidele, materjalidele või elektroonilistele failidele, mis sisaldavad ärisaladust või millest saab tuletada ärisaladuse, loata juurdepääsu hankimise, nende omastamise või kopeerimise teel, või
- b) ärisaladuse kasutamine või avalikustamine ilma ärisaladuse omaja nõusolekuta, kui seda teeb isik, kes omandas ärisaladuse ebaseaduslikult või rikkudes konfidentsiaalsuslepingut või muud kohustust mitte avaldada ärisaladust või piirata selle kasutamist^{65,66}.

⁶⁵ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et kummagi lepinguosalise õigusnormides sätestatud kriteeriumid hõlmavad ärisaladuse kasutamise piiramise kohustuse rikkumist.

⁶⁶ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et Euroopa Liit ei pea järgmisi olukordi lõike 2 kohaldamisalasse kuuluvaks:

- a) kui isik avastab või loob asjakohase teabe eraldiseisvalt;
- b) kui toote pöördprojekteerib isik, kelle valduses toode on õiguspäraselt ja kelle suhtes ei kehti õiguslik kohustus piirata asjakohase teabe omandamist;
- c) kui teabe omandamine, kasutamine või avalikustamine on nõutav või lubatud vastavalt lepinguosalise õigusele;
- d) kui töötajad kasutavad selliseid kogemusi ja oskusi, mille nad on omandanud ausal viisil oma tavapärase töö tehes, või
- e) kui teave avalikustatakse sõna- ja teabevabaduse kasutamisel.

ARTIKKEL 25.49

Ärisaladustega seotud haldus- või tsiviilkohtumenetlused

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et isikutel, kes osalevad artikli 25.48 lõikes 1 osutatud menetluses või kellel on juurdepääs sellise kohtumenetluse dokumentidele, on keelatud kasutada või avalikustada ärisaladust või väidetavat ärisaladust, mille pädevad asutused on huvitatud isiku nõuetekohaselt põhjendatud taotluse alusel tunnistanud konfidentsiaalseks ja mis on saanud neile teatavaks menetluses osalemise või dokumentidele juurdepääsu tulemusel.
2. Artikli 25.48 lõikes 1 osutatud menetlustes näeb kumbki lepinguosaline ette, et tema pädevatel asutustel on õigus võtta vähemalt erimeetmeid menetluse käigus tekkinud ärisaladuse või väidetava ärisaladuse konfidentsiaalsuse säilitamiseks. Selliste erimeetmete hulka võib kooskõlas kummagi lepinguosalise õigusega kuuluda võimalus piirata juurdepääsu teatavatele dokumentidele tervikuna või osaliselt, piirata juurdepääsu kohtuistungitele ning nende salvestistele või stenogrammidele ning teha kättesaadavaks kohtuotsuste mittekonfidentsiaalne versioon, millest on eemaldatud ärisaladust sisaldavad lõigud või milles neid on redigeeritud.

ARTIKKEL 25.50

Ravimitega, sealhulgas bioloogiliste ravimitega,
seotud avalikustamata andmete kaitse⁶⁷

1. Kui lepinguosaline nõuab uute ravimite,⁶⁸ sealhulgas bioloogiliste ravimite⁶⁹ müügiloa andmise tingimusena avalikustamata uuringuandmete või muude selliste prekliiniliste katsete või kliiniliste uuringute andmete esitamist, mis on vajalikud otsustamaks, kas nende toodete kasutamine on ohutu ja tõhus, peab lepinguosaline niisuguseid andmeid kolmandatele isikutele avalikustamise eest kaitsma, kui nende andmete koostamine nõuab märkimisväärseid pingutusi, välja arvatud juhul, kui avalikustamine on vajalik ülekaaluka avaliku huvi seisukohast või kui võetakse meetmeid, et tagada andmete kaitse ebaausa kaubanduslikul eesmärgil kasutamise eest.

⁶⁷ Mehhiko täidab selle kohustuse hiljemalt kahe aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist.

⁶⁸ Käesolevas artiklis tähendab „uus“ seda, et toode sisaldab uut keemilist ühendit, mida ei ole lepinguosalise territooriumil varem heaks kiidetud, või viitab bioloogilisele või biotehnoloogilisele tootele, mida ei ole lepinguosalise territooriumil varem heaks kiidetud.

⁶⁹ Kumbki lepinguosaline määrab kindlaks, millised tooted kuuluvad mõistete „ravimid“ ja „bioloogilised ravimid“ alla vastavalt tema 21. aprillil 2018. aastal kehtinud õigusaktidele.

2. Lepinguosaline ei anna kolmandatele isikutele ravimite, sealhulgas bioloogiliste ravimite müügiluba, mis lubaks neil ilma lõikes 1 nimetatud andmed eelnevalt esitanud isiku nõusolekuta ravimit⁷⁰ nende andmete alusel või need andmed⁷¹ esitanud isikule antud müügiloa alusel turustada vähemalt kuue aasta jooksul alates uue ravimi müügiloa väljaandmise kuupäevast⁷² selle lepinguosalise territooriumil⁷³.
3. Lepinguosalisel ei ole piiranguid selliste toodete puhul lühendatud loataotlusmenetluste rakendamisel bioekvivalentsuse ja biosaadavuse uuringute alusel.

⁷⁰ Lepinguosaline võib ette näha, et käesoleva lõike kohaldamisel viitab mõiste „ravim“ samale või sarnasele tootele.

⁷¹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et need andmed hõlmavad andmeid, mis on esitatud seoses loaga, mis on antud isikule, kes esitas sellise teabe lepinguosaliste ja kolmandate riikide territooriumil.

⁷² Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosaline võib käesoleva lõike kohase kaitseperioodi puhul piirduda kuue aastaga.

⁷³ Lepinguosaline võib ette näha, et bioloogiliste ravimite puhul kohaldatakse käesolevas artiklis osutatud avalikustamata andmete kaitset ainult uue bioloogilise ravimi esimese müügiloa suhtes.

ARTIKKEL 25.51

Taimekaitsevahenditega seotud avalikustamata andmete kaitse⁷⁴

1. Kui lepinguosaline nõuab uue⁷⁵ taimekaitsevahendi müügiloo⁷⁶ andmise tingimusena avalikustamata uuringuandmete või muude selliste toote ohutust või mõjusust puudutavate andmete esitamist,⁷⁷ peab lepinguosaline niisuguseid andmeid kolmandatele isikutele avalikustamise eest kaitsma, välja arvatud juhul, kui avalikustamine on vajalik ülekaaluka avaliku huvi seisukohast või kui võetakse meetmeid, et tagada andmete kaitse ebaausa kaubanduslikul eesmärgil kasutamise eest.

⁷⁴ Mehhiko täidab selle kohustuse hiljemalt kahe aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist.

⁷⁵ Käesolevas artiklis tähendab „uus“ seda, et toode sisaldab uut keemilist ühendit, mida ei ole lepinguosalise territooriumil varem heaks kiidetud.

⁷⁶ Käesolevas artiklis on mõiste „müügiluba“ lepinguosalise õiguses kasutatava mõiste „sanitaarluba“ sünonüüm.

⁷⁷ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesolevat artiklit kohaldatakse juhtudel, kui lepinguosaline nõuab avalikustamata uuringuandmete või muude andmete esitamist ainult toote ohutuse või mõjususe või mõlema kohta.

2. Lepinguosaline ei anna kolmandatele isikutele taimekaitsevahendite müügiluba, mis lubaks neil ilma lõikes 1 nimetatud andmed eelnevalt esitanud isiku nõusolekuta toodet nende andmete alusel või need andmed esitanud isikule antud müügiloa alusel turustada vähemalt kümne aasta⁷⁸ jooksul alates selle lepinguosalise territooriumil uue toote müügiloa väljaandmise kuupäevast.
3. Kumbki lepinguosaline kehtestab õigusnormid, et vältida dubleerivaid katseid selgroogsete loomadega.
4. Kummalgi lepinguosalisel ei ole piiranguid, et rakendada selliste toodete puhul ekvivalentsusuuringute alusel lühendatud loataotlusmenetlust.

⁷⁸ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosaline võib käesoleva artikli kohase kaitseperioodi puhul piirduda kümne aastaga.

C JAGU

Intellektuaalomandi õiguskaitse tagamine

C.1 ALAJAGU

Üldsätted

ARTIKKEL 25.52

Üldised kohustused

1. Lepinguosalised kinnitavad oma TRIPS-lepingu ja eelkõige selle III jao alusel võetud kohustusi. Kumbki lepinguosaline sätestab käesoleva jaoga ette nähtud täiendavad meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid, mida on vaja intellektuaalomandi õiguskaitse tagamiseks. Kõnealused meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid peavad olema õiglased ja erapooletud ning need ei tohi olla ülemäära keerukad või kulukad ega sisaldada sobimatuid tähtaegu või põhjendamatuid viivitusi.

2. Lõikes 1 nimetatud meetmed, menetlused ja õiguskaitsevahendid peavad olema ka tõhusad, proportsionaalsed ja heidutavad ning neid tuleb rakendada viisil, mis võimaldab vältida tõkete loomist seaduslikule kaubandusele ja ette näha kaitsemeetmeid nende kuritarvitamise vastu.

3. Käesoleva jao alusel ei teki lepinguosalisele kohustust kehtestada intellektuaalomandi õiguskaitse tagamiseks kohtusüsteem, mis erineb üldisest õiguskaitse süsteemist, ning käesolev jagu ei mõjuta lepinguosalise suutlikkust tagada üldine õiguskord. Käesoleva alajaoga ei kehtestata ühtegi kohustust seoses lepinguosalise vahendite jaotamisega intellektuaalomandi õiguskaitse ja üldise õiguskorra tagamise vahel.

ARTIKKEL 25.53

Isikud, kellel on õigus nõuda meetmete, menetluste ja õiguskaitsevahendite rakendamist

Kumbki lepinguosaline tunnistab isikutena, kellel on õigus nõuda käesolevas jaos ja TRIPS-lepingu III jaos sätestatud meetmete, menetluste ja õiguskaitsevahendite rakendamist, järgmisi isikuid:

- a) intellektuaalomandi õiguste omajad vastavalt tema õigusaktidele;
- b) tema õigusaktidega ette nähtud piirides ja nende alusel kõik teised kõnealuseid intellektuaalomandi õigusi teostama volitatud isikud, eelkõige litsentsisaajad;

- c) tema õigusaktidega ette nähtud piires ja nende alusel intellektuaalomandi õiguste kollektiivse esindamise organisatsioonid, kes on intellektuaalomandi õiguste omajate üldtunnustatud esindajad, ning
- d) tema õigusaktidega ette nähtud piires ja nende alusel kutselised intellektuaalomandi kaitse organisatsioonid, kes on intellektuaalomandi õiguste omajate üldtunnustatud esindajad.

C.2 ALAJAGU

Tsiviil- ja haldusõiguskaitse

ARTIKKEL 25.54

Tõendid

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et ka enne kohtuasja sisulise menetlemise alustamist on pädevatel õigusasutustel selle poole taotlusel, kes on esitanud piisavad tõendid, et tema intellektuaalomandi õigust on rikutud või rikutakse, õigus nõuda kiireid ja tõhusaid ajutisi meetmeid väidetava rikkumise olulise tõendusmaterjali säilitamiseks, tagades konfidentsiaalse teabe kaitse.

2. Lõikes 1 nimetatud ajutised meetmed võivad hõlmata üksikasjalikku kirjeldust kas proovide võtmisega või ilma selleta või väidetava rikkumisega seotud kaupade füüsilist arestimist ning asjakohastel juhtudel nende kaupade tootmisel või turustamisel kasutatud materjalide ja seadmete ja nendega seotud dokumentide arestimist.

3. Kumbki lepinguosaline võtab vajalikud meetmed, et võimaldada oma pädevatel õigusasutustel juhul, kui intellektuaalomandiõigusi rikutakse kaubanduslikus mahus, vajaduse korral ja menetluse poole taotlusel nõuda vastaspoole käsutuses olevate panga-, finants- või äridokumentide esitamist, tagades konfidentsiaalse teabe kaitse⁷⁹.

⁷⁹ Mehhiko võib oma õiguse kohaselt kehtestada, et see võimalus on vaid kriminaalmenetlustes.

ARTIKKEL 25.55

Õigus saada teavet

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et intellektuaalomandi õiguste rikkumist käsitlevas menetluses ning vastuseks hageja õigustatud ja proportsionaalsele nõudele on pädevatel õigusasutustel õigus nõuda, et õiguste rikkuja või mõni muu isik, kes on menetluse pool, või menetluses osalev tunnistaja esitaks teavet intellektuaalomandi õigust rikkuvate kaupade või teenuste päritolu ja turustusvõrgu kohta⁸⁰.

⁸⁰ Euroopa Liit võib otsustada, et:

- a) „mõni muu isik“ tähendab isikut:
 - i) kelle valdusest on leitud intellektuaalomandi õigusi rikkuvat kaupa kaubanduslikes kogustes;
 - ii) kes on tabatud intellektuaalomandi õigusi rikkuvate teenuste kaubanduslikus ulatuses kasutamisel;
 - iii) kes on tabatud intellektuaalomandi õigusi rikkuvate teenuste kaubanduslikus ulatuses osutamisel või
 - iv) kes on punktides i–iii osutatud isiku kinnitusel osalenud rikkumisega seotud toodete tootmises, valmistamises või turustamises või rikkumisega seotud teenuste osutamises;
- b) „teave“ hõlmab vajaduse korral järgmist:
 - i) kaupade või teenuste tootjate, valmistajate, turustajate, tarnijate ning teiste varasemate valdajate, samuti kavandavate hulgimüüjate ja jaemüüjate nimed ja aadressid või
 - ii) teave toodetud, valmistatud, tarnitud, saadud või tellitud mahtude kohta, samuti kõnealuste kaupade või teenuste eest saadud hinna kohta.

2. Käesolev artikkel ei piira lepinguosalise muude selliste õigusnormide kohaldamist, millega:
- a) antakse õiguste omajale õigus saada täiendavat teavet;
 - b) reguleeritakse teabe kasutamist tsiviil- või kriminaalmenetlustes vastavalt käesolevale artiklile;
 - c) reguleeritakse vastutust teabeõiguse kuritarvitamise eest;
 - d) antakse lõikes 1 osutatud isikule võimalus keelduda teabe esitamisest, kui kõnealuse teabe tõttu oleks see isik sunnitud tunnistama enda või oma lähisugulaste osalemist intellektuaalomandi õiguse rikkumises, või
 - e) reguleeritakse konfidentsiaalsete teabeallikate kaitset ja isikuandmete töötlemist.

ARTIKKEL 25.56

Ajutised meetmed ja ettevaatusabinõud

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema õigusasutused võivad hageja taotluse korral teha väidetavale õiguste rikkujale ajutise ettekirjutuse, mille eesmärk on tõkestada intellektuaalomandiõiguse eelseisvat rikkumist, või ajutiselt ja vajaduse korral korduva rahalise karistuse abil, kui see on ette nähtud tema õigusnormidega, keelata selle õiguse rikkumise jätkamine või nõuda jätkamise tingimusena tagatisi, mis rikkumise tuvastamise korral kindlustavad õiguste omajale hüvitise maksmise. Ajutise ettekirjutuse võib samadel tingimustel teha ka vahendajale, kelle teenuseid kolmas isik kasutab intellektuaalomandiõiguste rikkumiseks. Käesoleva artikli kohaldamisel hõlmab mõiste „vahendajad“ internetiteenuste osutajaid.
2. Ajutise ettekirjutusega võib anda ka korralduse intellektuaalomandi õiguste rikkumise kahtlusega kaupade arestimiseks või üleandmiseks, et takistada nende pääsemist turustuskanalitesse ja seal liikumist.

3. Kumbki lepinguosaline tagab, et väidetava rikkumise korral võivad tema õigusasutused anda korralduse arestida ennetavalt väidetava rikkuja vallas- ja kinnisvara, sealhulgas blokeerida tema pangakontod ja muud varad. Selleks võivad pädevad asutused nõuda panga-, finants- ja äridokumentide esitamist või asjakohast juurdepääsu olulisele teabele⁸¹.

ARTIKKEL 25.57

Õiguskaitsevahendid

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et pädevad õigusasutused saavad hageja taotluse korral ja ilma et see piiraks õiguste rikkumisest õiguste omajale tuleneda võiva kahju hüvitamise nõuet, anda korralduse hävitada või vähemalt turustuskanalitest püsivalt kõrvaldada kaubad, mis on tunnistatud intellektuaalomandi õigusi rikkuvaks, ilma et selle eest makstaks hüvitist. Kumbki lepinguosaline tagab, et pädevad õigusasutused võivad vajaduse korral nõuda ka selliste materjalide ja seadmete hävitamist, mida kasutatakse peamiselt nende kaupade loomiseks või valmistamiseks.

⁸¹ Mehhiko võib kooskõlas oma õigusega kehtestada, et panga-, finants- või äridokumentide esitamist nõutakse ainult kriminaalmenetlustes. Kumbki lepinguosaline võib kehtestada, et see õigus piirdub kaubanduslikus mahus toime pandud rikkumiste ja olukordadega, kus hageja tõendab kahju hüvitamist tõenäoliselt takistada võivate asjaolude olemasolu.

2. Õiguskaitsevahendite kasutamise taotluse kaalumisel tuleb silmas pidada rikkumise raskuse ja määratud õiguskaitsevahendi proportsionaalsust ning kolmandate isikute huve.

ARTIKKEL 25.58

Tõkendid

Kumbki lepinguosaline tagab, et kui kohtuotsusega on tuvastatud intellektuaalomandi õiguse rikkumine, saab pädev õigusasutus kohaldada nii rikkuja kui ka vahendaja suhtes, kelle teenuseid kolmas isik intellektuaalomandi õiguse rikkumiseks kasutab, tõkendit rikkumise lõpetamiseks.

ARTIKKEL 25.59

Kahjuhüvitis

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema õigusasutustel on õigus nõuda rikkujalt, kes teadis või pidi teadma, et ta paneb toime intellektuaalomandi õiguste rikkumise, õiguste omajale piisava kahjuhüvitise maksmist kahju eest, mida õiguste omajale tema intellektuaalomandi õiguse rikkumisega põhjustati⁸².
2. Lõike 1 kohase kahjuhüvitise summa kindlaksmääramisel võtavad kummagi lepinguosalise õigusasutused arvesse kõiki asjakohaseid aspekte ja neil on õigus arvestada kõiki õiguste omaja esitatud õiguspäraseid väärtusi, sealhulgas saamata jäänud kasum ja rikkumise objektiks olnud kaupade või teenuste väärtus mõõdetuna turuhinna või soovitusliku jaehinnaga.
3. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et vähemalt autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste rikkumise ja kaubamärkide võltsimise korral võivad tema õigusasutused kohustada rikkujat vähemalt lõikes 1 nimetatud juhtudel maksma õiguste omajale kasumi, mille rikkuja rikkumisega teenis. Lepinguosaline võib käesoleva lõike järgimisel eeldada, et see kasum vastab lõikes 1 osutatud kahjuhüvitisele.

⁸² Lepinguosaline võib ette näha, et kahju hüvitamise menetluse algatamine ei olene intellektuaalomandi õiguste rikkumise lõplikust tuvastamisest.

4. Kumbki lepinguosaline võib ette näha, et õigusasutused võivad nõuda kannatanule kas teenitud tulu või kahjuhüvitise maksmist, mille suurus võib olla eelnevalt kindlaks määratud, kui rikkuja ei olnud teadlik või põhjendatult ei saanud olla teadlik sellest, et ta tegeleb rikkumisega.

ARTIKKEL 25.60

Kohtukulud

Kumbki lepinguosaline tagab, et üldjuhul kannab kaotanud menetlusosaline võitnud menetlusosalise põhjendatud ja proportsionaalsed kohtukulud ning muud kulud, välja arvatud juhul, kui kulude õiglase jaotamise põhimõtte seda ei luba.

ARTIKKEL 25.61

Kohtuotsuste avaldamine

Ilma et see piiraks teabeallikate konfidentsiaalsuse kaitset või isikuandmete kaitset käsitleva õiguse kohaldamist, tagab kumbki lepinguosaline, et intellektuaalomandi õiguse rikkumisega seotud kohtumenetluses võivad pädevad õigusasutused hageja taotlusel nõuda asjakohaseid meetmeid kohtulahendiga seotud teabe levitamiseks, sealhulgas kohtulahendi täielikuks või osaliseks avaldamiseks.

ARTIKKEL 25.62

Autorsuse ja omandiõiguse presumptsioon

1. Kumbki lepinguosaline tunnistab, et käesolevas alajaos sätestatud meetmete, menetluste ja õiguskaitsevahendite kohaldamisel käsitatakse kirjandus- või kunstiteose autorina isikut, kelle puhul on vastupidiste tõendite puudumisel piisav, kui tema nimi esineb teosel tavapärasel viisil, ja sellest tulenevalt on tal õigus alata rikkumismenetlus.
2. Lõiget 1 kohaldatakse *mutatis mutandis* autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate suhtes nende kaitstava materjali puhul.

ARTIKKEL 25.63

Haldusmenetlused

Juhul kui asja sisulisel lahendamisel haldusmenetluse käigus võidakse määrata tsiviilõiguslik õiguskaitsevahend, peab see menetlus vastama põhimõtetele, mis on sisuliselt võrdväärsed käesolevas alajaos sätestatutega.

ARTIKKEL 25.64

Sidusrühmade vabatahtlikud algatused

Kumbki lepinguosaline püüab hõlbustada sidusrühmade vabatahtlikke algatusi, mille eesmärk on vähendada intellektuaalomandi õiguste rikkumisi, sealhulgas internetis ja muudes kauplemiskohtades, ning mis keskenduvad konkreetsetele probleemidele ja otsivad neile praktilisi lahendusi, mis on realistlikud, tasakaalustatud, proportsionaalsed ja kõigi asjaomaste sidusrühmade jaoks õiglased.

D JAGU

Intellektuaalomandi õiguste kaitse piiril

ARTIKKEL 25.65

Kooskõla GATTi ja TRIPS-lepinguga

Kui tolliasutused rakendavad piiril intellektuaalomandi õiguskaitse tagamise meetmeid, siis olenemata sellest, kas need on käesoleva lepinguga hõlmatud või mitte, tagab kumbki lepinguosaline kooskõla oma kohustustega, mis tulenevad GATTist ja TRIPS-lepingust, eelkõige TRIPS-lepingu artiklist 41 ja III osa 4. jaost.

ARTIKKEL 25.66

Piiril intellektuaalomandiõiguse kaitse tagamiseks võetavad meetmed

1. Kumbki lepinguosaline kehtestab menetlused, mis võimaldavad intellektuaalomandi õigusi rikkuvate kaupade hävitamist kooskõlas TRIPS-lepingu artiklitega 46 ja 59.
2. Tollikontrolli all olevate kaupade puhul tagab kumbki lepinguosaline, et tema tolliasutused tegutsevad aktiivselt lepinguosalise õigusnormide kohaselt ning kooskõlastatult teiste asjaomaste asutustega, et kontrollida saadetisi, mis sisaldavad kaupa, mille puhul kahtlustatakse kaubamärgi, autoriõiguse või muude intellektuaalomandiõiguste rikkumist, ja neid tuvastada. Vähemalt importkaupade puhul peaks selline tegevus põhinema riskianalüüsil.
3. Kumbki lepinguosaline võtab kasutusele keskselt hallatava elektroonilise andmebaasi, mis on seotud vähemalt kaubamärkide ja tööstusdisainilahendustega ning mis on asjakohane vahend pädevate asutuste ja õiguste omajate vaheliseks tasuta koostööks ja riskianalüüsiks vajaliku teabe edastamiseks, ning hoiab seda töökorras. Kumbki lepinguosaline püüab laiendada riskianalüüsi elektroonilist andmebaasi teistele intellektuaalomandi õigustele.

4. Kumbki lepinguosaline tagab, et õiguste omaja esitatud teave lisatakse automaatselt elektroonilisse andmebaasi, kui see vastab tema õigusnormidega kooskõlas olevatele asjakohastele nõuetele. Õiguste omaja esitatud teave kinnitatakse automaatselt või kummagi lepinguosalise pädevate asutuste poolt mõistliku tähtaja jooksul.
5. Lepinguosalisel tunnistavad elektroonilise andmebaasi omamise ja täiustamise kasulikkust, et aidata avastada intellektuaalomandi õiguste rikkumisi ja tagada vajalikud elemendid tollikontrolli all olevate kaupade peatamise või kinnipidamise menetluse algatamiseks.
6. Kumbki lepinguosaline näeb ette, et tema tolliasutused võivad tegutseda omal algatusel, et peatada intellektuaalomandi õiguse rikkumise kahtlusega kauba vabasse ringlusse laskmine või pidada selline kaup kinni või teavitada õiguse omajat või asjaomaseid asutusi, et võimaldada neil hinnata vajadust algatada menetlus, mis võib kaasa tuua nende kaupade peatamise või kinnipidamise.
7. Lepinguosalisel soovitatakse kehtestada menetlused, mis võimaldavad kiiresti hävitada posti- või kiirkullerisaadetistes olevad võltsitud kaubamärgiga kaubad ja piraatkaubad.
8. Lepinguosalise tolliasutused peavad korrapäraselt dialoogi ja edendavad koostööd asjaomaste sidusrühmade ja muude asutustega, mis on kaasatud käesolevas artiklis osutatud intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisse.

9. Lepinguosalised teevad oma õigusnormide alusel koostööd intellektuaalomandi õiguste rikkumise kahtlusega kaupu hõlmava rahvusvahelise kaubanduse vastases tegevuses ja eelkõige sellise kaubanduse kohta teabe jagamises.

10. Lepinguosalised vahetavad korrapäraselt teavet käesoleva artikli nõuetekohase rakendamise ja toimimise kohta.

E JAGU

Lõppsätted

ARTIKKEL 25.67

Koostöö ja läbipaistvus

1. Lepinguosalised teevad käesoleva peatüki rakendamiseks koostööd.
2. Koostöövaldkonnad hõlmavad muu hulgas järgmist:
 - a) teabevahetus intellektuaalomandi õigusi käsitleva siseriikliku ja rahvusvahelise poliitika arengu kohta;

- b) teabevahetus lepinguosaliste intellektuaalomandit käsitlevate õigusnormide, sealhulgas algatuste või muudatuste kohta;
- c) lepinguosaliste vahel intellektuaalomandi õiguskaitse tagamisega seotud kogemuste vahetamine;
- d) tegevuse koordineerimine võltsitud kaubaga kauplemise ärahoidmiseks, sealhulgas kolmandate riikidega;
- e) tehniline abi, suutlikkuse suurendamine ning personali vahetamine ja koolitamine;
- f) intellektuaalomandi õiguste kaitsmine ning sellega seotud teabe levitamine muu hulgas äriühingutes ja kodanikuühiskonnas;
- g) haridus ja teadlikkuse suurendamine intellektuaalomandi õiguste valdkonnas, käsitledes muu hulgas intellektuaalomandi õiguste rikkumiste mõju majandusele ja tarbijate turvalisusele;
- h) institutsioonilise koostöö tõhustamine, eelkõige intellektuaalomandi õiguste valdkonna eest vastutavate asutuste vahel;

- i) koostöö VKEdega intellektuaalomandi õiguskaitse ja selle tagamise ning rikkumiste vähendamise valdkonnas, sealhulgas VKEdele suunatud üritustel või kogunemistel, ning
- j) lepinguosaliste teabevahetus jõupingutuste kohta, mida nende territooriumil tehakse sidusrühmade vabatahtlike algatuste hõlbustamiseks.

3. Artikli 1.10 „Lepingu III osa allkomiteed ja muud organid“ alusel asutatud intellektuaalomandi allkomitee jälgib käesoleva peatüki rakendamist ja toimimist ning muid asjakohaseid küsimusi.

Intellektuaalomandi allkomitee tuleb kokku vähemalt kord aastas, välja arvatud juhul, kui lepinguosaliselised lepivad kokku teisiti.

4. Kumbki lepinguosaline määrab kontaktpunkti, mis hõlbustab käesoleva peatüki kohast koostööd ja kooskõlastamist, ning teatab teisele lepinguosalisele selle kontaktandmed. Lepinguosaliselised teavitavad teineteist viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.

26. PEATÜKK

KAUBANDUS JA KESTLIK ARENG

ARTIKKEL 26.1

Eesmärk ja kohaldamisala

1. Käesoleva peatüki eesmärk on suurendada kestliku arengu lõimimist lepinguosaliste vahelisse kaubandusse ja investeeringutesse, eelkõige kehtestades põhimõtted ja meetmed, mis käsitlevad kaubanduse ja investeeringute valdkonnas tähtsaid kestliku arengu töö-⁸³ ja keskkonnaaspekte.

⁸³ Käesolevas peatükis osutab mõiste „töö“ ILO strateegilistele eesmärkidele inimväärse töö tegevuskava raames, mis on esitatud ILO 2008. aasta deklaratsioonis sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel.

2. Lepinguosalisel tuletavad meelde tegevuskava Agenda 21 ning 1992. aasta Rio keskkonna- ja arengudeklaratsiooni, mis võeti vastu 1992. aastal ÜRO keskkonna- ja arengukonverentsil; 2002. aasta ülemaailmse kestliku arengu tippkohtumise Johannesburgi rakenduskava; ILO 2008. aasta deklaratsiooni sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel, mille Rahvusvaheline Töökonverents võttis vastu 10. juunil 2008 Genfis oma 97. istungjärgul; ÜRO 2012. aasta kestliku arengu konverentsi lõppdokumenti „Soovitud tulevikuvision“, mis esitati ÜRO Peaassamblee 27. juuli 2012. aasta resolutsioonis 66/288, ning kestliku arengu tegevuskavas aastani 2030 „Kestliku arengu tegevuskava aastani 2030 „Muudame oma maailma““ nimetatud kestliku arengu eesmärged.

3. Kooskõlas lõikes 2 osutatud dokumentidega toetavad lepinguosalisel:

- a) kestlikku arengut, mis hõlmab majandusarengut, sotsiaalset arengut ja keskkonnakaitset, kusjuures kõik kolm on üksteisest sõltuvad ja üksteist tugevdavad;
- b) rahvusvahelise kaubanduse ja investeeringute arengut viisil, mis aitab täita kestliku arengu eesmärged, ning
- c) kaasavat keskkonnahoidlikku majanduskasvu ja ringmajandust, et soodustada majanduskasvu, tagades samas keskkonnakaitse ja edendades sotsiaalset arengut.

ARTIKKEL 26.2

Õigus kehtestada õigusnorme ja kaitsetase

1. Lepinguosalisel tunnistavad kummagi lepinguosalise õigust oma vajadust mööda määrata kindlaks oma kestliku arengu põhimõtted ja prioriteedid, kehtestada oma riikliku keskkonna- ja töökaitse tase ning võtta vastu oma asjakohaseid õigusnorme ja poliitikameetmeid või neid muuta. Kõnealused kaitsetasemed, õigusnormid ja poliitikameetmed peavad olema kooskõlas kummagi lepinguosalise kohustusega järgida artiklites 26.3 ja 26.4 osutatud rahvusvaheliselt tunnustatud standardeid ja lepinguid.
2. Kumbki lepinguosaline püüab tagada, et tema asjakohased õigusnormid ja poliitikameetmed näevad ette keskkonna- ja töökaitse kõrge taseme ja soodustavad seda, ning seab eesmärgi kõnealuseid õigusnorme, poliitikameetmeid ja nende aluseks olevaid kaitsetasemeid veelgi parandada.
3. Lepinguosaline ei tohiks nõrgendada oma keskkonna- või tööalaste õigusnormidega ette nähtud kaitsetasemeid kaubanduse või investeeringute soodustamise eesmärgil.
4. Lepinguosaline ei loobu kaubanduse või investeeringute soodustamise eesmärgil oma keskkonna- või tööalaste õigusnormide täitmise tagamisest ega tee neist erandeid ega paku vastavaid võimalusi.
5. Lepinguosaline ei jäta kaubanduse või investeeringute soodustamise nimel järjepideva või korduva tegevuse või tegevusetuse kaudu tõhusalt tagamata oma keskkonna- või tööalaste õigusnormide täitmist.

ARTIKKEL 26.3

Mitmepoolsed tööstandardid ja töösuhteid käsitlevad lepingud

1. Lepinguosalisel kinnitavad oma pühendumist rahvusvahelise kaubanduse arengu edendamisele viisil, mis tooks kaasa täieliku ja tootliku tööhõive ning inimväärse töö kõigi, eelkõige naiste, noorte ja puuetega inimeste jaoks.
2. Kooskõlas Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni põhikirjaga ja Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste deklaratsiooniga ning selle järelmeetmetega, mille Rahvusvaheline Töökonverents võttis vastu 18. juunil 1998 Genfis oma 86. istungjärgul, järgib, edendab ja rakendab kumbki lepinguosaline tõhusalt Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (edaspidi „ILO“) põhikonventsioonides sätestatud tööalaste põhiõiguste põhimõtteid, mis on järgmised:
 - a) ühinemisvabadus ja kollektiivläbirääkimiste õiguse tegelik tunnustamine;
 - b) sunniviisilise töö kõikide vormide kaotamine;
 - c) lasttööjõu kasutamise tegelik kaotamine ning
 - d) töö ja kutsealaga seotud diskrimineerimise kaotamine.

3. Vastavalt lõigetele 1 ja 2 ning arvestades lepinguosaliste kohustust toetada mitmepoolset valitsemist, rakendab kumbki lepinguosaline tõhusalt ILO konventsioone ja protokolle, mille ta on ratifitseerinud.
4. Kumbki lepinguosaline teeb jätkuvaid ja pidevaid jõupingutusi ILO põhikonventsioonide ratifitseerimiseks.
5. Lepinguosalisel vahetavad korrapäraselt teavet oma edusammude kohta selliste ILO põhikonventsioonide ja nendega seotud protokollide ning muude ILO konventsioonide või protokollide ratifitseerimisel, mille osalised nad veel ei ole ja mida ILO peab ajakohastatuks.
6. Lepinguosalisel konsulteerivad teineteisega vajaduse korral ja peaksid tegema koostööd vastastikust huvi pakkuvates kaubandusalastes tööhõiveküsimustes, muu hulgas ILO raames.
7. Tuletades meelde ILO 2008. aasta deklaratsiooni sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel, tunnistavad lepinguosalisel, et tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste rikkumist ei tohi kasutada õiguspärase suhtelise eelise saamiseks ning tööstandardeid ei tohiks kasutada protektsionistliku kaubanduse eesmärgil.

8. Kumbki lepinguosaline toetab inimväärsed tööd, mis on määratletud ILO 2008. aasta deklaratsioonis sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel. Kumbki lepinguosaline pöörab oma tingimuste ja prioriteetide kohaselt erilist tähelepanu järgmisele:

- a) tööohutuse ja tervishoiu meetmete väljatöötamine ja tõhustamine, sealhulgas hüvitised tööõnnetuse või kutsehaiguse korral, nagu on määratletud asjakohastes ILO konventsioonides ja muudes rahvusvahelistes kohustustes;
- b) kõigi inimeste inimväärsed töötingimused seoses töötasu, tööaja ja muude töötingimustega ning
- c) tõhusa tööinspektsioonisüsteemi säilitamine kooskõlas oma rahvusvaheliste kohustuste ja asjakohaste ILO standarditega.

9. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema haldus-, kohtu- ja töökohtumenetlused tema tööõiguse normide täitmise tagamiseks on õiglased, juurdepääsetavad ja läbipaistvad ning võimaldavad võtta tõhusaid meetmeid käesolevas peatükis osutatud tööõiguste rikkumiste vastu.

ARTIKKEL 26.4

Mitmepoolne keskkonnaalane juhtimine ja mitmepoolsed keskkonnalepingud

1. Lepinguosalisel tunnistavad ÜRO Keskkonnaprogrammi Keskkonnaassamblee ja mitmepoolse keskkonnaalase juhtimise ja lepingute väärtust, sest need on rahvusvahelise kogukonna vastus üleilmsetele või piirkondlikele keskkonnaprobleemidele ja nende eesmärk on suurendada kaubandus- ja keskkonnapoliitika vastastikust toetavust.
2. Lõike 1 kohaselt ja mitmepoolse keskkonnaalase juhtimise toetamiseks rakendab kumbki lepinguosaline tõhusalt mitmepoolseid keskkonnalepinguid, mille osaline ta on, kaasa arvatud nende lepingute protokolle ja muudatusi.
3. Lepinguosalisel vahetavad korrapäraselt teavet oma algatuste kohta seoses mitmepoolsete keskkonnalepingute, sealhulgas nende protokollide ja muudatuste ratifitseerimisega.
4. Lepinguosalisel konsulteerivad teineteisega vajaduse korral ja peaksid tegema koostööd vastastikust huvi pakkuvates kaubandusalastes keskkonnaküsimustes, muu hulgas mitmepoolsete keskkonnalepingute raames.
5. Lepinguosalisel tunnistavad kummagi lepinguosalise õigust kohaldada artiklit 32.1 „Ülderandid“ nende mitmepoolsete keskkonnalepingute kohaselt võetud meetmete suhtes, mille osalisel nad on.

ARTIKKEL 26.5

Kaubandus ja kliimamuutused

1. Lepinguosalisel tunnistavad 9. mail 1992. aastal New Yorgis sõlmitud ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni (UNFCCC) lõppeesmärgi poole püüdlamise tähtsust, et tegeleda kliimamuutustest tuleneva otsese ohuga, ja tunnistavad kaubanduse tähtsust selle eesmärgi saavutamisel.
2. Kumbki lepinguosaline teeb löike 1 kohaselt järgmist:
 - a) rakendab tõhusalt ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni ja Pariisi kliimakokkulepet, sealhulgas meetmete abil, mis aitavad kaasa riiklikult kindlaksmääratud panuste rakendamisele kooskõlas Pariisi kliimakokkuleppega;
 - b) toetab kaubanduse positiivset panust kestlikule vähese CO₂ heitega majandusele üleminekusse ja kliimamuutustele vastupidavasse arengusse ning
 - c) edendab keskkonnasäästlikku majanduskasvu, mis põhineb kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise meetmetel, sealhulgas ökosüsteemipõhisel kohanemisel, taastuvenergiail ja energiatõhusatel lahendustel.

3. Lepinguosalisel peaksid tegema koostööd kliimamuutustega seotud kaubandusalastes küsimustes vajaduse korral kahepoolset või piirkondlikul tasandil ja rahvusvahelistel foorumitel, kaasa arvatud ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni, WTO ja Montrealis sõlmitud osoonikihti kahandavate ainete Montreali protokolliga raames.

ARTIKKEL 26.6

Kaubandus ja bioloogiline mitmekesisus

1. Lepinguosalisel tunnustavad elurikkuse kaitsmise ja säästva kasutamise tähtsust ning kaubanduse rolli nende eesmärkide taotlemisel kooskõlas bioloogilise mitmekesisuse konventsiooniga, mis sõlmiti 5. juunil 1992 Rio de Janeiros, ja selle protokollidega, ohustatud looduslike looma- ja taimeliikidega rahvusvahelise kauplemise konventsiooniga (edaspidi „CITES“), mis sõlmiti 3. märtsil 1973 Washingtonis, ning muude asjakohaste rahvusvaheliste õigusaktidega, mille osalised nad on, sealhulgas nende alusel vastu võetud otsuste ja resolutsioonidega.

2. Lepinguosalisel tunnustavad, et elurikkuse kaitse ja säästva kasutamise arvesse võtmine asjakohastes majandussektorites ning siseriiklike õiguslike, institutsionaalsete ja regulatiivsete raamistike tugevdamine võib aidata avaldada positiivset mõju elurikkusele ja selle ökosüsteemi teenustele ning kestliku arengu saavutamisele.

3. Kumbki lepinguosaline teeb lõike 1 kohaselt järgmist:
- a) rakendab tõhusaid meetmeid, et võidelda looduslike liikidega kaubitsemise vastu, tehes vajaduse korral koostööd ka kolmandate riikidega;
 - b) toetab looma- ja taimeliikide lisamist CITESi lisadesse, kui liikide kaitsestaatust peetakse rahvusvahelise kaubanduse tõttu ohustatuks, ning korraldab perioodiliselt ülevaatusi, mille tulemuseks võib olla soovitus muuta CITESi lisasid, et need kajastaksid nõuetekohaselt rahvusvaheliselt kaubeldavate liikide kaitsevajadusi;
 - c) edendab CITESis loetletud liikide pikaajalist kaitset ja säästvat kasutamist, sealhulgas nendega seaduslikult ja jälgitavalt kauplemist, tuues samas kasu väärtusahela sidusrühmadele, eelkõige kohalikele kogukondadele, kust on pärit CITESis loetletud liigid;
 - d) võtab meetmeid elurikkuse kaitseks, kui see on kaubandusest ja investeringutest tuleneva surve all, eelkõige invasiivsete võõrliikide leviku vältimise meetmeid, ning
 - e) vahetab teise lepinguosalisega teavet loodusvaradest valmistatud toodetega kauplemise algatuste kohta eesmärgiga toetada elurikkuse kaitset ja säästvat kasutamist ning edendada sellist kaubandust.

4. Kumbki lepinguosaline peaks tegema teise lepinguosalisega, sealhulgas asjaomaste sidusrühmadega kahepoolset, piirkondlikku ja rahvusvahelist koostööd kaubandust, elurikkuse kaitset ja säästvat kasutamist ning looduslike liikidega ebaseadusliku kauplemise vastast tegevust puudutavates küsimustes, muu hulgas looduslikest liikidest valmistatud ebaseaduslike toodete ja isendite nõudluse vähendamise algatuste kaudu, ning tõhustama koostööd õiguskaitse ja teabe jagamise vallas.

ARTIKKEL 26.7

Kaubandus ja metsa kestlik majandamine

1. Lepinguosalised tunnistavad metsa kestliku majandamise tähtsust ja kaubanduse rolli selle eesmärgi täitmisel.
2. Kumbki lepinguosaline teeb lõike 1 kohaselt järgmist:
 - a) edendab metsa kaitset ja kestlikku majandamist ning kestlikult majandatud metsast pärit puidu ja puittoodetega kauplemist ja nende tarbimist;
 - b) edendab selliste metsasaadustega kauplemist, mis ei ole põhjustanud raadamist ega metsa seisundi halvenemist;

- c) rakendab meetmeid, et võidelda ebaseadusliku metsaraie ja sellega seotud kaubanduse vastu, tehes vajaduse korral koostööd ka kolmandate riikidega ning
 - d) vahetab teise lepinguosalisega teavet metsahaldust ja metsa kaitset käsitlevate kaubandusalaste algatuste kohta ning teeb teise lepinguosalisega koostööd, et suurendada võimalikult palju positiivset mõju ja tagada nende vastastikust huvi pakkuvate poliitikavaldkondade vastastikune toetamine.
3. Kumbki lepinguosaline peaks tegema teise lepinguosalisega, sealhulgas asjaomaste sidusrühmadega kahepoolset ja piirkondlikul tasandil ning rahvusvahelistel foorumitel koostööd metsaga kauplemist, metsade kaitset ning metsade kestlikku majandamist puudutavates küsimustes.

ARTIKKEL 26.8

Kaubandus ning mere bioloogiliste ressursside kestlik majandamine ja vesiviljelus

1. Lepinguosalised tunnistavad mere bioloogiliste ressursside ja mereökosüsteemide kaitsmise ja kestliku majandamise ning vastutustundliku ja kestliku vesiviljeluse edendamise tähtsust kestlike majandus-, keskkonna- ja sotsiaalsete tingimuste tagamisel ning kaubanduse rolli nende eesmärkide taotlemisel.

2. Lepinguosalised tunnistavad, et ebaseaduslik, teatamata ja reguleerimata kalapüük (edaspidi „ETR-kalapüük“) avaldab negatiivset mõju kaubandusele ja keskkonnale, ning kinnitavad vajadust võtta meetmeid, et teha ETR-kalapüügile lõpp, selleks et tegeleda ülepüügi ja kalavarude jätkusuutmatu kasutamise probleemiga.
3. Kumbki lepinguosaline teeb lõigete 1 ja 2 kohaselt järgmist:
 - a) tegutseb kooskõlas põhimõtetega, mis tulenevad järgmistest dokumentidest: 10. detsembril 1982 Montego Bays sõlmitud ÜRO mereõiguse konventsioon; ÜRO rakenduskokkulepe ÜRO 10. detsembri 1982. aasta mereõiguse konventsiooni piirialade kalavarude ja pika rändega kalavarude kaitset ja majandamist käsitlevate sätete kohta, mis avati allakirjutamiseks 4. detsembril 1995. aastal New Yorgis; ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni kokkulepe, millega ergutatakse avamerekalalaevu täitma rahvusvahelisi kaitse- ja majandamiseeskirju, mis kiideti heaks 24. novembril 1993. aastal ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni konverentsi 27. istungil resolutsiooniga 15/93; ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni konverentsil 31. oktoobril 1995. aastal vastu võetud ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni vastutustundliku kalapüügi juhend; ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni leping, milles käsitletakse sadamariigi meetmeid ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi vältimiseks, ärahoidmiseks ja lõpetamiseks, mis kiideti heaks 22. novembril 2009. aastal ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni konverentsi 36. istungil;

- b) rakendab pikaajalisi meetmeid mere elusressursside kaitseks ja majandamiseks ning kestlikuks kasutamiseks, nagu on määratletud ÜRO ning Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni (edaspidi „FAO“) peamistes nende küsimustega seotud dokumentides⁸⁴;
- c) osaleb aktiivselt nende piirkondlike kalandusorganisatsioonide töös, milles mõlemad lepinguosalisel on liikmed, vaatlejad või koostööd tegevad kolmandad riigid, eesmärgiga tagada mere elusressursside ja merekeskkonna säästev kasutamine, majandamine ja kaitse, sealhulgas asjakohasel juhul aktiivne osalemine kõnealuste piirkondlike kalandusorganisatsioonide majandamis-, kaitse- ja kontrollimeetmete, sealhulgas vajaduse korral püügidokumentide süsteemide või sertifitseerimissüsteemide vastuvõtmises ning nende tõhusas rakendamises ja täitmise tagamises;
- d) rakendab tõhusaid meetmeid ETR-kalapüügi vastu võitlemiseks, sealhulgas meetmeid ETR-kalapüügist saadud toodete väljajätmiseks kaubavoogudest, ja teeb sellel eesmärgil koostööd ja vahetab vastavat teavet ning

⁸⁴ Nende dokumentide hulka kuuluvad muu hulgas ja vastavalt vajadusele järgmised: ÜRO mereõiguse konventsioon; FAO kokkulepe, millega ergutatakse avamerekalalaevu täitma rahvusvahelisi kaitse- ja majandamiseeskirju; ÜRO 10. detsembri 1982. aasta mereõiguse konventsiooni piirialade kalavarude ja pika rändega kalavarude kaitset ja majandamist käsitlevate sätete rakenduskokkulepe; FAO kokkulepe sadamariigi meetmete kohta ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi vältimiseks, ärahoidmiseks ja lõpetamiseks.

- e) edendab kestliku ja vastutustundliku vesiviljeluse arendamist, sealhulgas FAO vastutustundliku kalapüügi juhendis sätestatud eesmärkide ja põhimõtete rakendamisel.

4. Kumbki lepinguosaline peaks tegema teise lepinguosalisega ja piirkondlikes kalandusorganisatsioonides ja muudel rahvusvahelistel foorumitel koostööd, et saavutada kestlik kalavarude majandamine.

ARTIKKEL 26.9

Kaubandus ja tarneahelate vastutustundlik juhtimine

1. Lepinguosalised peavad tähtsaks tarneahelate vastutustundlikku juhtimist vastutustundliku ettevõtluse ja ettevõtja sotsiaalse vastutuse tavade kaudu, mis aitavad luua soodsat keskkonda, ning tunnistavad, et kaubanduse roll tarneahelate vastutustundliku juhtimise eesmärgi saavutamisel on oluline.
2. Kumbki lepinguosaline teeb lõike 1 kohaselt järgmist:
 - a) edendab ettevõtja sotsiaalset vastutust ja vastutustundlikku ettevõtlust, sealhulgas julgustades ettevõtjaid võtma kasutusele asjakohaseid tavasid, ning

- b) toetab selliste asjakohaste rahvusvaheliste dokumentide levitamist ja kasutamist nagu OECD suunised hargmaistele ettevõtetele, 1977. aasta novembris Genfis vastu võetud ILO kolmepoolne põhimõtete deklaratsioon hargmaiste ettevõtete ja sotsiaalpoliitika põhimõtete kohta, ÜRO algatus Global Compact ning ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtted, mille kinnitas ÜRO Inimõiguste Nõukogu 16. juuni 2011. aasta resolutsiooniga 17/4.
3. Lepinguosalised tunnistavad rahvusvaheliste valdkondlike suuniste, näiteks vastutustundlikke tarneahelaid käsitlevate OECD hoolsuskohustuse suuniste kasulikkust ettevõtja sotsiaalse vastutuse ja vastutustundliku ärikäitumise valdkonnas ning edendavad sellega seoses ühist tööd, sealhulgas kolmandate riikidega. Kumbki lepinguosaline edendab nende suuniste kasutuselevõttu, mida ta toetab.
4. Käesoleva artikliga hõlmatud küsimustes vahetab kumbki lepinguosaline teavet ja parimaid tavasid ning teeb vajaduse korral teise lepinguosalisega koostööd kahepoolisel ja piirkondlikul tasandil ning rahvusvahelistel foorumitel.

ARTIKKEL 26.10

Muud kaubanduse ja investeringutega seotud algatused,
mis soodustavad kestlikku arengut

1. Lepinguosalised kinnitavad oma tahet suurendada kaubanduse ja investeringute rolli kestliku majandus-, sotsiaal- ja keskkonnaarengu edendamisel.
2. Kumbki lepinguosaline teeb lõike 1 kohaselt järgmist:
 - a) edendab kaubandus- ja investeerimispoliitikat, mis toetab ILO inimväärse töö tegevuskava eesmärgi ning on kooskõlas ILO 2008. aasta deklaratsiooniga sotsiaalse õigluse kohta õiglase üleilmastumise nimel, sealhulgas töötasu ja tööaega, kaasavat sotsiaalkaitset, töötervishoidu ja tööohutust ning töötingimustega seotud muid aspekte käsitlevaid põhimõtteid;
 - b) soodustab keskkonnakaupade ja -teenustega, sealhulgas kliimamuutuste leevendamise seisukohalt eriti oluliste kaupade ja teenustega – nagu taastuvenergia ning energiatõhusad tooted ja teenused – kauplemist ja nendesse investeerimist, sealhulgas nendega seotud mittetariifsete tõkete kõrvaldamise ja parima võimaliku tehnoloogia kasutuselevõttu soodustavate poliitikaraamistike vastuvõtmise teel ning selle valdkonna algatustega seotud koostöö kaudu, ning

- c) toetab kauplemist kaupadega, mis aitavad parandada sotsiaalseid tingimusi ja kasutada keskkonnahoidlikke tavasid, sealhulgas kaupadega, mis on hõlmatud vabatahtlike säästvuse tagamise kavadega, nagu õiglane ja eetiline kaubandus ning ökomärgised.
3. Kumbki lepinguosaline peaks käesoleva artikliga hõlmatud küsimustes tegema teise lepinguosalisega koostööd kahepoolisel ja piirkondlikul tasandil ning rahvusvahelistel foorumitel.

ARTIKKEL 26.11

Teaduslik ja tehniline teave

1. Kui lepinguosaline kehtestab või rakendab meetmeid, mille eesmärk on kaitsta keskkonda või tööohutust ja töötervishoidu ning mis võivad mõjutada kaubandust või investeringuid, võtab ta arvesse kättesaadavat teaduslikku ja tehnilist teavet, asjakohaseid rahvusvahelisi standardeid, suuniseid või soovitusi.
2. Kui puudub täielik teaduslik kindlus ja on oht tekitada keskkonnale või tööohutusele ja töötervishoiule tõsist või pöördumatut kahju, võib lepinguosaline võtta ettevaatusprintsiibil põhinevaid kulutasuvaid meetmeid. Sellised meetmed peavad olema käesoleva lepinguga kooskõlas või käesolevale lepingule vastavalt põhjendatud. Need peavad põhinema kättesaadaval asjakohasel teabel ja need tuleb uuest teaduslikust teabest lähtudes korrapäraselt läbi vaadata.

ARTIKKEL 26.12

Läbipaistvus

Kui lepinguosaline võtab ja rakendab üldkohaldatavaid meetmeid, mille eesmärk on kaitsta keskkonda ja töötingimusi ning mis võivad mõjutada lepinguosalistevahelist kaubandust või investeeringuid, või võtab ja rakendab kaubandus- või investeerimismeetmeid, mis võivad mõjutada keskkonnakaitset või töötingimusi, peab see lepinguosaline tegema seda kooskõlas 27. peatükiga „Läbipaistvus“ ning andma huvitatud isikutele piisavad võimalused esitada kavandatavate meetmete kohta seisukohti vastavalt oma siseriiklikele õigusnormidele.

ARTIKKEL 26.13

Koostöö kaubanduse ja kestliku arengu valdkonnas

1. Lepinguosalisel tunnistavad koostöö tähtsust käesoleva peatüki eesmärkide saavutamiseks.
2. Lõikes 1 osutatud koostöö võib hõlmata selliseid valdkondi nagu:
 - a) kaubanduse ja kestliku arengu töö- ja keskkonnaaspektid rahvusvahelistel foorumitel, sealhulgas eelkõige WTOs, ILOs, ÜRO Keskkonnaassamblees ja Keskkonnaprogrammis ning mitmepoolsetes keskkonnalepingutes;

- b) töö- ja keskkonnaõiguse ning -standardite mõju kaubandusele ja investeringutele ning
- c) kaubandus- ja investeerimisõiguse mõju tööle ja keskkonnale.

3. Lõikes 1 osutatud koostöö võib ka hõlmata kaubandusega seotud aspekte järgmistes dokumentides ja vahendites:

- a) kaubanduse valdkonnas tähtsad ILO põhi-, valitsemis- ja muud ajakohastatud konventsioonid;
- b) ILO inimväärse töö tegevuskava, sealhulgas kaubanduse ning täieliku ja tootliku tööhõive, tööturu kohandamise, tööõiguse põhireeglite, ülemaailmsetes tarneahelates inimväärse töö tagamise, sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasatuse, sotsiaaldialoogi, oskuste arendamise ja soolise võrdõiguslikkuse vahelised seosed;
- c) mitmepoolsed keskkonnakokkulepped, sealhulgas tollikoostöö ja teineteise toetamine sellistes lepingutes osalemisel;
- d) praegune ja tulevane rahvusvaheline kliimamuutuste vastu võitlemise kord, sealhulgas vahendid vähese CO₂ heitega tehnoloogia ja energiatõhususe edendamiseks, CO₂ hinnastamise meetmete ettevalmistamine ja vastuvõtmine, sealhulgas heitkogustega kauplemise süsteemid, ökosüsteemipõhine kohanemine ja veemajanduse kliimamuutustega kohanemise lähenemisviisid;

- e) osoonikihti kahandavate ainete Montreali protokoll ja selle Kigali muudatus, eelkõige:
 - i) meetmed osoonikihti kahandavate ainete ja fluoroüsivesinike tootmise, tarbimise ja nendega kauplemise kontrollimiseks;
 - ii) keskkonnasäästlike alternatiivide kasutuselevõtt;
 - iii) standardite ajakohastamine ning
 - iv) selle lepinguga reguleeritud ainetega ebaseadusliku kauplemise tõkestamine;
- f) kaasava keskkonnasäästliku majanduskasvu ja ringmajanduse edendamine;
- g) läbipaistvad era- ja avaliku sektori kestlikkuse tagamise kavad, sealhulgas ökomärgis;
- h) ökosüsteemide kaitse ja taastamine, juurdepääs geneetilistele ressurssidele ning nende kasutamisest saadava tulu õiglane ja erapooletu jaotamine kooskõlas bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokolliga, mis sõlmiti 29. oktoobril 2010 Nagoyas, samuti ökosüsteemide ja nende teenuste ning nendega seotud majandushoobade väärtuse hindamine;

- i) ettevõtja sotsiaalne vastutus, vastutustundlik ettevõtlus ja ülemaailmsete tarneahelate vastutustundlik juhtimine, sealhulgas seoses rahvusvaheliselt kokkulepitud dokumentide järgimise, rakendamise ja levitamisega;
- j) kemikaalide ja jäätmete keskkonnaohutu käitlemine;
- k) elurikkuse kaitse ja kestliku kasutamise edendamine, sealhulgas võideldes looduslike liikidega ebaseadusliku kauplemise vastu, nagu on osutatud artiklis 26.6;
- l) metsade kaitse ja säästva majandamise edendamine raadamise ja ebaseadusliku metsaraie peatamiseks, sealhulgas toetus selliste metsasaadustega kauplemisele, mis ei ole põhjustanud raadamist ega metsa seisundi halvenemist, nagu on osutatud artiklis 26.7, ning
- m) säästva kalapüügi ja säästvalt majandatud kalatoodetega kauplemise edendamine, samuti merekeskkonna kaitse ja taastamine, nagu on osutatud artiklis 26.8.

ARTIKKEL 26.14

Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee

1. Artikli 1.10 „Lepingu III osa allkomiteed ja muud organid“ lõike 1 punkti 1 alusel moodustatud kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee tuleb kokku ühe aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva, kui lepinguosalisel ei ole kokku leppinud teisiti, ning seejärel vastavalt vajadusele kooskõlas käesoleva lepingu IV osa artikliga 1.4 „Allkomiteed ja muud organid“.
2. Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee:
 - a) hõlbustab ja jälgib käesoleva peatüki, sealhulgas käesoleva peatüki alusel tehtava koostöö tõhusat rakendamist ja toimimist;
 - b) täidab artiklites 26.17–26.19 osutatud ülesandeid;
 - c) esitab ühiskomiteele soovitusi, sealhulgas teemadel, mida arutatakse käesoleva lepingu IV osa artiklites 1.7 „Sisenõuanderühmad“ ja 1.8 „Kodanikuühiskonna foorum“ osutatud sisenõuanderühma ja kodanikuühiskonna foorumiga, ning
 - d) arutab muid käesoleva peatükiga seotud küsimusi vastavalt lepinguosaliste kokkuleppele.

3. Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee koostab pärast iga oma koosolekut avaliku aruande.
4. Kumbki lepinguosaline võtab nõuetekohaselt arvesse üldsuselt käesoleva peatükiga seotud küsimustes saadud teateid ja arvamusi ning teavitab sellistest teadetest ja arvamustest kaubanduse ja kestliku arengu allkomiteed ja selle kodanikuühiskonna mehhanisme, millele on osutatud käesoleva lepingu IV osa artiklis 1.6 „Suhted kodanikuühiskonnaga“.

ARTIKKEL 26.15

Kaubanduse ja kestliku arengu kontaktpunktid

Kumbki lepinguosaline määrab kontaktpunkti, et hõlbustada lepinguosaliste vahelist teabevahetust ja koordineerimist käesoleva peatüki rakendamisega seotud küsimustes, ning teatab teisele lepinguosalisele oma kontaktandmed. Lepinguosalisel teavitavad teineteist viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.

ARTIKKEL 26.16

Vaidluste lahendamine

Kui lepinguosaliste vahel tekib lahkarvamusi seoses käesoleva peatüki tõlgendamise või kohaldamisega, kasutavad lepinguosaliselised ainult artiklites 26.17 ja 26.18 nimetatud vaidluste lahendamise menetlusi.

ARTIKKEL 26.17

Konsultatsioonid

1. Lepinguosaline võib taotleda käesoleva peatüki tõlgendamise või kohaldamise küsimustes konsultatsioone teise lepinguosalisega, esitades teise lepinguosalise kontaktpunktile artiklile 26.15 vastava kirjaliku taotluse. Taotluses esitatakse konsultatsioonide taotlemise põhjused, sealhulgas asjaomase küsimuse kirjeldus. Konsultatsioone alustatakse viivitamata pärast seda, kui lepinguosaline on esitanud konsultatsioonitaotluse, kuid igal juhul hiljemalt 30 päeva jooksul pärast taotluse kättesaamise kuupäeva, kui lepinguosaliselised ei lepi kokku teisiti. Konsultatsioonid toimuvad asjaomaste isikute kohtumise vormis või elektrooniliste vahendite abil, kui lepinguosaliselised on selles kokku leppinud.

2. Lepinguosalised alustavad konsultatsioone eesmärgiga saavutada küsimuses vastastikku rahuldav lahendus. Käesolevas peatükis osutatud mitmepoolsete lepingutega seotud küsimustes võtavad lepinguosalised arvesse ILO-lt või asjaomastelt mitmepoolsetelt keskkonnaorganisatsioonidelt või -organitelt saadud teavet, et tagada lepinguosaliste töö ja nende organisatsioonide või organite töö vaheline sidusus. Vajaduse ja vastastikuse kokkuleppe korral küsivad lepinguosalised nõu kõnealustelt organisatsioonidelt või asutustelt või muudelt ekspertidelt või asutustelt, keda nad peavad asjakohaseks.
3. Kui lepinguosaline leiab 30 päeva jooksul pärast lõikes 1 nimetatud taotluse kättesaamist, et küsimust tuleb täiendavalt arutada, võib see lepinguosaline kirjalikult taotleda kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee kokkukutsumist ning teavitada sellest taotlusest lõikes 1 osutatud kontaktpunkti. Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee tuleb kokku viivitamata ja püüab jõuda vastastikku rahuldava lahenduseni.
4. Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee küsib vajaduse korral nõu käesoleva lepingu IV osa artiklis 1.7 „Sisenõuanderühmad“ nimetatud sisenõuanderühmadelt või teistelt ekspertidelt.
5. Kõik lepinguosaliste kokku lepitud lahendused tehakse üldsusele kättesaadavaks.

ARTIKKEL 26.18

Ekspertkomisjon

1. Kui lepinguosalisel ei ole 90 päeva jooksul pärast artikli 26.17 kohase konsultatsioonitaotluse esitamist jõudnud vastastikku kokkulepitud lahenduseni, võib lepinguosaline taotleda asja läbivaatamiseks ekspertkomisjoni moodustamist. See taotlus esitatakse kirjalikult teise lepinguosalise artikli 26.15 kohaselt määratud kontaktpunktile. Taotluses esitatakse ekspertkomisjoni moodustamise taotlemise põhjused, sealhulgas kaebuse õiguslik alus.
2. Kui käesolevas artiklis ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse artikleid 31.6 „Vahekohtu moodustamine“, 31.10 „Vahekohtu ülesanded“, 31.20 „Vahekohtu liikmete asendamine“, 31.21 „Töökord“, 31.22 „Vahekohtu töö peatamine ja lõpetamine“, 31.23 „Teabe saamine“ ja 31.24 „Tõlgendamisreeglid“, 31. peatüki „Vaidluste lahendamine“ E jagu „Ühissätted“ ning 31-A lisa „Töökord“ ja 31-B lisa „Vahekohtu liikmete ja vahendajate tegevusjuhend“.

3. Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee koostab oma esimesel käesoleva lepingu jõustumise järgsel koosolekul nimekirja vähemalt 15 isikust, kes soovivad ja saavad täita eksperdikomisjoni liikme ülesandeid. Nimekiri koosneb kolmest alamnimekirjast: üks alamnimekiri kummagi lepinguosalise kohta ja üks alamnimekiri isikutest, kes ei ole kummagi lepinguosalise kodanikud ja kes võivad täita eksperdikomisjoni esimehe ülesandeid. Kumbki lepinguosaline esitab oma alamnimekirja jaoks vähemalt viis isikut. Lepinguosalisel valivad vähemalt viis isikut ka esimeeste nimekirja jaoks. Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee tagab, et nimekiri on ajakohane ning eksperte on alati vähemalt 15.

4. Lõikes 3 osutatud isikutel peavad olema eriteadmised töö- või keskkonnaõiguse, käesolevas peatükis käsitletavate küsimuste või rahvusvahelistest lepingutest tulenevate vaidluste lahendamise valdkonnas. Nad peavad olema sõltumatud, täitma oma ülesandeid üksikisikuna ega tohi lahkavamusega seotud küsimustes vastu võtta juhtnööre üheltki organisatsioonilt ega valitsuselt ega olla seotud kummagi lepinguosalise valitsusega ning peavad järgima 31-B lisa „Vahekohtu liikmete ja vahendajate tegevusjuhend“ sätteid.

5. Eksperdikomisjon moodustatakse artikli 31.6 „Vahekohtu moodustamine“ lõigetes 2 ja 3 sätestatud korras. Ekspertid valitakse käesoleva artikli lõikes 3 osutatud alamnimekirjades esitatud isikute hulgast vastavalt artiklile 31.7 „Vahekohtu koosseis“.

6. Kui lepinguosalist ei lepi viie päeva jooksul pärast eksperdikomisjoni moodustamist vastavalt artikli 31.6 „Vahekohtu moodustamine“ lõikele 3 kokku teisiti, on eksperdikomisjoni pädevus järgmine:

„vaadata läbi eksperdikomisjoni moodustamise taotluses osutatud küsimus käesoleva lepingu III osa „Kaubandus ja investeeringud“ 26. peatüki „Kaubandus ja kestlik areng“ asjakohaste sätete alusel, et esitada järeldused ja soovitused küsimuse lahendamiseks ja aruande koostamiseks vastavalt artikli 26.18 „Vahekohus“ lõikele 8.“

7. Käesolevas peatükis osutatud mitmepoolsete lepingute järgimisega seotud küsimustes püüab eksperdikomisjon saada teavet ja nõu ILO asjaomastelt organitelt või muudelt mitmepoolsete keskkonnalepingute alusel loodud organitelt.

8. Eksperdikomisjon esitab lepinguosalistele vahearuande 90 päeva jooksul pärast eksperdikomisjoni moodustamist ja lõpparuande hiljemalt 30 päeva jooksul pärast vahearuande esitamist. Nimetatud aruannetes esitatakse tuvastatud asjaolud, asjakohaste sätete kohaldatavus ning kõikide järelduste ja soovituste põhjendused. Kumbki lepinguosaline teeb lõpparuande üldsusele kättesaadavaks 15 päeva jooksul pärast selle esitamist eksperdikomisjoni poolt.

9. Lepinguosalistes arutavad eksperdikomisjoni aruannet ja soovitusi arvestades sobivaid meetmeid, mida tuleks võtta. Sobivaid meetmeid rakendav lepinguosaline teavitab oma käesoleva lepingu IV osa artiklis 1.7 „Sisenõuanderühmad“ osutatud sisenõuanderühma ja teist lepinguosalist kõigist rakendatavatest meetmetest hiljemalt kolm kuud pärast aruande üldsusele kättesaadavaks tegemist. Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee jälgib eksperdikomisjoni aruande ja selles antud soovitude järelmeetmeid. Käesoleva lepingu IV osa artiklis 1.7 „Sisenõuanderühmad“ osutatud sisenõuanderühmad võivad esitada kaubanduse ja kestliku arengu allkomiteele selle kohta tähelepanekuid.

ARTIKKEL 26.19

Läbivaatamine

1. Käesoleva peatüki tulemusliku rakendamise tõhustamiseks algatavad lepinguosalistes lepingu jõustumisel ametliku läbivaatamisprotsessi, võttes muu hulgas arvesse käesoleva peatüki rakendamisel saadud kogemusi, kummagi lepinguosalise poliitika arengut, rahvusvaheliste lepingute vallas tehtud edusamme ja sidusrühmade arvamusi. Lepinguosalistes püüavad viia läbivaatamisprotsessi lõpule 12 kuu jooksul.

2. Lõike 1 kohaldamisel arutavad lepinguosalisel eelkõige kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee koosolekutel artiklites 26.14–26.18 sätestatud institutsiooniliste ja vaidluste lahendamist käsitlevate sätete toimimist, sealhulgas nende tõhususe võimalikku läbivaatamist ja jõustamismehhanismi tõhustamist, kaasa arvatud võimalust kehtestada täitmisetapp, ja viimase abinõuna sobivate vastumeetmete kehtestamist.
3. Kaubanduse ja kestliku arengu allkomitee võib kavandada käesoleva peatüki asjakohaste sätete muudatusi, mis kajastavad lõigetes 1 ja 2 nimetatud arutelude tulemusi kooskõlas lepingu IV osa artiklis 2.4 „Muutmine“ kehtestatud muudatuste tegemise korraga.
4. Ilma et see piiraks läbivaatamise tulemusi, peavad lepinguosalisel ühtlasi kaaluma, kas ja millistel asjaoludel on võimalik lisada käesolevasse lepingusse selle olulise elemendina Pariisi kliimakokkulepe.

27. PEATÜKK

LÄBIPAISTVUS

ARTIKKEL 27.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „üldkohaldatavad meetmed“ – üldkohaldatavad õigusnormid, menetlused ja haldusotsused;
- b) „huvitatud isik“ – füüsiline isik või juriidiline isik, keda üldkohaldatav meede võib mõjutada, ning
- c) „haldustoiming“ – õigusliku toimega meede või otsus, mis mõjutab üksikjuhul konkreetse isiku õigusi ja kohustusi ning hõlmab haldustoimingut või haldustoimingu või -otsuse tegemata jätmist vastavalt lepinguosalise õiguses sätestatud korrale.

ARTIKKEL 27.2

Eesmärk

Lepinguosaliste eesmärk on edendada läbipaistvat regulatiivset keskkonda.

ARTIKKEL 27.3

Avaldamine

1. Kumbki lepinguosaline tagab, et lepingu käesoleva osaga hõlmatud küsimust puudutav üldkohaldatav meede:
 - a) avaldatakse viivitamata ametlikult määratud kanali kaudu ja võimaluse korral elektrooniliselt või tehakse muul viisil kättesaadavaks nii, et kauplejad ja teised huvitatud isikud saaks sellega tutvuda, ning
 - b) hõlmab selgitust selle eesmärgi ja põhjenduse kohta, kui meede võetakse kesksel valitsemistasandil.
2. Lõikes 1 osutatud meetme kehtestamisel või muutmisel jätab kumbki lepinguosaline avaldamise ja jõustumise vahel võimaluse piires piisavalt aega meetmega tutvumiseks.

ARTIKKEL 27.4

Teabe esitamine

1. Lepinguosaline esitab teise lepinguosalise taotluse korral viivitamata teavet ja vastab küsimustele, mis on seotud ükskõik millise olemasoleva või kavandatava üldkohaldatava meetmega, mis mõjutab olulisel määral käesoleva lepingu toimimist.
2. Käesoleva artikli kohaselt esitatud teave ei sõltu sellest, kas meede on kooskõlas käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 27.5

Üldkohaldatavate meetmete haldamine

1. Kumbki lepinguosaline haldab objektiivselt, erapooletult, järjepidevalt ja mõistlikult kõiki lepingu käesoleva osaga hõlmatud küsimustega seotud üldkohaldatavaid meetmeid.

2. Konkreetsetel juhtudel teise lepinguosalise konkreetsete isikute, kaupade või teenuste suhtes üldkohaldatavate meetmete kohaldamisel teeb kumbki lepinguosaline järgmist:

- a) püüab teatada isikule, keda haldusmenetlus otseselt mõjutab, mõistliku aja jooksul ja vastavalt oma õigusnormidele, millal kõnealune menetlus algatatakse, sealhulgas kirjeldades menetluse laadi, teatades menetluse algatamise õigusliku aluse ja kirjeldades üldiselt vastuolulisi küsimusi;
- b) annab asjaomasele isikule piisava võimaluse esitada faktilisi asjaolusid ja väiteid selle isiku seisukohtade toetuseks enne lõpliku haldustoimingu rakendamist, kui aeg, menetluse laad ja avalik huvi seda võimaldavad, ning
- c) tagab, et menetlused vastavad tema õigusele.

ARTIKKEL 27.6

Läbivaatamine ja edasikaebamine

1. Kumbki lepinguosaline asutab või säilitab üldkohtud, vahekohtud või halduskohtud või kehtestab või jätab kehtima asjakohased menetlused lepingu käesoleva osaga hõlmatud küsimustes tehtud haldustoimingu kiireks läbivaatamiseks ja vajaduse korral parandamiseks⁸⁵. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema edasikaebamise või läbivaatamismenetlused viivad mittediskrimineerival ja erapooletul viisil läbi kohtud, kes on sõltumatud asutusest, kelle ülesanne on võtta halduslikke täitemeetmeid, ning neil ei tohi olla olulist huvi küsimuse lahenduse suhtes.
2. Kumbki lepinguosaline tagab, et lõikes 1 nimetatud menetluse osalistele antakse õigus saada:
 - a) piisav võimalus toetada või kaitsta oma seisukohti ning
 - b) otsus, mis põhineb tõenditel ja esitatud andmetel, või kui lepinguosalise õigusaktid seda nõuavad, siis asjaomase haldusasutuse koostatud andmetel.

⁸⁵ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et lepinguosaline võib haldustoimingu läbivaatamiseks ja parandamiseks nõuda olemasolevate halduslike õiguskaitsevahendite kasutamist.

3. Lõike 2 punktis b osutatud otsust rakendab amet või asutus, kelle ülesanne on võtta halduslikke täitemeetmeid ja kelle tegevust otsusega reguleeritakse, tingimusel et otsuse võib selle lepinguosalise õiguse kohaselt edasi kaevata või läbi vaadata.

28. PEATÜKK

HEA REGULEERIMISTAVA

ARTIKKEL 28.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „reguleeriv asutus“ –
 - i) Euroopa Liidus: Euroopa Komisjon ning
 - ii) Mehhikos: föderaalne avalik teenistus, sealhulgas föderaalne avaliku teenistuse detsentraliseeritud asutused, ning

b) „reguleerivad meetmed“ – reguleeriva asutuse välja töötatud ja lepinguosalise vastu võetud üldkohaldatavad meetmed, mille järgimine on kohustuslik ja mis on:

i) Euroopa Liidus:

A) Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 288 ette nähtud määrused ja direktiivid ning

B) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 290 ettenähtud delegeeritud õigusaktid ja ELi toimimise lepingu artikliga 291 ettenähtud rakendusaktid ning

ii) Mehhikos:

A) föderaalvalitsuse täidesaatva võimu esitatud seadused ja seadusandlikud dekreedid ning

B) muud üldkohaldatavad haldusaktid, sealhulgas, kuid mitte ainult määrused, dekreedid, lepingud ja Normas Oficiales Mexicanas (Mehhiko ametlikud standardid).

ARTIKKEL 28.2

Üldpõhimõtted

1. Lepinguosalised tunnistavad järgmise tähtsust:
 - a) hea reguleerimistava kasutamine reguleerivate meetmete kavandamise, väljatöötamise, tutvustamise, rakendamise, hindamise ja läbivaatamise protsessis sisepoliitiliste eesmärkide saavutamiseks ning
 - b) käesolevast lepingust tulenevate eeliste säilitamine ja suurendamine hea reguleerimistava kasutamise kaudu, et hõlbustada kauplemist kaupade ja teenustega ning suurendada lepinguosalistevahelisi investeeringuid.
2. Kummalgi lepinguosalisel on õigus määrata kindlaks oma lähenemisviis käesoleva lepingu kohasele heale reguleerimistavale kooskõlas oma õigusraamistiku, tavade ja põhimõtetega,⁸⁶ mis on tema reguleerimissüsteemi aluseks.

⁸⁶ Euroopa Liidu puhul hõlmavad need põhimõtted Euroopa Liidu toimimise lepingus sisalduvaid ja sellest tulenevaid põhimõtteid.

3. Käesoleva peatüki sätteid ei tõlgendata nii, et need kohustaks lepinguosalist:
 - a) kalduma kõrvale siseriiklikest menetlustest oma selliste reguleerimisalaste prioriteetide kindlaksmääramisel ning reguleerivate meetmete ettevalmistamisel ja vastuvõtmisel, mis tagavad tema poolt nõuetekohaseks peetava kaitsetaseme;
 - b) võtma meetmeid, mis kahjustaksid või takistaksid tema avaliku korra eesmärkide saavutamiseks vajalike regulatiivsete meetmete õigeaegset vastuvõtmist, või
 - c) saavutama konkreetset regulatiivset tulemust.

ARTIKKEL 28.3

Kohaldamisala

1. Käesolevat peatükki kohaldatakse reguleerivate meetmete suhtes, mis on seotud lepingu käesoleva osaga hõlmatud küsimustega.
2. Käesolevat peatükki ei kohaldata liikmesriikide reguleerivate asutuste ega nende reguleerivate meetmete, tavade või lähenemisviiside suhtes.

ARTIKKEL 28.4

Sisekonsultatsioonid ja õigusnormide väljatöötamise koordineerimine

1. Lepinguosalisel tunnistavad, et hea reguleerimistava rakendamist saab hõlbustada siseriiklike mehhanismide abil, mis edendavad reguleerivate meetmete väljatöötamise protsesside või mehhanismide jaoks vajalikke sisekonsultatsioone ja koordineerimist.
2. Kumbki lepinguosaline võtab vastu või säilitab oma reguleeriva asutuse väljatöötatavate reguleerivate meetmete koordineerimise või läbivaatamise siseprotsessid või -mehhanismid.
3. Nende protsesside või mehhanismide eesmärk on muu hulgas:
 - a) edendada head reguleerimistava, sealhulgas sellist, mis on sätestatud käesolevas peatükis;
 - b) tugevdada sisekonsultatsioone ja -koordineerimist lepinguosalise reguleerivate meetmetega hõlmatud nõuete tarbetu dubleerimise ja vastuolude tuvastamiseks ja vältimiseks;
 - c) toetada seda, et ettevalmistatavate reguleerivate meetmete võimalikku mõju, sealhulgas väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele avalduvat mõju, võetaks edasises otsustusprotsessis arvesse;

d) tagada rahvusvahelise kaubanduse ja investeerimisega seotud kohustuste täitmine ning

e) toetada seda, et rahvusvahelistel ja muudel foorumitel toimuvaid asjakohaseid muudatusi võetaks arvesse.

4. Lepinguosalised tunnistavad, et lõikes 2 osutatud protsessid või mehhanismid võivad nende asjaoludest sõltuvalt erineda. Kumbki lepinguosaline võib oma siseriiklike eeskirjade ja menetluste kohaselt täiendada oma reguleerimissüsteemi sisemiste konsultatsiooni- ja koordineerimismehhanismidega.

5. Kumbki lepinguosaline võib asutada või säilitada keskse koordineerimisasutuse.

ARTIKKEL 28.5

Reguleerimisprotsesside ja -mehhanismide läbipaistvus

Kumbki lepinguosaline teeb üldsusele kättesaadavaks nende protsesside ja mehhanismide kirjeldused, mida tema reguleeriv asutus kasutab reguleerivate meetmete ettevalmistamiseks, hindamiseks või läbivaatamiseks. Nendes kirjeldustes viidatakse asjakohastele suunistele, eeskirjadele või menetlustele, sealhulgas nendele, mis hõlmavad üldsusele kättesaadavaid võimalusi esitada märkusi.

ARTIKKEL 28.6

Varane teavitamine kavandatavatest reguleerivatest meetmetest

1. Kumbki lepinguosaline teeb vähemalt kord aastas üldsusele kättesaadavaks loetelu kavandatud olulistest⁸⁷ reguleerivatest meetmetest, mis tema reguleeriv asutus võtab mõistliku eelduse kohaselt vastu aasta jooksul.
2. Iga lõikes 1 osutatud loetelusse kuuluva reguleeriva meetme puhul peaks kumbki lepinguosaline tegema üldsusele kättesaadavaks ka järgmise:
 - a) meetme kohaldamisala ja eesmärkide lühikirjelduse ning
 - b) meetme vastuvõtmise hinnangulise aja, sealhulgas võimaluse korral avaliku konsultatsiooni ajavahemiku.

⁸⁷ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et „oluline reguleeriv meede“ on meede, millel on märkimisväärne regulatiivne mõju, mille on kindlaks määranud kumbki lepinguosaline oma eeskirjade ja menetluste kohaselt.

ARTIKKEL 28.7

Avalikud konsultatsioonid

1. Olulise reguleeriva meetme väljatöötamisel teeb kumbki lepinguosaline vastavalt oma eeskirjadele ja menetlustele järgmist:
 - a) avaldab kas reguleeriva meetme eelnõu või konsultatsioonidokumendid, milles on esitatud piisavad üksikasjad ettevalmistatava uue olulise reguleeriva meetme kohta, et võimaldada igal isikul hinnata, kas ja kuidas tema huve võidakse märkimisväärselt mõjutada;
 - b) pakub igale isikule mittediskrimineerival viisil piisavaid võimalusi märkuste esitamiseks ning
 - c) võtab esitatud märkusi arvesse.
2. Kumbki lepinguosaline peaks kasutama elektroonilisi sidevahendeid ja püüdma kasutada ühtset juurdepääsupunkti, et edastada avalike konsultatsioonidega seotud teavet, sealhulgas selle kohta, kuidas esitada märkusi.

3. Kumbki lepinguosaline teeb üldsusele kättesaadavaks saadud märkused ja konsultatsioonide tulemuste kokkuvõtte. See kohustus ei kehti ulatuses, mis on vajalik konfidentsiaalse teabe või isikuandmete kaitsmiseks või sobimatu sisu varjamiseks.

ARTIKKEL 28.8

Regulatiivse mõju hindamine

1. Kumbki lepinguosaline toetab seda, et tema reguleeriv asutus viib oluliste reguleerivate meetmete väljatöötamisel läbi regulatiivse mõju hindamisi kooskõlas kohaldatavate eeskirjade ja menetlustega.
2. Lõike 1 kohase regulatiivse mõju hindamise läbiviimisel kehtestab ja säilitab kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus protsessid ja mehhanismid, mis soodustavad järgmiste tegurite arvessevõtmist:
 - a) vajadus reguleeriva meetme järele, sealhulgas selle probleemi laad ja olulisus, mida soovitakse reguleeriva meetmega lahendada;
 - b) teostatavad ja asjakohased reguleerivad ja mittereguleerivad alternatiivid lepinguosalise avaliku poliitika eesmärkide saavutamiseks, sealhulgas reguleerimata jätmine;

- c) niivõrd, kui see on võimalik ja asjakohane, nende alternatiivide potentsiaalsed kulud ja kasu ning sotsiaalne, majanduslik ja keskkonnamõju, sealhulgas mõju rahvusvahelisele kaubandusele ja investeringutele ning väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele, seejuures tunnistades, et teatavaid kulusid ja teatavat kasu on raske kvantifitseerida ja rahaliselt väljendada;
- d) kaalutavate valikuvõimaluste seosed asjaomaste rahvusvaheliste standarditega, sealhulgas asjakohasel juhul võimalike lahknevuste põhjused, ning
- e) avaliku poliitika eesmärkide kõige tulemuslikum ja tõhusam saavutamine.

3. Regulaatiivse mõju lõike 1 kohasel hindamisel tugineb reguleeriv asutus parimatele mõistlikult saadavatele tõenditele, sealhulgas teaduslikule, tehnilisele, majanduslikule või muule teabele.

4 Reguleeriva asutuse poolt reguleeriva meetme kohta tehtud mõjuhinnangu puhul koostab asjaomane lepinguosaline lõpparuande, milles esitatakse üksikasjalikult tegurid, mida reguleeriv asutus hindamisel arvesse võttis, ja asjakohased järeldused. Selline aruanne tehakse üldsusele kättesaadavaks hiljemalt reguleeriva meetme üldsusele kättesaadavaks tegemise kuupäeval.

ARTIKKEL 28.9

Tagasiulatuv hindamine

1. Kummagi lepinguosalise reguleeriv asutus säilitab protsessid või mehhanismid, millega toetatakse tema reguleerivate meetmete perioodilist tagasiulatuvat hindamist või läbivaatamist lepinguosalise valitud ajavahemike järel.
2. Perioodilise tagasiulatuva hindamise läbiviimisel kaaluvad lepinguosalise reguleerivad asutused, kas on võimalusi avaliku poliitika eesmärkide tõhusamaks saavutamiseks ja tarbetu regulatiivse koormuse vähendamiseks, sealhulgas väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate puhul. Kumbki lepinguosaline peaks nende perioodiliste tagasiulatuvate hindamiste põhjal otsustama, kas tema reguleerivaid meetmeid tuleks muuta, ühtlustada või laiendada või need kehtetuks tunnistada.
3. Kumbki lepinguosaline teeb oma selliste perioodiliste tagasiulatuvate hindamiste plaanid ja tulemused üldsusele kättesaadavaks.

ARTIKKEL 28.10

Reguleerivate meetmete register

Kumbki lepinguosaline tagab oma eeskirjade ja menetluste kohaselt, et kehtivad reguleerivad meetmed on kättesaadavad ühel vabalt ligipääsetaval veebisaidil. See veebisait peaks võimaldama reguleerivate meetmete otsimist fraasi või sõna järgi ning seda tuleks korrapäraselt ajakohastada.

ARTIKKEL 28.11

Kontaktpunkt

1. Käesoleva peatükiga seotud küsimustes on lepinguosaliste vahelise teabevahetuse kontaktpunktid:

- a) Mehhiko puhul majandusministeeriumi väliskaubanduse alamsekretariaadi rahvusvahelise kaubanduse eeskirjade peadirektoraat (*Dirección General de Disciplinas de Comercio Internacional de la Subsecretaría de Comercio Exterior de la Secretaría de Economía*) või selle õigusjärglane ning
- b) Euroopa Liidu puhul kaubanduse peadirektoraat või selle õigusjärglane.

2. Kontaktpunkti ülesanne on konsulteerida ja koordineerida vajaduse korral oma vastava reguleeriva asutuse raames käesoleva peatüki alusel esile kerkivates küsimustes.
3. Kumbki lepinguosaline teatab teisele lepinguosalisele oma kontaktpunkti kontaktandmed ja teavitab teist lepinguosalist viivitamata nende kontaktandmete muutumisest.

ARTIKKEL 28.12

Koostöö ja teabevahetus

1. Lepinguosalised teevad käesoleva peatüki rakendamise hõlbustamiseks koostööd. See võib hõlmata nende reguleerivate asutuste vahelise koostöö tugevdamiseks asjakohaste tegevuste korraldamist, sealhulgas vastastikust abi.
2. Hiljemalt ühe aasta jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva vahetavad lepinguosalistes teavet oma hea reguleerimistava kohta kehtivate eeskirjade ja menetluste ning vajaduse korral käesoleva peatüki rakendamiseks võetud meetmete kohta.

ARTIKKEL 28.13

Vaidluste lahendamine

Lepinguosaline ei saa kasutada käesoleva peatüki sätete tõlgendamisel või kohaldamisel 31. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohast vaidluste lahendamist.

29. PEATÜKK

VÄIKESED JA KESKMISE SUURUSEGA ETTEVÕTJAD

ARTIKKEL 29.1

Eesmärk

Lepinguosalised tunnistavad, et on tähtis tõhustada koostööd väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate (edaspidi „VKEd“) jaoks olulistes küsimustes käesolevas peatükis sätestatud vahenditega ning käesoleva lepingu muude sätetega, millest võivad muul viisil kasu saada eelkõige VKEd.

ARTIKKEL 29.2

Teabe jagamine

1. Kumbki lepinguosaline loob või säilitab üldsusele ligipääsetava veebisaidi, mis sisaldab teavet käesoleva lepingu kohta, sealhulgas:

a) käesoleva lepingu tekst, kaasa arvatud kõik lisad;

- b) käesoleva lepingu kokkuvõte ning
 - c) VKEdele kasutamiseks ette nähtud teave, mis sisaldab:
 - i) käesoleva lepingu nende sätete kirjeldust, mida lepinguosaline peab mõlema lepinguosalise VKEde jaoks oluliseks, ning
 - ii) võimalikku lisateavet, mida lepinguosaline peab kasulikuks nende VKEde jaoks, kes on huvitatud käesoleva lepingu alusel pakutavate võimaluste kasutamisest.
2. Kumbki lepinguosaline paneb lõikes 1 osutatud veebisaidile järgmised lingid:
- a) teise lepinguosalise vastav veebisait ning
 - b) oma selliste valitsusasutuste ja muude asjakohaste üksuste veebisaidid, mis annavad lepinguosalise arvates kasulikku teavet VKEdele, kes on huvitatud kauplemisest või äritegevusest selle lepinguosalise territooriumil.
3. Lõike 2 punktis b osutatud veebisaidid sisaldavad teavet järgmise kohta:
- a) impordi, ekspordi ja transiidi puhul kohaldatavad tollieeskirjad ja -menetlused ning nende jaoks vajalikud vormid ja dokumendid;

- b) intellektuaalomandiõigustega seotud õigusnormid ja menetlused;
- c) tehnilised normid ning kohustuslikud vastavushindamise menetlused ja lingid vastavushindamisasutuste nimekirjadele, kui 9. peatükis „Tehnilised kaubandustõkked“ sätestatud kolmanda isiku vastavushindamine on kohustuslik;
- d) impordi ja ekspordiga seotud sanitaar- ja fütosanitaarmedetmed;
- e) riigihanke-eeskirjad, hanketeateid sisaldav andmebaas ja 21. peatüki „Riigihanked“ asjakohased sätted;
- f) ettevõtte registreerimise menetlused ning
- g) muu teave, mida lepinguosaline peab VKEdele kasulikuks.

4. Kumbki lepinguosaline lisab lõikes 1 osutatud veebisaidile lingi andmebaasile, milles saab elektrooniliselt otsinguid teha tariifinomenklatuuri koodide järgi. See andmebaas:

- a) sisaldab järgmist teavet kaupade tema turule pääsu kohta:
 - i) enamsoodustusrežiimi kohased ja enamsoodustusrežiimiga hõlmamata riikide tollimaksumäärad ja asjakohasel juhul tariifikvoodid ning tollimaksu soodusmäärad ja tariifikvoodid;

- ii) aktsiisid;
 - iii) käibemaks;
 - iv) tollitasud või muud lõivud, sealhulgas tootepõhised lõivud;
 - v) päritolureeglid, nagu on ette nähtud 3. peatükiga „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“, ning
 - vi) kaupade tolliväärtuse määramise kriteeriumid ning
- b) peaks sisaldama järgmist teavet kaupade tema turule pääsu kohta:
- i) muud tariifsed meetmed;
 - ii) tollimaksude tagastamine, tollimaksude edasilükkamine või muud liiki meetmed, millega tollimakse vähendatakse, need tagasi makstakse või nende kohaldamisest loobutakse;
 - iii) vajaduse korral päritoluriigi märkimise nõuded, sealhulgas märke paigutus ja märgistusviis;

iv) impordiprotseduurideks vajalik teave ning

v) mittetariifsete meetmetega seotud teave.

5. Kumbki lepinguosaline ajakohastab korrapäraselt lõigete 1–4 kohaselt esitatud teavet ja linke, et need oleksid täpsed.

6. Kumbki lepinguosaline tagab, et käesoleva artikli kohane teave esitatakse VKEdele kasutamiseks sobival viisil. Kumbki lepinguosaline püüab teha selle teabe kättesaadavaks inglise keeles.

7. Lepinguosaline ei nõua lõigete 1–4 kohaselt esitatud teabele juurdepääsu eest lepinguosalise isikutele tasu.

ARTIKKEL 29.3

VKEde kontaktpunktid

1. Kumbki lepinguosaline määrab kontaktpunkti (edaspidi „VKEde kontaktpunkt“), kes täidab käesolevas artiklis sätestatud ülesandeid, ja teatab teisele lepinguosalisele selle kontaktpunkti kontaktandmed. Lepinguosalisel teavitavad teineteist viivitamata kõnealuste kontaktandmete muutumisest.

2. VKEde kontaktpunktid:

- a) tagavad, et käesoleva lepingu rakendamisel võetaks arvesse VKEde vajadusi, ning kaaluvad viise, kuidas suurendada VKEde kaubandus- ja investeerimisvõimalusi, tugevdades lepinguosalistevahelist koostööd VKEdega seotud küsimustes;
- b) teevad kindlaks viisid, kuidas lepinguosaliste VKEd saavad kasutada käesoleva lepinguga loodud uusi võimalusi, ja vahetavad sellega seotud teavet;
- c) tagavad, et artiklis 29.2 osutatud veebisaitidel sisalduv teave on ajakohane ja VKEdele oluline, ning kaaluvad nendele veebisaitidele VKEde kontaktpunkti soovitatava täiendava teabe lisamist;
- d) käsitlevad muid VKEde jaoks olulisi küsimusi, mis on seotud käesoleva lepingu rakendamisega VKEde suhtes, sealhulgas:
 - i) vahetades teavet;
 - ii) osaledes vajaduse korral käesoleva lepingu alusel loodud allkomiteede ja töörühmade töös ning esitades neile allkomiteedele ja töörühmadele nende konkreetsetesse tegevusvaldkondadesse kuuluvaid ja VKEdele erilist huvi pakkuvaid küsimusi ja soovitusi, vältides samal ajal tööprogrammide dubleerimist, ning

- iii) leides ja välja pakkudes võimalikke vastastikku vastuvõetavaid lahendusi, et suurendada VKEde suutlikkust osaleda lepinguosaliste vahelises kaubanduses ja investeerimises;
 - e) annavad oma tegevusest korrapäraselt aru ühiskomiteele ning
 - f) käsitlevad muid käesolevast lepingust tulenevaid VKEdega seotud küsimusi vastavalt lepinguosaliste kokkuleppele.
3. VKEde kontaktpunktid kohtuvad vastavalt vajadusele ning teevad oma tööd kokkulepitud asjakohaste suhtluskanalite kaudu, mille hulka võivad kuuluda e-post, videokonverentsid või muud elektroonilised sidevahendid.
4. VKEde kontaktpunktid võivad vastavalt vajadusele teha oma tegevuses koostööd ekspertide ja väliste organisatsioonidega.

ARTIKKEL 29.4

Vaidluste lahendamise kohaldamata jätmine

Lepinguosaline ei saa kasutada käesoleva peatüki sätete tõlgendamisel või kohaldamisel 31. peatüki „Vaidluste lahendamine“ kohast vaidluste lahendamist.

30. PEATÜKK

TOORAINED

ARTIKKEL 30.1

Mõisted

Käesolevas peatükis kasutatakse järgmisi mõisteid:

- a) „luba“ – luba, litsents, kontsessioon või sarnane haldus- või lepinguline vahend, millega lepinguosalise pädev asutus annab üksusele õiguse tegeleda oma territooriumil teatava majandustegevusega;
- b) „üksus“ – füüsiline isik või ettevõtte või füüsiliste isikute või ettevõtete rühm; ning
- c) „toorained“ – tööstustoodete (v.a töödeldud kalandustoodete ja põllumajandustoodete) valmistamisel kasutatavad ained, sealhulgas sool, väävel, mullad ja kivimid, krohvimaterjalid, lubi ja tsement (HS 25), maagid, räbu ja tuhk (HS 26), HS 27 alla kuuluvad kaubad, anorgaanilised kemikaalid (HS 28), orgaanilised kemikaalid (HS 29), väetised (HS 31), looduslik kautšuk (HS 40), toornahad ja nahad (HS 41) ning põhi- ja väärismetallid ja töödeldud mineraalid (ex HS 71, 72; 74–76; 78–81), välja arvatud uraan ja toorium (HS 26.12) ning radioaktiivsed elemendid ja isotoobid (HS 28.44, 28.45).

ARTIKKEL 30.2

Põhimõtted

1. Kumbki lepinguosaline jätab endale suveräänse õiguse otsustada, kas lubada uurida ja toota tooraineid oma territooriumil asuvatel aladel, mis on kindlaks määratud vastavalt lepinguosalise õigusaktidele ja 10. detsembril 1982 Montego Bays sõlmitud Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsioonile.
2. Kooskõlas käesoleva peatükiga jätavad lepinguosalisel endale õiguse võtta vastu, jätta kehtima ja jõustada meetmeid, mis on vajalikud, et saavutada õiguspärased avaliku korra eesmärgid, nagu toorainetarnete kindlustamine, ühiskonna, keskkonna, rahvatervise ja tarbijate kaitse ning avaliku julgeoleku ja ohutuse edendamine.

ARTIKKEL 30.3

Ekspordi ja impordi monopoliseerimine

Lepinguosaline ei määra ega säilita toorainete impordi- või ekspordimonopoli. Käesoleva artikli kohaldamisel tähendab impordi- või ekspordimonopol lepinguosalise poolt üksusele antud ainuõigust või luba importida teiselt lepinguosaliselt tooraineid või eksportida teisele lepinguosalisele tooraineid⁸⁸.

⁸⁸ Suurema selguse huvides tuleb märkida, et käesolev säte ei piira 10. peatüki „Investeeringud“ ja 11. peatüki „Piiriülene teenustekaubandus“ ning nende lisade kohaldamist ega hõlma õigusi, mis tulenevad intellektuaalomandi ainuõiguse andmisest.

ARTIKKEL 30.4

Ekspordihinna määramine

Lepinguosaline ei kehtesta ega säilita ühegi meetme abil tooraine teisele lepinguosalisele eksportimisel kõrgemat hinda kui see, mida nõutakse nende kaupade eest, kui need on ette nähtud siseturule.

ARTIKKEL 30.5

Omamaise hinna määramine

1. Lepinguosalised võivad reguleerida omamaiste toorainete tarnete hindu (edaspidi „reguleeritud hind“) üksnes avaliku teenuse osutamise kohustuse kehtestamisega.
2. Kui lepinguosaline kehtestab avaliku teenuse osutamise kohustuse, tagab ta, et see kohustus
 - a) on selgelt määratletud, läbipaistev ja proportsionaalne ning
 - b) tühistatakse, kui selle kehtestamise aluseks olevaid asjaolusid või eesmäärke enam ei eksisteeri.
3. Hinda reguleeriv lepinguosaline tagab, et lõikes 2 osutatud reguleeritud hinna arvutamise metoodika avaldatakse enne hinna kehtima hakkamist.

ARTIKKEL 30.6

Koostöö toorainete valdkonnas

Lepinguosalised teevad toorainete valdkonnas koostööd muu hulgas järgmistel eesmärkidel:

- a) selliste tooraineid mõjutavate meetmete vähendamine või kõrvaldamine, mis moonutavad kaubandust ja investeringuid kolmandates riikides;
- b) oma seisukohtade kooskõlastamine rahvusvahelistel foorumitel, kus arutatakse toorainetega seotud kaubandus- ja investeerimisküsimusi, ning rahvusvaheliste programmide edendamine toorainete valdkonnas;
- c) turuandmete vahetamise edendamine toorainete valdkonnas;
- d) ettevõtjate sotsiaalse vastutuse edendamine vastavalt sellistele rahvusvahelistele standarditele nagu OECD suunised hargmaistele ettevõtetele ja asjakohased hoolsuskohustuse suunised;
- e) teadusuuringute, arendustegevuse, innovatsiooni ja koolituse edendamine asjakohastes ühist huvi pakkuvates valdkondades toorainete sektoris;
- f) sisepoliitilisi suundumusi käsitleva teabe ja parimate tavade vahetamise edendamine ning
- g) tõhusa ressursikasutuse edendamine, sealhulgas parandades tootmisprotsesse ning kaupade vastupidavust, parandatavust, demonteeritavust ning korduskasutamise ja ringlussevõtu lihtsust.

31. PEATÜKK

VAIDLUSTE LAHENDAMINE

A JAGU

Eesmärk ja kohaldamisala

ARTIKKEL 31.1

Eesmärk

Käesoleva peatüki eesmärk on luua tulemuslik ja tõhus mehhanism, et vältida ja lahendada lepinguosaliste vaidlusi lepingu käesoleva osa tõlgendamise ja kohaldamise üle, et leida võimaluse korral mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus.

ARTIKKEL 31.2

Kohaldamisala

Kui ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse käesolevat peatükki lepinguosalistevaheliste vaidluste suhtes, mis puudutavad lepingu käesoleva osa sätete (edaspidi „hõlmatud sätted“) tõlgendamist või kohaldamist, kui üks lepinguosaline leiab, et teise lepinguosalise meede⁸⁹ on mõne hõlmatud sättega vastuolus.

ARTIKKEL 31.3

Mõisted

Käesolevas peatükis kohaldatakse 31-A lisas „Töökord“ ja 31-B lisas „Vahekohtu liikmete ja vahendajate tegevusjuhend“ sätestatud mõisteid.

⁸⁹ Suurema selguse huvides olgu märgitud, et käesoleva peatüki tähenduses võib lepinguosalise meede olla lepinguosalise tegu või tegevusetus. Lepinguosalise kavandatava meetme üle võib konsulteerida artikli 31.5 alusel. Kavandatava meetme läbivaatamiseks vahekohut ei moodustata.

ARTIKKEL 31.4

Vaidluste lahendamise organi valik

1. Kui vaidlus on seotud meetmega, mis on väidetavalt vastuolus lepingu käesoleva osa kohase kohustusega ja sisuliselt samaväärse kohustusega, mis tuleneb muust rahvusvahelisest lepingust, mille osalised on mõlemad lepinguosalised, sealhulgas WTO asutamislepingust, valib õiguskaitset taotlev lepinguosaline organi, kus vaidlus lahendada.
2. Kui lepinguosaline on algatanud vaidluse lahendamise menetluse vastavalt käesolevale jaole või muule rahvusvahelisele lepingule, ei algata see lepinguosaline lõikes 1 nimetatud meetmega seoses vaidluse lahendamise menetlust üheski muus organ, välja arvatud juhul, kui esimesena valitud vaidluse lahendamise organ ei saa menetluslikel või kohtualluvuslikel põhjustel otsust teha.
3. Käesoleva artikli kohaldamisel kehtib järgmine:
 - a) käesoleva jao kohane vaidluste lahendamise menetlus loetakse algatatuks lepinguosalise taotlusega moodustada artikli 31.6 kohane vahekohus;
 - b) WTO asutamislepingu kohane vaidluste lahendamise menetlus loetakse algatatuks lepinguosalise taotlusega moodustada vaidluste lahendamise käsitusleppe artikli 6 kohane vahekohus ning

- c) muu lepingu kohane vaidluste lahendamise menetlus loetakse algatatuks kooskõlas kõnealuse lepingu asjakohaste sätetega.

4. Ilma et see piiraks lõike 2 kohaldamist, ei takista miski käesolevas lepingus lepinguosalist peatamast kohustuste täitmist, kui seda on lubanud WTO vaidluste lahendamise organ või kui see on lubatud vaidluste lahendamise menetlustega, mis on ette nähtud muu rahvusvahelise lepinguga, mille osalised mõlemad lepinguosalisel on. WTO asutamislepingut ega ühtegi muud lepinguosalistevahelist rahvusvahelist lepingut ei kasutata selleks, et takistada lepinguosalist peatamast kohustuste täitmist vastavalt lepingu käesolevale osale.

B JAGU

Konsultatsioonid

ARTIKKEL 31.5

Konsultatsioonid

1. Lepinguosalisel püüavad lahendada kõik artiklis 31.2 osutatud vaidlused omavahel heas usus toimuvate konsultatsioonide teel, eesmärgiga jõuda mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni.

2. Lepinguosaline esitab konsultatsiooni alustamiseks teisele lepinguosalisele kirjaliku taotluse, märkides ära vaidlusaluse meetme ja need hõlmatud sätted, mida ta peab kohaldatavateks.
3. Lepinguosaline, kellele esitatakse taotlus konsultatsiooni algatamiseks, vastab taotlusele viivitamata ja igal juhul hiljemalt kümne päeva jooksul pärast selle saamise kuupäeva. Konsultatsioonid peetakse hiljemalt 30 päeva jooksul pärast taotluse saamise kuupäeva ja need toimuvad selle lepinguosalise territooriumil, kellele konsultatsioonitaotlus esitati, välja arvatud juhul, kui lepinguosalisel lepivad kokku teisiti. Konsultatsioonid loetakse lõppenuks 30 päeva pärast taotluse saamist, välja arvatud juhul, kui lepinguosalisel lepivad kokku konsultatsioonide jätkamises.
4. Konsultatsioonid kiireloomulistes küsimustes, sealhulgas kiiresti riknevate kaupadega seotud küsimustes, peetakse 15 päeva jooksul pärast taotluse saamise kuupäeva. Konsultatsioonid loetakse lõppenuks nimetatud 15 päeva möödudes, välja arvatud juhul, kui lepinguosalisel lepivad kokku konsultatsioonide jätkamises.
5. Kumbki lepinguosaline esitab konsultatsioonide käigus teisele lepinguosalisele piisavalt faktilist teavet, et võimaldada põhjalikult uurida, kuidas vaidlusalune meede võib mõjutada käesoleva osa kohaldamist. Kumbki lepinguosaline püüab kaasata oma pädevate ametiasutuste töötajad, kellel on eriteadmised küsimuses, mille üle konsultatsioone peetakse.
6. Konsultatsioonid, eelkõige lepinguosaliste poolt konsultatsioonide käigus võetud seisukohad, on konfidentsiaalsed ning need ei piira kummagi lepinguosalise õigusi edasistes menetlustes. Kumbki lepinguosaline kaitseb konsultatsioonide käigus saadud konfidentsiaalset teavet, nagu nõuab teavet esitav lepinguosaline.

7. Kui konsultatsioonitaotluse saanud lepinguosaline ei vasta taotlusele kümne päeva jooksul pärast selle kättesaamist, kui konsultatsioone ei peeta lõigetes 3 või 4 sätestatud ajavahemikes, kui lepinguosalisel ei ole kokku, et ei pea konsultatsioone või kui konsultatsioonid on lõppenud ja puudub vastastikku kokkulepitud lahendus, võib konsultatsioone taotlenud lepinguosaline tugineda artiklile 31.6.

C JAGU

Vahekohtumenetlus

ARTIKKEL 31.6

Vahekohtu moodustamine

1. Kui lepinguosalisel ei suuda vaidlust lahendada artiklis 31.5 sätestatud konsultatsioonide teel, võib konsultatsioone taotlenud lepinguosaline taotleda vahekohtu moodustamist.
2. Vahekohtu moodustamise taotlus esitatakse teisele lepinguosalisele kirjalikult. Kaebuse esitanud lepinguosaline märgib oma taotluses vaidlusaluse meetme ja selgitab, miks see meede ei ole kooskõlas hõlmatud sätetega, nii et sellest selgitusest nähtuks piisavalt selgesti kaebuse õiguslik alus.

3. Taotluse esitamise järel moodustatakse vahekohus.

ARTIKKEL 31.7

Vahekohtu koosseis

1. Vahekohus koosneb kolmest liikmest.
2. Kui lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, on saanud vahekohtu moodustamiseks kirjaliku taotluse, konsulteerivad lepinguosalised teineteisega 15 päeva jooksul pärast taotluse saamist, et leppida kokku vahekohtu koosseis. Selleks määrab kumbki lepinguosaline kümne päeva jooksul pärast artikli 31.6 kohase kirjaliku taotluse saamist vahekohtu liikme, kes võib olla selle lepinguosalise kodanik, ja esitab teisele lepinguosalisele kuni kolm esimehe kandidaati. Lepinguosalisel püüavad esimehe kandidaatide hulgast valida esimehe 15 päeva jooksul pärast artikli 31.6 kohase kirjaliku taotluse saamist. Lepinguosaline võib teise lepinguosalise määratud vahekohtu liikme suhtes esitada vastuväiteid, kui ta leiab, et asjaomane isik ei vasta artiklis 31.9 sätestatud nõuetele.
3. Kui lepinguosalisel ei jõua vahekohtu koosseisus lõikes 2 sätestatud tähtaja jooksul kokkuleppele, kohaldavad lepinguosalisel vahekohtu moodustamiseks järgmistest lõigetest sätestatud korda.

4. Kumbki lepinguosaline määrab seitsme päeva jooksul pärast lõikes 2 sätestatud tähtaja möödumist vahekohtu liikme oma artiklis 31.8 osutatud alamnimekirjast.
5. Kui kaebuse esitanud lepinguosaline ei määra vahekohtu liiget lõikes 4 nimetatud ajavahemiku jooksul, lõpeb vaidluse lahendamise menetlus selle ajavahemiku lõpus.
6. Kui vastav lepinguosaline ei määra vahekohtu liiget lõikes 4 sätestatud ajavahemiku jooksul, võib kaebuse esitanud lepinguosaline taotleda, et 31-A lisas esitatud töökorras loetletud ametisse nimetav asutus valib vahekohtu liikme loosi teel. Ametisse nimetav asutus valib vahekohtu liikme loosi teel artiklis 31.8 osutatud vastava lepinguosalise alamnimekirjast 15 päeva jooksul pärast kaebuse esitanud lepinguosalise taotluse saamist.
7. Kui lepinguosalisel ei jõua lõikes 2 sätestatud tähtaja jooksul esimehe suhtes kokkuleppele, võib kaebuse esitanud lepinguosaline või artikli 31.18 kohaste menetluste korral ükskõik kumb lepinguosaline taotleda, et 31-A lisas esitatud töökorras loetletud ametisse nimetav asutus valiks seitsme päeva jooksul pärast selle tähtaja möödumist vahekohtu esimehe loosi teel artiklis 31.8 osutatud esimehe kandidaatide alamnimekirjast. Ametisse nimetav asutus valib esimehe 15 päeva jooksul pärast selle lepinguosalise taotluse saamist.
8. Lõigete 6 ja 7 kohaldamisel valivad 31-A lisas esitatud töökorras loetletud ametisse nimetavad asutused vahekohtu liikmed vastavalt käesoleva peatüki sätetele ja 31-A lisas esitatud töökorrale.

9. Kui ühiskomitee ei ole mõnda artiklis 31.8 osutatud nimekirja vastu võtnud, valitakse vahekohtu liikmed või esimees ühe või mõlema lepinguosalise määratud ja teisele lepinguosalisele kirjalikult teatavaks tehtud isikute hulgast.

ARTIKKEL 31.8

Vahekohtu liikmete nimekirjad

1. Ühiskomitee võtab hiljemalt kuus kuud pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva vastu nimekirja vähemalt 15 isikust, kes soovivad ja saavad tegutseda vahekohtu liikmena. Nimekiri koosneb järgmisest kolmest alamnimekirjast:

- a) alamnimekiri Euroopa Liidu esitatud isikutega;
- b) alamnimekiri Mehhiko esitatud isikutega ning
- c) alamnimekiri vahekohtu esimehe kandidaatidega.

2. Igasse alamnimekirja kantakse vähemalt viis isikut. Lõike 1 punktis c nimetatud alamnimekirja ei kanta isikuid, kes on kummagi lepinguosalise kodanikud.

3. Ühiskomitee võib vastu võtta lisanimekirju isikutest, kellel on eriteadmised käesoleva lepinguga hõlmatud konkreetsetes sektorites. Lepinguosaliste kokkuleppel võib vahekohtu moodustamisel kasutada lisanimekirju artiklis 31.7 sätestatud korras.

ARTIKKEL 31.9

Vahekohtu liikmetele esitatavad nõuded

1. Vahekohtu liige peab:
 - a) olema tõendanud oma eriteadmisi õiguse ja rahvusvahelise kaubanduse valdkonnas ning muudes käesoleva lepinguga hõlmatud küsimustes, näiteks muudest rahvusvahelistest kaubanduslepingutest tulenevate vaidluste lahendamise valdkonnas;
 - b) olema kummastki lepinguosalisest sõltumatu ega tohi olla seotud kummagi lepinguosalisega ega võtta neilt vastu juhiseid;
 - c) täitma oma ülesandeid üksikisikuna ja mitte võtma vaidlusega seotud küsimustes vastu juhiseid üheltki organisatsioonilt ega valitsuselt ning
 - d) järgima 31-B lisas esitatud vahekohtu liikmete ja vahendajate tegevusjuhendit.

2. Vahekohtu esimehel peab olema ka vaidluste lahendamise menetluse läbiviimise kogemus.
3. Pidades silmas konkreetse vaidluse teemat, võivad lepinguosalisel kokku leppida lõike 1 punkti a nõuetest erandi tegemises.

ARTIKKEL 31.10

Vahekohtu ülesanded

Vahekohus:

- a) annab objektiivse hinnangu arutatavale küsimusele, sealhulgas annab objektiivse hinnangu juhtumi asjaoludele, hõlmatud sätete kohaldatavusele ning kõne all olevate meetmete vastavusele hõlmatud sätetele;
- b) esitab oma otsustes ja aruannetes tuvastatud asjaolud, teabe hõlmatud sätete kohaldatavuse kohta, tulemuste ja järelduste põhjenduse ning soovitusel, kui lepinguosalisel on neid ühiselt taotlenud, ning
- c) peaks konsulteerima korrapäraselt lepinguosalistega ja pakkuma piisava võimaluse mõlemal lepinguosalist rahuldava lahenduse väljatöötamiseks.

ARTIKKEL 31.11

Pädevus

1. Kui lepinguosalised ei lepi viie päeva jooksul pärast vahekohtu viimase liikme nimetamist kokku teisiti, on vahekohtu pädevus järgmine:

„vaadata läbi vahekohtu moodustamise taotluses osutatud küsimus käesoleva lepingu III osa „Kaubandus ja investeeringud“ asjakohaste sätete alusel, millele lepinguosalised viitavad; teha järeldused kõne all oleva meetme vastavuse kohta käesoleva lepingu III osa „Kaubandus ja investeeringud“ sätetele, millele on viidatud artiklis 31.2 „Kohaldamisala“; esitada soovitusi, kui lepinguosalised on neid ühiselt taotlenud, ning esitada aruanne vastavalt artiklitele 31.13 „Vahearuanne“ ja 31.14 „Lõpparuanne“.“

2. Kui lepinguosalised lepivad kokku muus pädevuses, teatavad nad vahekohtule kokkulepitud pädevusest lõikes 1 osutatud tähtaja jooksul.

ARTIKKEL 31.12

Otsus kiireloomulisuse kohta

1. Vahekohus otsustab kümne päeva jooksul pärast viimase vahekohtu liikme nimetamist, kas juhtum on seotud kiireloomuliste küsimustega, kui lepinguosaline taotleb seda hiljemalt viie päeva jooksul alates vahekohtu moodustamise taotluse kuupäevast. Teisel lepinguosalisel on võimalus esitada taotluse kohta märkusi viie päeva jooksul pärast asjaomase taotluse esitamise kuupäeva.
2. Kiireloomulistel juhtudel on C jaos sätestatud kohaldatavad tähtajad poole lühemad, välja arvatud artiklites 31.6 ja 31.11 osutatud tähtajad.

ARTIKKEL 31.13

Vahearuanne

1. Vahekohus esitab lepinguosalistele vahearuande 90 päeva jooksul pärast viimase vahekohtu liikme nimetamise kuupäeva. Kui vahekohus leiab, et sellest tähtajast ei ole võimalik kinni pidada, teatab vahekohtu esimees sellest lepinguosalistele kirjalikult, märkides ära viivituse põhjused ja kuupäeva, millal vahekohus kavatseb vahearuande esitada. Mingil juhul ei esita vahekohus vahearuannet hiljem kui 120 päeva pärast viimase vahekohtu liikme nimetamise kuupäeva.

2. Kumbki lepinguosaline võib kümne päeva jooksul pärast vahearuande esitamise kuupäeva esitada vahekohtule kirjaliku taotluse vahearuande konkreetsete aspektide läbivaatamiseks. Lepinguosaline võib teha märkusi teise lepinguosalise taotluse kohta kuue päeva jooksul pärast taotluse esitamist.

ARTIKKEL 31.14

Lõpparuanne

1. Vahekohus esitab lepinguosalistele lõpparuande 120 päeva jooksul pärast vahekohtu moodustamise kuupäeva. Kui vahekohus leiab, et sellest tähtajast ei ole võimalik kinni pidada, teatab vahekohtu esimees sellest lepinguosalistele kirjalikult, märkides ära viivituse põhjused ja kuupäeva, millal vahekohus kavatseb esitada oma lõpparuande. Mingil juhul ei esita vahekohus lõpparuannet hiljem kui 150 päeva pärast vahekohtu moodustamise kuupäeva.
2. Lõpparuandes käsitletakse kirjalikke taotlusi, mille lepinguosalisel on vahearuande kohta esitanud, ning vastatakse selgelt nende kohta tehtud märkustele. Pärast lepinguosaliste poolt vahearuande kohta esitatud kirjalike taotluste ja märkuste arvessevõtmist võib vahekohus oma aruannet muuta ja vajaduse korral asjaolusid täiendavalt uurida.
3. Vahekohtu lõpparuandes esitatud otsus on lõplik ja lepinguosalistele siduv.

ARTIKKEL 31.15

Täitmismeetmed

1. Lepinguosalised tunnistavad, et vaidluse tõhusaks lahendamiseks on tähtis viivitamatult täita vahekohtu lõpparuandes esitatud tulemusi ja järeldusi. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, võtab kõik vajalikud meetmed lõpparuandes esitatud tulemuste ja järelduste viivitamatuks täitmiseks, et viia end hõlmatud sätetega vastavusse.
2. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teatab hiljemalt 30 päeva jooksul pärast lõpparuande saamist kaebuse esitanud lepinguosalisele meetmetest, mida ta on vastavuse tagamiseks võtnud või kavatseb võtta.
3. Kui lepinguosalised ei jõua artikli 31.33 kohaselt mõlemat rahuldava lahenduseni, tuleb vaidluse lahendamiseks tühistada kõik käesoleva lepinguga vastuolus olevad meetmed.

ARTIKKEL 31.16

Täitmise mõistlik tähtaeg

1. Kui viivitamatu vastavuse tagamine ei ole võimalik, edastab lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, hiljemalt 30 päeva jooksul pärast lõpparuande saamist kaebuse esitanud lepinguosalisele teate mõistliku tähtaja kohta, mida ta vastavuse tagamiseks vajab. Lepinguosalisel püüavad kokku leppida lõpparuande järgimiseks vajaliku mõistliku tähtaja. Mõistlik tähtaeg ei tohiks ületada 15 kuud alates artikli 31.14 kohase lõpparuande esitamisest.
2. Kui lepinguosalisel ei jõua mõistliku tähtaja suhtes kokkuleppele, võib kaebuse esitanud lepinguosaline kõige varem 20 päeva pärast lõikes 1 osutatud teate saamist esitada algsele vahekohtule kirjaliku taotluse mõistliku tähtaja kindlaksmääramiseks. Vahekohus esitab oma otsuse lepinguosalistele 20 päeva jooksul pärast taotluse saamise kuupäeva.
3. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, edastab kaebuse esitanud lepinguosalisele kirjaliku teate lõpparuande järgimisel tehtud edusammude kohta hiljemalt üks kuu enne mõistliku tähtaja möödumist.
4. Mõistlikku tähtaega võib lepinguosalistel kokkuleppel pikendada.

ARTIKKEL 31.17

Täitmise kontroll

1. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teatab kaebuse esitanud lepinguosalisele hiljemalt mõistliku tähtaja möödumise kuupäeval lõpparuande järgimiseks võetud meetmetest.
2. Kui lepinguosalised ei jõua kokkuleppele võetud meetmete olemasolus või nende meetmete kokkusobivuses hõlmatud sätetega, võib kaebuse esitanud lepinguosaline kirjalikult taotleda, et selles küsimuses teeks otsuse algne vahekohus. Taotluses nimetatakse võimalikud vaidlusalused meetmed ja selgitatakse kaebuse õigusliku aluse selgeks esitamiseks piisaval viisil seda, kuidas need meetmed oleksid vastuolus hõlmatud sätetega. Vahekohus esitab oma otsuse lepinguosalistele 60 päeva jooksul pärast taotluse saamise kuupäeva.

ARTIKKEL 31.18

Ajutised õiguskaitsevahendid

1. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teeb kaebuse esitanud lepinguosalise taotlusel ja pärast temaga konsulteerimist ajutise hüvitise pakkumise juhul, kui:
 - a) lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teatab kaebuse esitanud lepinguosalisele, et lõpparuannet ei ole võimalik järgida, või
 - b) lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, ei edasta artiklis 31.15 osutatud tähtaja jooksul või mõistliku tähtaja möödumise kuupäeval teadet vastavuse tagamiseks võetud meetmete kohta või
 - c) vahekohus leiab, et vastavuse tagamiseks ei ole meetmeid võetud või et vastavuse tagamiseks võetud meede ei ole hõlmatud sätetega kooskõlas.
2. Lõike 1 punktides a–c osutatud tingimustel võib kaebuse esitanud lepinguosaline esitada lepinguosalisele, kelle vastu kaebus esitati, kirjaliku teate selle kohta, et ta kavatseb peatada hõlmatud sätetest tulenevate kohustuste täitmise, kui:
 - a) kaebuse esitanud lepinguosaline otsustab lõike 1 kohast taotlust mitte teha või

b) lõike 1 kohase taotluse esitamisel ei lepi lepinguosalistes ajutises hüvitises kokku 20 päeva jooksul pärast seda, kui:

- i) lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, teatab, et lõpparuannet ei ole võimalik järgida;
- ii) mõistlik tähtaeg möödub või
- iii) vahet kohas teeb artikli 31.17 kohase otsuse.

3. Teates märgitakse, millises ulatuses kavatsetakse kohustuste täitmine peatada. Kui kaebuse esitanud lepinguosaline kaalub, millised eelised peatada, peaks ta esmalt püüdma peatada eelised samas sektoris või sektorites, kui see või need, mida mõjutab meede, mida vahet kohas peab lepingu käesoleva osaga vastuolus olevaks või kasu saamata jäämist või vähenemist põhjustavaks. Kontsessioonide või muude kohustuste peatamist võib kohaldada muude käesoleva peatükiga hõlmatud sektorite suhtes peale selle või nende, kus vahet kohas on tuvastanud kasu saamata jäämise või vähenemise, eelkõige kui kaebuse esitanud lepinguosaline on seisukohal, et selline peatamine teises sektoris on mõistlik või tõhus vastavuse tagamisel. Kontsessioonide või muude kohustuste täitmise peatamise ulatus ei tohi olla suurem rikkumise tõttu saamata jääva või väheneva kasu ulatusest.

4. Kaebuse esitanud lepinguosaline võib kohustuste täitmise peatada 15 päeva pärast lõikes 2 osutatud teate esitamise kuupäeva, välja arvatud juhul, kui lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, on esitanud lõike 5 kohase taotluse.

5. Kui lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, on arvamisel, et kontsessioonide või muude kohustuste täitmise peatamise teatatud ulatus on suurem kui rikkumise tulemusena saamata jäänud või vähenenud kasu ulatus, võib ta esitada enne lõikes 4 sätestatud 15 päevase tähtaja möödumist algsele vahekohtule kirjaliku taotluse selles küsimuses otsuse tegemiseks. Vahekohus määrab, milline eeliste ulatus on võrdväärne, ja esitab oma otsuse lepinguosalistele 30 päeva jooksul pärast taotluse kuupäeva. Kaebuse esitanud lepinguosaline ei peata kohustuste täitmist enne, kui vahekohus on otsuse teinud. Kohustuste täitmise peatamine peab olema selle otsusega kooskõlas.

6. Käesoleva artikli kohane kohustuste peatamine või kompenseerimine on ajutine ja seda ei kohaldata pärast seda, kui:

- a) lepinguosalised on jõudnud kokkuleppele mõlemat poolt rahuldavas lahenduses vastavalt artiklile 31.33;
- b) lepinguosalised on kokku leppinud, et vastavuse tagamiseks võetud meede viib selle lepinguosalise, kelle vastu kaebus esitati, vastavusse käesoleva lepinguga hõlmatud sätetega, või
- c) vastavuse tagamiseks võetud meede, mis vahekohtu arvates on hõlmatud sätetega vastuolus, on kehtetuks tunnistatud või seda on muudetud selliselt, et viia lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, nende sätetega vastavusse.

ARTIKKEL 31.19

Ajutiste õiguskaitsevahendite kasutamise järel võetud täitmismeetmete kontroll

1. Lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, edastab kaebuse esitanud lepinguosalisele teate meetmete kohta, mis on võetud vastavuse tagamiseks pärast kohustuste täitmise peatamist või ajutise kompenseerimise kohaldamist. Kaebuse esitanud lepinguosaline lõpetab kohustuste täitmise peatamise 30 päeva jooksul pärast teate saamist, välja arvatud lõikes 2 osutatud juhtudel. Kui on kohaldatud kompenseerimist, võib lepinguosaline, kelle vastu kaebus esitati, lõpetada kompenseerimise kohaldamise 30 päeva jooksul pärast vastavuse tagamisest teatamist, välja arvatud lõikes 2 osutatud juhtudel.
2. Kui lepinguosalised ei jõua 30 päeva jooksul pärast teate saamise kuupäeva kokkuleppele, kas teatatud meede viib lepinguosalise, kelle vastu kaebus esitati, hõlmatud sätetega vastavusse, esitab kaebuse esitanud lepinguosaline algsele vahekohtule kirjaliku taotluse selles küsimuses otsuse tegemiseks. Vahekohus esitab oma otsuse lepinguosalistele 60 päeva jooksul pärast taotluse saamise kuupäeva. Kui vahekohus leiab, et vastavuse tagamiseks võetud meede on hõlmatud sätetega kooskõlas, lõpetatakse olenevalt olukorrast kohustuste täitmise peatamine või kompenseerimine. Vajaduse korral tuleb kohustuste täitmise peatamise või kompenseerimise ulatust kohandada vastavalt vahekohtu otsusele.

ARTIKKEL 31.20

Vahekohtu liikmete asendamine

Kui vahekohtu liige ei saa vaidluste lahendamise menetluse ajal vahekohtu töös osaleda või taandab end või tuleb asendada, sest ta ei vasta 31-B lisas esitatud vahekohtu liikmete ja vahendajate tegevusjuhendi nõuetele, nimetatakse uus vahekohtu liige kooskõlas artikliga 31.7 ja 31-A lisas esitatud töökorraga. Aruande või otsuse esitamise tähtaega pikendatakse uue vahekohtu liikme nimetamiseks vajaliku aja võrra.

ARTIKKEL 31.21

Töökord

1. Käesoleva jao alla kuuluvaid vahekohtumenetlusi reguleeritakse käesoleva peatüki ja 30-A lisas esitatud töökorraga.
2. Töökord tagab eelkõige järgmise:
 - a) lepinguosalistel on õigus vähemalt ühele vahekohtu istungile, kus kumbki lepinguosaline võib esitada oma seisukohad suuliselt;

- b) kummalgi lepinguosalisel on võimalus esitada esialgne kirjalik esildis ja kirjalik vastulause;
 - c) konfidentsiaalset teavet kaitstes teeb kumbki lepinguosaline üldsusele kättesaadavaks oma kirjalikud esildised, suulise avalduse kirjaliku versiooni ja kirjalikud vastused vahekohtu taotlusele või küsimusele, kui neid on, võimalikult kiiresti pärast nende dokumentide esitamist ja hiljemalt lõpparuande esitamise kuupäevaks, ning
 - d) vahekohus ja lepinguosalised käsitavad teavet, mille lepinguosaline on esitanud vahekohtule, konfidentsiaalsena.
2. Vahekohtu istungid on avalikud, kui lepinguosalised ei ole teisiti kokku leppinud.

ARTIKKEL 31.22

Vahekohtu töö peatamine ja lõpetamine

1. Kui vahekohus saab mõlemalt lepinguosaliselt taotluse, peatab ta oma töö lepinguosaliste vahel kokku lepitud tähtajaks, kuid mitte kauemaks kui 12 järjestikuseks kuuks. Vahekohus jätkab oma tööd mõlema lepinguosalise kirjalikul taotlusel enne peatamisperioodi lõppu või ühe lepinguosalise kirjalikul taotlusel peatamisperioodi viimasel päeval. Taotluse esitanud lepinguosaline teavitab oma taotlusest teist lepinguosalist.

2. Kui kumbki lepinguosaline ei taotle enne peatamisperioodi lõppu vahekohtu töö jätkamist, siis vahekohtu pädevus aegub ja vaidluste lahendamise menetlused lõpetatakse. See ei piira lepinguosalise õigust algatada samas küsimuses uus menetlus.

3. Vahekohtu töö peatamise korral pikendatakse käesolevas jaos sätestatud tähtaegu sama aja võrra, mille jooksul vahekohtu töö oli peatatud.

ARTIKKEL 31.23

Teabe saamine

1. Vahekohus võib lepinguosalise taotluse korral või omal algatusel nõuda lepinguosalistelt teavet, mida ta peab vajalikuks ja asjakohaseks. Lepinguosalised vastavad vahekohtu teabenõudele kiiresti ja ammendavalt.

2. Vahekohus võib lepinguosalise taotluse korral või omal algatusel hankida mis tahes allikast teavet, mida ta peab asjakohaseks. Lisaks on vahekohtul õigus küsida vastavalt lepinguosaliste vahel kokkulepitud tingimustele ka ekspertide arvamust või tehnilist nõu, kui ta peab seda asjakohaseks.

3. Vahekohus käsitleb lepinguosalise füüsilistelt isikutelt või lepinguosalise territooriumil asutatud juriidilistelt isikutelt saadud *amicus curiae* esildisi vastavalt 31-A lisas esitatud töökorrale.
4. Teave, mille vahekohus on saanud käesoleva artikli kohaselt, tehakse lepinguosalistele kättesaadavaks ja lepinguosalised võivad esitada selle teabe kohta märkusi.

ARTIKKEL 31.24

Tõlgendamisreeglid

1. Vahekohus tõlgendab hõlmatud sätteid kooskõlas rahvusvahelise avaliku õiguse tõlgendamise tavaeeskirjadega, mis on sätestatud muu hulgas Viini lepinguõiguse konventsioonis. Vahekohus võtab arvesse ka asjakohaseid tõlgendusi, mis on esitatud WTO vaekogude ja apellatsioonikogu aruannetes, mille WTO vaidluste lahendamise organ on vastu võtnud.
2. Vahekohtu aruanded ja otsused ei suurenda ega vähenda lepinguosaliste käesolevast lepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi.

ARTIKKEL 31.25

Vahekohtu aruanded ja otsused

1. Vahekohtu arutelud on konfidentsiaalsed. Vahekohus teeb kõik endast oleneva, et koostada aruandeid ja teha otsuseid konsensuse alusel. Kui see ei ole võimalik, otsustab vahekohus küsimuse häälteenamusega. Individuaalsete vahekohtunike arvamusi ei avalikustata ühelgi juhul.
2. Lepinguosalised aktsepteerivad vahekohtu otsuseid ja aruandeid tingimusteta. Vahekohtu aruannete ja otsustega ei looda füüsilistele ja juriidilistele isikutele õigusi ega kohustusi.
3. Kumbki lepinguosaline teeb vahekohtu aruanded ja otsused üldsusele kättesaadavaks võimalikult kiiresti pärast nende lepinguosalistele edastamise kuupäeva, rakendades konfidentsiaalse teabe kaitset.

D JAGU

Vahendusmehhanism

ARTIKKEL 31.26

Eesmärk

Vahendusmehhanismi eesmärk on aidata leida põhjaliku ja kiire menetluse teel ning vahendaja abiga mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus.

ARTIKKEL 31.27

Vahendusmenetluse algatamine

1. Lepinguosaline võib igal ajal taotleda teiselt lepinguosaliselt kirjalikult vahendusmenetluse alustamist selle lepinguosalise meetme suhtes, mis mõjutab negatiivselt lepinguosalistevahelist kaubandust või investeeringute tegemist. Konsultatsioonid ei ole enne vahendusmenetluse algatamist nõutavad.

2. Taotlus peab olema piisavalt üksikasjalik, et kajastada selgelt taotluse esitanud lepinguosalise tõstatatud probleeme ning:

- a) märkida ära kõnealune meede;
- b) kirjeldada kahjulikku mõju, mida meede taotleva lepinguosalise arvates praegu või tulevikus lepinguosalistevahelisele kaubandusele või investeeringute tegemisele avaldab, ning
- c) selgitada, kuidas on kõnealune mõju taotleva lepinguosalise arvates selle meetmega seotud.

3. Vahendusmenetluse võib alutada vaid lepinguosaliste vastastikusel kokkuleppel. Lepinguosaline, kellele esitatakse taotlus, kaalub taotlust mõistvalt ning teatab sellega nõustumisest või selle tagasilükkamisest taotlevale lepinguosalisele kirjalikult kümne päeva jooksul pärast taotluse saamist. Vastasel juhul loetakse taotlus tagasilükatuks.

ARTIKKEL 31.28

Vahendaja valimine

1. Lepinguosalised püüavad vahendajas kokku leppida hiljemalt 15 päeva jooksul pärast taotlusega nõustumise teate saamist.

2. Kui lepinguosalisel ei jõua lõikes 1 sätestatud tähtaja jooksul vahendaja suhtes kokkuleppele, võib kumbki lepinguosaline taotleda, et 31-A lisas esitatud töökorras loetletud ametisse nimetav asutus valiks vahendaja viie päeva jooksul pärast taotluse esitamist loosi teel artiklis 31.8 osutatud esimeeste kandidaatide alamnimekirjast.
3. Kui artikli 31.27 kohase taotluse esitamise ajal ei ole ühiskomitee artiklis 31.8 osutatud esimeeste kandidaatide alamnimekirja vastu võtnud, valitakse vahendaja loosi teel nende isikute hulgast, kelle vastavalt olukorrale üks või mõlemad lepinguosalisel on sellesse alamnimekirja kandmiseks ametlikult esitanud.
4. Vahendaja ei tohi olla kummagi lepinguosalise kodanik ega kummagi lepinguosalise töötaja, kui lepinguosalisel ei lepi kokku teisiti.
5. Vahendaja järgib 31-B lisas sätestatud vahekohtu liikmete ja vahendajate tegevusjuhendit.

ARTIKKEL 31.29

Vahendusmenetluse eeskirjad

1. Kümne päeva jooksul pärast vahendaja nimetamist, edastab vahendusmenetluse algatanud lepinguosaline vahendajale ja teisele lepinguosalisele üksikasjaliku kirjaliku kirjelduse oma mureküsimumstest, eelkõige seoses kõnealuse meetme toimimisega ja selle võimaliku kahjuliku mõjuga lepinguosalistevahelisele kaubandusele või investeeringute tegemisele. Teine lepinguosaline võib esitada selle kirjelduse kohta kirjalikke märkusi 20 päeva jooksul pärast kirjelduse saamist.
2. Vahendaja aitab lepinguosalistel meetmes ja selle võimalikus kahjulikus mõjus lepinguosalistevahelisele kaubandusele ja investeeringute tegemisele läbipaistval viisil selgust saada. Eelkõige võib vahendaja korraldada lepinguosalistevahelisi kohtumisi, pidada lepinguosalistega ühiselt või eraldi nõu, kasutada asjaomaste ekspertide või sidusrühmade abi või nõu ning pakkuda lepinguosalistele igasugust täiendavat tuge, mida nad soovivad. Enne asjaomase ala ekspertide ja sidusrühmade abi ja nõu kasutamist konsulteerib vahendaja lepinguosalistega.
3. Vahendaja võib anda nõu ja pakkuda lepinguosalistele kaalumiseks välja lahenduse. Lepinguosalisel võivad selle heaks kiita, tagasi lükata või leppida kokku teistsuguses lahenduses. Vahendaja ei anna nõu ega esita märkusi selle kohta, kas vaidlusalune meede on käesoleva lepinguga kooskõlas.

4. Vahendusmenetlus viiakse läbi selle lepinguosalise territooriumil, kellele vahendusmenetluse algatamise taotlus esitati, või vastastikusel kokkuleppel mis tahes muus asukohas või muude sidevahendite abil.

5. Lepinguosalised püüavad jõuda mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduseni 60 päeva jooksul pärast vahendaja nimetamist. Sellise lahenduse leidmisel võivad lepinguosalised kaaluda vajalike sisemenetluste lõpuleviimist. Lõpliku kokkuleppe saavutamiseni võivad lepinguosalised kaaluda võimalikke ajutisi lahendusi, eelkõige kui meede on seotud kergesti riknevate kaupadega.

6. Kummagi lepinguosalise taotlusel edastab vahendaja lepinguosalistele faktiaruande projekti, milles on esitatud:

- a) kõnealuse meetme lühikokkuvõte;
- b) järgitud menetlused ning
- c) mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus, milles on kokkuleppele jõutud, sealhulgas võimalikud ajutised lahendused.

7. Vahendaja annab lepinguosalistele faktiaruande projekti kohta märkuste esitamiseks 15 päeva. Pärast lepinguosaliste märkuste kaalumist esitab vahendaja 15 päeva jooksul lepinguosalistele lõpliku faktiaruande. Faktiaruandes ei tõlgendata käesolevat lepingut.

8. Menetlus lõpetatakse:

- a) lepinguosaliste vahel ühiselt kokkulepitud lahenduse vastuvõtmisega selle vastuvõtmise kuupäeval;
- b) lepinguosaliste vastastikusel kokkuleppel menetluse ükskõik millises etapis selle kokkuleppe sõlmimise kuupäeval;
- c) vahendaja poolt pärast lepinguosalistega nõu pidamist tehtud kirjaliku avaldusega selle kohta, et vahendustegevuse jätkamine oleks kasutu, nimetatud avalduse esitamise kuupäeval, või
- d) lepinguosalise poolt pärast mõlemat lepinguosalist rahuldavate lahenduste otsimist vahendusmenetluses ning pärast vahendaja nõuannete ja väljapakutud lahenduste kaalumist tehtud kirjaliku avaldusega selle avalduse esitamise kuupäeval.

ARTIKKEL 31.30

Konfidentsiaalsus

- 1. Kui lepinguosalised ei lepi kokku teisiti, on kõik vahendusmenetluse etapid, sealhulgas kõik nõuanded või väljapakutud lahendused, konfidentsiaalsed. Kumbki lepinguosaline võib aga avalikustada asjaolu, et vahendusmenetlus toimub.

2. Mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus tehakse üldsusele kättesaadavaks, kui lepinguosalistel on selles kokku leppinud. Üldsusele kättesaadavaks tehtud versioon ei tohi sisaldada teavet, mille lepinguosaline on tunnistanud konfidentsiaalseks.

ARTIKKEL 31.31

Seos vaidluste lahendamise menetlustega

1. Vahendusmenetlus ei piira lepinguosalistel õigusi ja kohustusi, mis tulenevad B ja C jaost või mis tahes muu lepingu kohasest vaidluste lahendamise menetlusest. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et vahendusmenetluse võib alata või seda jätkata vahekohtu menetluste ajal.
2. Lepinguosaline ei võta muudes käesoleva lepingu või mis tahes muu lepingu kohastes vaidluste lahendamise menetlustes aluseks ega kasuta tõenditena, samuti ei võta vahekohtu arvesse:
 - a) teise lepinguosalistelt vahendusmenetluse käigus võetud seisukohti ega artikli 31.29 lõike 2 alusel kogutud teavet;
 - b) asjaolu, et teine lepinguosaline on väljendanud valmisolekut olla nõus vahendamisel käsitletud meetme suhtes leitud lahendusega, või
 - c) vahendaja antud nõu ega tema tehtud ettepanekuid.

3. Kui lepinguosalisel ei lepi kokku teisiti, ei tegutse vahendaja vahekohtu liikmena vaidluste lahendamise menetlustes, mis põhinevad käesoleval lepingul või mis tahes muul lepingul, milles käsitletakse sama küsimust kui see, mida ta lahendas vahendajana.

E JAGU

Ühissätted

ARTIKKEL 31.32

Teabenõue

1. Enne konsulteerimis- või vahendustaotluse esitamist vastavalt artiklile 31.5 või 31.27 võib lepinguosaline nõuda teavet meetme kohta, mis kahjustab lepinguosalistevahelist kaubandust või investeeringute tegemist. Lepinguosaline, kellele selline nõue esitatakse, edastab 20 päeva jooksul pärast nõude saamist kirjaliku vastuse, mis sisaldab tema märkusi nõutud teabe kohta.
2. Tavaliselt nõuab lepinguosaline lõike 1 kohaselt teavet enne konsultatsioonide taotlemist või vahendusmenetluse või muude käesoleva lepingu kohaste koostöö- või konsultatsioonimenetluste algatamist.

ARTIKKEL 31.33

Mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus

1. Lepinguosalised võivad igal ajal kokku leppida mõlemat lepinguosalist rahuldavas lahenduses kõigi artikliga 31.2 hõlmatud vaidluste puhul.
2. Kui mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus leitakse vahekohtu- või vahendusmenetluse jooksul või kasutades lepinguosaliste vahel kokku lepitud muud vaidluste lahendamise viisi, sealhulgas häid teeneid või lepitust sisaldavaid menetlusi, teatavad lepinguosalisest lahendusest üheskoos olenevalt asjaoludest kas vahekohtu esimehele või vahendajale. Pärast sellise teate saamist vahekohtu- või vahendusmenetlus lõpetatakse.
3. Kumbki lepinguosaline võtab vajalikud meetmed, et rakendada mõlemat lepinguosalist rahuldavat lahendust kokkulepitud aja jooksul.
4. Lahendust rakendav lepinguosaline teatab hiljemalt kokkulepitud ajavahemiku lõppkuupäeval teisele lepinguosalisele kirjalikult kõikidest meetmetest, mis ta on võtnud mõlemat lepinguosalist rahuldava lahenduse rakendamiseks.

ARTIKKEL 31.34

Tähtajad

1. Kõik käesolevas peatükis sätestatud tähtaegu arvestatakse kalendripäevades alates viidatava toimingu tegemisele järgnevast päevast.
2. Kõiki käesolevas peatükis sätestatud tähtaegu võib muuta lepinguosaliste vastastikusel kokkuleppel.
3. C jao kohaselt võib vahetõhus igal ajal teha lepinguosalistele ettepaneku muuta käesolevas peatükis osutatud tähtaegu, lisades ettepaneku põhjenduse.

ARTIKKEL 31.35

Kulud

1. Kumbki lepinguosaline kannab ise oma vahetõhtu- või vahendusmenetluses osalemise kulud.

2. Lepinguosalised vastutavad ühiselt korralduslike küsimustega seotud kulude, sealhulgas vahekohtu liikmete ja vahendaja tasu ja kulude eest ning jagavad neid võrdselt. Vahekohtu liikmete tasu määratakse vastavalt 31-A lisas esitatud töökorrale. Vahendaja tasu määramisel võetakse arvesse vahekohtu esimehe tasu, mis on kooskõlas 31-A lisas sätestatud töökorraga.

ARTIKKEL 31.36

Vaidluste lahendamise menetluse haldamine

1. Kumbki lepinguosaline:
 - a) määrab ameti, kes vastutab käesoleva peatüki kohaste vaidluste lahendamise menetluste juhtimise eest, ning
 - b) teatab teisele lepinguosalisele kirjalikult ameti asukoha ja kontaktandmed kolme kuu jooksul pärast käesoleva lepingu jõustumist.
2. Kumbki lepinguosaline vastutab oma vastava määratud ameti tegevuse ja kulude eest.

3. Olenemata lõikest 1 võivad lepinguosalisel leppida kokku, et ühiselt usaldatakse käesoleva peatüki kohase vaidluste lahendamise menetlusega seotud teatavate haldusülesannete täitmine välisele asutusele.

ARTIKKEL 31.37

Üksikisiku õigused

Lepinguosaline ei näe oma siseriikliku õiguse kohaselt ette nõudeõigust teise lepinguosalise vastu põhjusel, et teise lepinguosalise meede on vastuolus käesoleva lepinguga.

ARTIKKEL 31.38

Lisade muutmine

Ühiskomitee võib muuta 31-A lisa „Töökord“ ja 31-B lisa „Vahekohtu liikmete ja vahendajate tegevusjuhend“.

32. PEATÜKK

ERANDID

ARTIKKEL 32.1

Ülderandid

1. GATT 1994 XX artikkel, sealhulgas selle märkused ja lisasäted, inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse selle osaks ning neid kohaldatakse *mutatis mutandis* 2. peatüki „Kaubavahetus“, 3. peatüki „Päritolureeglid ja päritolumenetlused“, 4. peatüki „Toll ja kaubanduse lihtsustamine“, 6. peatüki „Sanitaar- ja fütosanitaarmed“, 8. peatüki „Energia ja toorained“, 9. peatüki „Tehnilised kaubandustõkked“, 22. peatüki „Riigi osalusega ettevõtted, erivõi eelisõigusega ettevõtted ning määratud monopolid“ ning 10. peatüki B jao „Investeeringute liberaliseerimine“ suhtes.
2. Lepinguosalised on üksmeelel, et:
 - a) GATT 1994 XX artikli punktis b nimetatud meetmete hulka kuuluvad keskkonnameetmed,⁹⁰ mis on vajalikud inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitseks, ning

⁹⁰ Lepinguosalised tunnistavad õigust kohaldada GATT 1994 XX artikli punkti b meetmete suhtes, mis võetakse vastavalt mitmepoolsetele keskkonnalepingutele, mille osalised nad on.

b) GATT 1994 XX artikli punkti g kohaldatakse meetmete suhtes, mis on seotud taastumatute elus ja eluta loodusvarade kaitsega.

3. Kui lepinguosaline kavatseb võtta GATT 1994 XX artikli punktides i ja j sätestatud meetmeid, annab lepinguosaline teisele lepinguosalisele:

a) kogu asjakohase teabe ning

b) taotluse korral piisava võimaluse konsulteerida sellise meetmega seotud küsimuses, et leida mõlemat lepinguosalist rahuldav lahendus.

Lepinguosalised võivad kokku leppida vahendites, mis on vajalikud lõike 3 punktis b osutatud küsimuste lahendamiseks konsultatsiooni teel.

Kui eelnev teavitamine või konsulteerimine on viivitamatut reageerimist nõudvate erakorraliste ja kriitiliste asjaolude tõttu võimatu, võib asjakohaseid meetmeid võtta kavatsev lepinguosaline nende asjaolude lahendamiseks võtta vajalikud meetmed viivitamata ning ta peab teatama sellest viivitamata teisele lepinguosalisele.

4. GATSi XIV artikli punktid a, b ja c inkorporeeritakse käesolevasse lepingusse ja muudetakse selle osaks ning neid kohaldatakse *mutatis mutandis* 11. peatüki „Piiriülene teenustekaubandus“, 12. peatüki „Füüsiliste isikute ajutine kohalolek ärilisel eesmärgil“, 13. peatüki „Riigisisised õigusnormid“, 14. peatüki „Kutse kvalifikatsioonide vastastikune tunnustamine“, 16. peatüki „Telekommunikatsiooniteenused“, 17. peatüki „Rahvusvahelised meretransporditeenused“, 18. peatüki „Finantsteenused“, 19. peatüki „Digikaubandus“, 22. peatüki „Riigi osalusega ettevõtted, eri- või eelisõigusega ettevõtted ning määratud monopolid“ ja 10. peatüki B jao „Investeeringute liberaliseerimine“ suhtes.

5. Lepinguosalised on üksmeelel, et GATSi XIV artikli punktis b nimetatud meetmed hõlmavad keskkonnametmeid,⁹¹ mis on vajalikud inimeste, loomade või taimede elu ja tervise kaitseks.

6. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et IV osa artiklit 2.8 „Julgeolekuerand“ käsitatakse III osa sätena.

ARTIKKEL 32.2

Maksustamine

1. Käesolevas artiklis kasutatakse järgmisi mõisteid:

a) „residentsus“ – maksuresidentsus ning

⁹¹ Lepinguosalised tunnistavad õigust kohaldada GATSi XIV artikli punkti b meetmete suhtes, mis võetakse vastavalt mitmepoolsetele keskkonnalepingutele, mille osalised nad on.

b) „maksuleping“ – topeltmaksustamise vältimiseks sõlmitud leping või muu täielikult või peamiselt maksustamist käsitlev rahvusvaheline leping või kokkulepe, mille osalised on mõlemad lepinguosalised.

2. Lepingu käesolev osa ei mõjuta lepinguosalise maksulepingutest tulenevaid õigusi ja kohustusi. Võimaliku vastuolu korral käesoleva lepingu ja mis tahes maksulepingu vahel on vastuolu ulatuses ülimuslik maksuleping.

3. Artiklit 10.8 „Enamsoodustusrežiim“, artiklit 11.7 „Enamsoodustusrežiim“, artiklit 18.4 „Enamsoodustusrežiim“ ega artikli 18.7 „Piiriülene finantsteenuste kaubandus“ lõiget 4 ei kohaldata eelise suhtes, mille lepinguosaline on andnud vastavalt maksulepingule.

4. Vastavalt nõudele, et selliseid meetmeid ei rakendata viisil, mis kujutaks endast meelevaldset või põhjendamatut diskrimineerimist samalaadsetes tingimustes olevate lepinguosaliste vahel või kaubanduse ja investeringute varjatud piiramist, ei tõlgendata ühtki käesoleva lepingu sätet nii, et see takistab lepinguosalist võtmast, säilitamast või rakendamast meetet, mille eesmärk on tagada otseste maksude õiglane ja tõhus määramine või kogumine ja:

a) millega tehakse vahet maksumaksjate vahel, kes ei ole ühesuguses olukorras, eelkõige oma elu- või asukoha või selle koha poolest, kuhu nad on oma kapitali investeerinud, või

b) mille eesmärk on ennetada maksustamise vältimist või maksudest kõrvalehoidmist mis tahes maksulepingu või siseriiklike maksualaste õigusaktide sätete kohaselt.

5. Suurema selguse huvides olgu märgitud, et asjaolu, et maksumeede kujutab endast olemasoleva maksumeetme olulist muudatust, jõustub selle väljakuulutamisel, selgitab olemasoleva maksumeetme ettenähtud kohaldamist või avaldab ootamatut mõju investorile või hõlmatud investeeringule, ei tähenda iseenesest artikli 10.15 „Investorite ja käesoleva lepinguga hõlmatud investeeringute kohtlemine“ rikkumist.

6. Kui investor esitab kooskõlas artikliga 10.22 „Konsultatsioonid“ konsultatsioonitaotluse, väites, et maksumeetmega rikutakse artikli 10.7 „Võrdne kohtlemine“ lõike 2, artikli 10.8 „Enamsoodustusrežiim“ lõike 2 või 10. peatüki C jao „Investeeringute kaitse“ kohast kohustust, võib kostja suunata küsimuse lepinguosalistele konsultatsioonide pidamiseks ja ühise otsuse tegemiseks, kas:

a) see meede on maksumeede;

b) juhul kui meede leitakse olevat maksumeede, rikub see kohustust, mis on sätestatud artikli 10.7 „Võrdne kohtlemine“ lõikes 2 või artikli 10.8 „Enamsoodustusrežiim“ lõikes 2 või 10. peatüki C jaos „Investeeringute kaitse“, või

c) käesoleva lepingu kohaste väidetavalt rikutud kohustuste ja maksulepingu kohaste kohustuste vahel on vastuolu.

7. Lõike 6 kohane küsimuse suunamine peab toimuma hiljemalt päeval, mille kohus on kostjale määranud vastuväidete või vastuse esitamiseks. Kui kostja suunab küsimuse, siis peatatakse 10. peatüki D jaos „Investeeringisvaidluste lahendamine“ kindlaks määratud tähtaegade kulgemine või menetlused. Kui 180 päeva jooksul pärast küsimuse suunamist ei ole lepinguosalisel leppinud kokku küsimuse kaalumises või suutnud teha ühist otsust, siis lõpeb tähtaegade kulgemise või menetluste peatamine ja investor võib esitada oma nõude.

8. Lõike 6 kohaselt tehtud lepinguosaliste ühine otsus on kohtule siduv.

9. Kumbki lepinguosaline tagab, et tema delegatsioonis, mis osaleb lõike 6 kohaselt korraldatavatel konsultatsioonidel, on isikud, kellel on käesoleva artikliga hõlmatud küsimustes vajalikud eksperditeadmised, sealhulgas asjakohaste maksuasutuste esindajad⁹².

⁹² Mehhiko puhul tähendab „asjakohaste maksuasutuste esindajad“ rahanduse ja avaliku sektori krediidi ministeeriumi ametnikke.

ARTIKKEL 32.3

Teabe avalikustamine

1. Ühtki käesoleva lepingu sätet ei tõlgendata nii, et see kohustab lepinguosalist tegema kättesaadavaks konfidentsiaalsed teavet, mille avalikustamine takistaks õiguskaitsetoiminguid või oleks muul viisil vastuolus avalike huvidega või kahjustaks konkreetsete avaliku või erasektori ettevõtete seaduslikke ärihuve.
2. Teabe avaldamist lepingu käesoleva osa kohase vaidluste lahendamise menetluse jooksul reguleeritakse vastavate peatükkide sätetega.
3. Kui lepinguosaline esitab käesoleva lepingu alusel teisele lepinguosalisele, sealhulgas käesoleva lepingu alusel loodud organite kaudu, teavet, mida seda esitava lepinguosalise õigusnormide kohaselt peetakse konfidentsiaalseks, käsitleb teinelepinguosaline seda teavet konfidentsiaalsena, kui teabe esitanud lepinguosaline ei anna teistsugust nõusolekut.

ARTIKKEL 32.4

WTO peatamisotsused

Kui mõni lepingu käesolevas osas sätestatud õigus või kohustus dubleerib WTO asutamislepingu kohast õigust või kohustust, siis loetakse meede, mis on kooskõlas WTO asutamislepingu IX artikli lõigete 3 ja 4 alusel vastu võetud peatamisotsusega, käesoleva lepingu sättega kooskõlas olevaks.